

The Project Gutenberg eBook of Elämän tarkoitus ja arvo, by Rudolf Eucken

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Elämän tarkoitus ja arvo

Author: Rudolf Eucken

Translator: Lauri Juhana Hendell

Release date: September 4, 2016 [EBook #52975]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELÄMÄN TARKOITUS JA ARVO ***

Produced by Jari Koivisto

ELÄMÄN TARKOITUS JA ARVO

Kirj.

Rudolf Eucken

Suom. Lauri Hendell

Helsingissä, Kustannusosakeyhtiö Otava, 1910.

SISÄLLYS:.

Johdanto.
Ajan vastaukset.
Vanhemmat elämänkäsitykset.
Uskonto.
Immanenttinen idealismi.
Uudemmat elämänmuodostukset.
Työkulttuuri.

Välittömään maailmaan supistuvan kulttuurin elämäkuvat.

Naturalistinen ja intellektualistinen elämänprobleemin ratkaisu.

Pelkän ihmiskulttuurin riittämättömyys.

Harkintaa ja valmistelua.

Tähänastisen tutkimuksen tulos.

Vallitsevan tilan sekavuus.

Positiivisen käänteen valmistelu.

Rakentamiskoe.

Peruskehä.

Pääväite.

Elämän lujittaminen.

Vapauden ja itsetoiminnan vaurastuminen.

Ihmisen kohoaminen korkeampaan elämään.

Epäilysten torjuminen.

Yhteenveto.

Johtopäätöksiä nykyisyyttä varten.

Alkulause.

[Tässä suomennoksessa, joka on pääasiallisesti suoritettu ensimmäisen painoksen mukaan, on tekijän valtuutuksella, otettu huomioon toista melkoisesti uudestaan kirjoitettua 1909 ilmestynyttä painosta. — Suomentaja on kiitollisuudenvelassa tohtori Z. Castrénille hänen suorittamastaan suomennoksen tarkastuksesta.]

Käsittelmällä kysymystä elämäni tarkoituksesta ja arvosta koetan tuoda aikamme sisäiset probleemit mahdollisimman lähelle kutakin yksityistä ihmistä ja saada hänet ottamaan osaa niiden pohtimiseen. Tehtävän käsittäminen tältä kannalta asetti filosofiselle pohdinnalle erinäisiä rajoja; tutkimuksemme toivoo kuitenkin voivansa osoittaa, että näidenkin rajojen sisälle jää kyllin selvitettävää. Joistakin lukijoista voi ehkä ensimmäinen, kriittinen osa tuntua liian laajalle ulotetulta. Mutta ratkaiseva pääpontemme, josta elämän uudelleenlujittaminen ja kulttuurin nuorentuminen riippuu, voi saavuttaa täyden vakuuttavan voiman vain siten, että se osoitettiin ainoaksi mahdolliseksi päämaaliin vieväksi tieksi; mutta tätä varten tuo kritiikki oli ehdottomasti tarpeellinen, se ei ole asian rinnalla, vaan itse asiassa.

Jena, joulukuussa 1907.

Johdanto.

Ken meidän päivinämme ryhtyy kysymykseen, onko ihmiselämällä tarkoitusta ja arvoa, hänelle ei voi olla epäilyksenalaista, ettei edessä ole valmiin saavutuksen kuvaileminen, vaan että on merkittävä tehtävä, tehtävä, joka ei ole ratkaistu, mutta jonka ratkaisuun ryhtymästä on mahdoton luopua. Ettei nykyinen elämäkanta tässä suhteessa anna mitään varmaa ja iloista myöntävää vastausta, se on lähemmin osoitettava. Ilman sen enempää todistelua on selvää se, ettemme voi luopua sitä etsimästä. Elämä asettaa meidät ihmiset monenlaisten vaikutelmien ja tehtävien eteen, ne eivät välittömästi muodosta mitään eheätä kokonaisuutta, ei kohoa niiden runsaudesta helposti ja varmasti mitään johtavaa päämäärää. Ja tätä paitsi ei elämä suinkaan ole sulaa iloa ja nautintoa, se kysyy työtä ja vaivaa, se vaatii kieltäymistä ja uhrautumista. Herää tällöin kysymys, tokko tämä työ ja vaiva kannattaa, tokko kokonaisaavutus kykenee korvaamaan kaikki kestetyt vaarat ja tappiot ja oikeuttaa vastaamaan myöntävästi. Tämä ei ole pelkästään teoreettinen probleemi; elämäkin voi vasta silloin kohota korkeimmilleen, kun sillä varmana on edessään arvokas päämäärä ja kun tästä tietoisuudesta virtaa jännitystä ja mielihalua kuhunkin yksityiseen toimintaan.

On sellaisia aikoja jolloin tämä kysymys on nukuksissa, koska edellisen ajan perintö ja ympäristö antavat pyrkimyksille varman suunnan eivätkä päästä kohoamaan minkäänlaista epäilyä tarjolla olevia tarkoituseriä kohtaan. Mutta jos kerran epäily herää, epäily koko kokonaisuutta kohtaan, niin se tuhoavan kulovalkean tavoin leviää ympäri; kysymys käy sitä monimutkaisemmaksi, kuta enemmän sitä aprikoitsemme; olemme silloin voimaimme äärimmällä rajalla, kun ehkä olemme saaneet todistetuksi, että elämällemme huolimatta kaikesta ensi näyttämän sekavuudesta kuitenkin on tarkoitus ja arvo ja että siihen on luottamuksella antauduttava. Tällaisen epäilyksen lumoissa on meidän oma aikamme. Sen heikkous tässä kohden käy jo ilmi siitä, ettei se keskellä hämmästyttäviä ennätyksiä ja

lakkaamatonta edistystä omista sydämessään oikeata onnentunnetta, ettei ihminen suinkaan ole kohonnut eheään varmuuteen omasta itsestään ja että hän on taipuvainen halventamaan itseään ja arvostelemaan oman asemansa kaikkeudessa alhaiseksi. Lähemmin tarkastellessamme huomaamme paljon pyrkimystä elämän yhtenäisyyteen, mutta samalla huomaamme tämän pyrkimyksen jo sinänsä särkyneen vieläpä aivan päinvastaisiksi suunniksi: pohjaan myöten erilaiset synteetit ja elämän muodot tarjoutuvat omaksuttaviksi. Mutta kun mikään niistä ei saa varmaa voittoa toisestaan, pirstovat vastakkaiset vaikutukset ja arvioimiset aikamme ihmiset eri ryhmiin; se mikä toisesta on arvokas hyvä, on toisesta suuri paha, ja toinen ei osaa kyllin ankarasti tuomita sitä, mikä toista ihastuttaa ja elähdyttää. Niinpä yksityisilmiöitä tarkastettaessa havaittavan ylitsevuotavan runsauden rinnalla vallitsee kokonaisuuden kannalta katsoen tuskallinen köyhyys, ja lisäksi täydellinen epävarmuus kuljettavan tiemme päämaalista ja laadusta. Tällainen asiointi pakoittamalla vaatii kysymään, eikö sitten kesken kaikkea hämäryyttä, sekasortoa, kielteisyyttä ole kilvoiteltavissa elämälle tarkoitusta ja arvoa, eivätkö kaikki ristiriidat lopultakin väisty sellaisen yhteyden tieltä, joka tekee elämän arvon myöntämisen sen kieltämistä voimakkaammaksi.

Tämä kysymys ei voi saada mitään vastausta ilman että elämä käsitetään kokonaisuudeksi; vasta tällainen kokonaisuudeksikäsitäminen tekee mahdolliseksi päättää, onko se elämisen arvoisin. Mutta mitenkä on saavutettavissa tällainen kokonaisuudeksi-yhdistäminen? Tosin vaatii siihen onnenkaipuumme, ajattelevan olennon pyrkimys onneen, olennon, joka ei tyystin voi tyytyä uppoutumaan hetkellisiin silmänräpäyksiin, jonka täytyy etsiä kokonaisuutta käsittävää tarkoituspää. Mutta kaikkine toiveineen ja tahtoineen, kaikkine kiihkoineen ja intohimoineen ihminen ei saavuta sellaista lopputulosta välittömästi omassa maailmassaan. Hän on suureen maailmaan kytketty ja sen elämään sidottu, hänen täytyy sen kanssa käydä välien selvittelyyn ja etsiä sovittavaa ratkaisua, hänen täytyy koetella omien tekojensa pätevyys sen sisällyksen edessä, hän ei voi tyytyä sellaiseen onnentilaan, joka on ristiriidassa olioiden todellisen luonnon ja hänen oman luontonsa totuuden kanssa. Mutta lieneekö sitten yhteenkäypää se, mitä hän onnelta odottaa, ja se, mitä totuus vaatii? Ken tavoittelee elämälle tarkoitusta ja arvoa, hänen täytyy toivoa tällaista onnen ja totuuden yhteyden mahdollisuutta; mutta toinen kysymys on, tokko tämä toivo toteutuu. Mutta kuitenkin kaikitenkin, tämä kysymys on olemassa, ja se vaatii ratkaisua; ei kukaan yksityinen ole sitä tehden tehnyt, se kohoaa ajan sisäisimmästä olemuksesta, maailmanhistoriallisen tilan pakoituksesta se avautuu ratkaistavaksemme. Mutta että tämä koko ihmiskunnan kysymys samalla merkitsee filosofian suoritettavaa tehtävää, sitä voi vain se epäillä, jolla filosofiasta on alhainen käsitys.

Alamme aivan luonnollisesti tutkimalla ajanvarrelta saamiamme vastauksia. On erittäin tärkeitä palauttaa mieleenne yhtenäisyyden etsimisyhteydet, elämänsynteetit, joilla sekä menneisyydestä että nykyisyydestä käsin on vaikutusta meihin. Nämä synteetit eivät näet ole pelkkinä kuvina syrjäin sysättävissä; niiden yritys vetää kaikki elämä itseensä näyttää meille ihmisen kyvyt ominaisessa toiminnassa, näyttää myös sameilla olioiden vastustuksen ja voi näistä molemmista yhteensä saada esille kokemuksia, joilla on pysyväistä arvoa. Eipä ole ajateltavissa, että ne olisivat niin paljon voineet kiinnittää ihmissydämiä itseensä ja niin syvästi vaikuttaa ihmiselämän kulkuun ja suuntaan sisältämättä mitään totuudenainesta. Näiden pyrkimysten kriittisellä yleistarkastelulla voimme koota yhteen nuo kokemukset ja totuudenainekset ja asettaa eteemme kysymyksemme nykyisen aseman selvemmin kuin mitä saamamme sekavan yleisvaikutuksen pohjalta on mahdollista. Vieläpä se on auttava osoittamaan sen suunnan, josta elämän edelleenkehittäminen, uusi itsekeskitys on etsittävässä. Onko tällaisella etsimisellä menestyksen toiveita, sen voi vain elämän oma kulku ja kokemus ratkaista. Eteenpäin pääsyn ensimmäinen ehto on se, että meissä on olemassa uusia mahdollisuuksia ja ettei elämä ole lähimainkaan tyhjentänyt kaikkea syvyyttään tähänastisiin elämänmuodostuksiin. Mutta jos muutoin kaikkialla kaikkeus on yhtämittaisessa elävässä liikkeessä, niin miksipä se tässä ratkaisevassa kohden jo olisi lopullisen valmiina ja vailla edistymisen mahdollisuuksia? Kaikissa tapauksissa meidän on mahdotonta rauhallisesti pysähtyä siihen, missä nyt olemme, ja odottaa, mitä meistä on tuleva. Sillä niiden vastakohtien, jotka kerran ovat vaikuttamassa, täytyy aina vain syventyä ja yhä enemmän repiä ja runnella elämän henkistä perusolemusta. Jollemme siis yhä vain tahdo sisäisesti vajota alaspäin, täytyy meidän pyrkiä eteenpäin sen vakaumuksen kannattamina, että tässä on olemassa välttämättömyyksiä, jotka eivät ole ainoastaan yksityisen ihmisen vaan koko ihmiskunnan tahdon ja tuumailun yläpuolella vallitsevia. Luottamuksessa tällaisiin välttämättömyyksiin olkoon työmme aljettu!

Ajan vastaukset.

Nykyaikainen ihminen tuntee epävarmuutta sekä itseensä että elämän tarkoitukseen nähden etupäässä siksi, ettei hän ainoastaan ole erilaisten elämänmuodostusten houkuttelun ja vaikutuksen alainen, mutta myös siksi, että hänen koko olemuksensa on ammottavasti kahtia jaettu. Vanhempi ja uusi elämänsäilytys ovat sovittamattomassa ristiriidassa toisiaan vastaan, eikä tämä ristiriita ole

vallitsemassa vain yksityisissä kohdin, vaan nämä eri käsitykset etsivät elämälle ratkaisevaa tukikohtaa aivan eri paikoilta ja erkanevat senvuoksi toistensa täydellisiksi vastakohtiksi myöskin kysymyksessä elämän tarkoituksesta ja arvosta. Vanhempi näistä, sellaisena kuin sitä edustavat uskonto ja immanenttinen idealismi, tekee näkymättömän, vain hengensilmin nähtävän maailman ihmisen varsinaiseksi maailmaksi ja väittää välittömän olemassaolon tämän maailman palvelukseksi. Se mitä välitöntä elämäänsä elävä ihmissielu riippumaton tuosta maailmasta omasta voimastansa luulee olevansa, joutuu tällöin näyttämään joko yhdentekevältä tai suorastaan pahalta. Aivan päinvastaisin puolin tahtoisuusi ajatustapa pidättää elämän kokonansa välittömän olemassaolon rajojen sisällä ja muodostaa sen omin keinoin; tällöin vasta ovat saavutettavissa niin hyvin todelliset ilot kuin kärsimykset; jos milloinkaan, niin juuri tätä käsityskantaa seuraten täytyy elämän muodostua eheäksi kokonaisuudeksi ja osoittaa tarkoituksellisuutta. Mikä ei näiden puitteiden sisään mahdu, se ei voi olla muuta kuin harhakuva, joka houkuttelee elämän harhateille. Kumpikin elämän käsityskanta voimakkaasti tarjoutuu omaksuttavaksemme ja pirstoo elämämme: ihanteemme ja arvioisemme seuraavat ensi sijassa vanhempaa, harrastuksemme ja työmme nuorempaa ajatuskantaa. Mihinkä suuntaan on meidän viimein langetettava ratkaisumme, mistä meidän on etsittävä olemassaolollemme elämisenarvoinen sisälly?

Vanhemmat elämäkäsitykset.

Uskonto.

Uskonnollisen elämäkäsityksen, jolla hämärästä muinaisuudesta saakka on voimakas vaikutus nykyajan elämään, täyttää se iloinen luottamus, että se voi antaa ihmiselämälle arvokkaan sisällyksen. Mutta tämä luottamus perustuu aivan määrättyihin edellytyksiin. Uskonto katsoo ihmistä niinkuin maailmaakin kaiken yläpuolella olevan, vain uskolla käsitettävän henkisen vallan työksi, suhde tähän henkiseen voimaan muodostuu ihmisen elämän ytimeksi, semminkin kun uskonnossa on vallitsevana se vakaumus, että ihminen on rikkonut alkuperäisen yhteytensä tuon vallan kanssa ja syvälle langennut entisestä korkeasta asemastaan. Kaikki pyrintö keskittyy tuohon yhteen ainoaan tehtävään, Jumalan ja ihmisen välisen särkyneen yhteyden ennalleen saattamiseen, mikä kuitenkin voi tapahtua vain sisäisen elämän perinpohjaisen muutoksen, siveellisen uudestisyntynnän tietä. Sen edellytyksenä taas on jumalallinen rakkaus ja armo, jotka tekevät mahdolliseksi sen, mihin ihmisvoima ei kykene. Mutta silloin avautuu myöskin ihmiselle oma erikoinen tehtävä, ei vain alttiissa sydämen antautumisessa ja saavutetun armon uskollisessa säilyttämisessä, vaan myös innokkaassa työssä jumalanvaltakunnan perustamiseksi maan päälle.

Tässä tällaisessa yhteydessä ihmisellä saattoi olla mitä suurimmat ajatukset itsestään ja elämäntehtävästään. Jumalan kuvana hän oli olevaisuuden keskipisteessä, hänen ympärinsä liikkui kaikkeuden elämä, hänen tekemisensä ja tekemättäjättämisensä vaikutti ratkaisevasti kaiken olevaisuuden kulkuun, ratkaisevasti aina iäisyyteen saakka. Samalla kukin huolimatta yhteydestään jumalallisen järjestyksen tapahtumain kanssa muodosti oman erikoisen piirinsä ja käsiteltiin olentona, jolla oli tarkoitus itsessään, vieläpä kokonaisuuden täydellisyys, josta ei vähintäkään saanut hukkaan joutua, oli riippuva hänen persoonallisesta ratkaisustansa.

Tämä elämä ei ollut vailla suruja, ahdinkoa ja tuskaa, ihmiselämän korkeat vaatimukset ja jyrkät ristiriidat estivät kaiken tyynen onnen tämän sanan tavallisessa merkityksessä. Vieläpä kärsimyksen ja syyllisyyden paino aluksi pikemmin voi näyttää lisätyltä kuin huojennetulta. Mutta uskonnon peruskokemus, kokemus painavan syyllisyyden taakan poistamisesta ja uuden elämän luomisesta kohotti ihmisen yläpuolelle kaiken taiston ja tuskan maailman; rakkauden ja armon aikaansaama yhteys Jumalan kanssa antoi ihmiselle osallisuuden Jumalan omasta täydellisyydestä ja sanomattomasta autuudesta. Elämän sisäinen arvo oli näin ollen ehdottomasti varma, ja ihmisen omasta osallisuudesta ei ollut rahtuakaan mennyt hukkaan. Ei ollut tämä elämä suurine tehtävineen mitään helppoa elämää, mutta se oli elämää täynnä suuria tarkoituksellisuutta ja sen liittymäkohdat olivat taattuina, sitä ei tarvinnut elää turhaan.

Niinpä uskonnollinen elämäkäsitys onkin vallinnut taajoina ihmisiirejä kautta pitkien vuosisatojen, se on pitänyt lujasti koossa yksilöitä ja kansoja, se on lukemattomille ihmismielille tuonut sekä voimakkaita herätyksiä että syvintä rauhaa. Samalla kuin tässä ihmisten piiriin astuu absoluuttinen elämä, uusi maailma kohoaa vanhan pohjalle, syntyy mitä jyrkimpiä vastakohtia ja niiden välille joutunut elämä temmataan levostaan. Jumalallinen samalla maailman yläpuolelle kohoavassa ylevyydessään ja mitä lähimmässä sielullisessa läheisyydessä, ihminen äärettömän pieni ja kuitenkin kohotettuna olennon yhteyteen Jumalan kanssa, rakkaus ja kunnioitus, lempeys ja vakavuus läheisesti toisiinsa yhdistettyinä, syvä hämärä ja kirkas valo, viheliäisyys ja autuus toisiinsa

molemmipuolisesti lisäämässä, kaikessa draamallista jännitystä ja yhtämittaista liikettä, joka ensinnäkin antaa sielulle todellisen historian ja tekee tämän historian kaiken todellisuuden keskipisteeksi; kaiken läpikäyvänä rakkauden ja iäisyyden kaipuu, elämä, joka uskossa ja toivossa kohoaa kauas yläpuolelle nykyisyyden ja jonka syvin sisällys iäisessä nykyisyydessä sisältää elämisen ja olemisen jumalanmaailman seiastuneessa olopiirissä. Sellaista syvyyttä ja sisäisyyttä elämä ei ole missään muussa kohden saavuttanut.

Ja kuitenkin on lähellä mahdollisuus, että tätä elämää, eritoten sen yksinpätevyyttä vastaan nousee vastaväitteitä. Kaikki oli joutunut ristiriitaan lähimmän maailman kanssa ja rikkonut sen kanssa välinsä; ihmiset olivat muinaisajan maille mennessä monen synkän kokemuksen johdosta kadottaneet uskon omaan voimaansa ja kykyynsä; he eivät löytäneet mitään korkeita päämaaleja välittömästi olemassaolosta, ainoastaan suuntautuminen yläpuolella olevaan maailmaan näytti voivan varjella henkisestä kylmentymisestä ja tuhoutumisesta. Niinpä koko sielun alttiilla antautumisella turvauduttiin tuohon toiseen maailmaan ja käännettiin elämä kokonansa toiseen suuntaan, uskon maailma tuli elämän oikeaksi peruskannaksi, kun taas näkyväinen maailma aleni vieraaksi maailmaksi. Tämä ajatussuunta voi vain niinkauan pysyä eittämättömänä, kuin tuolla uuden maailman kaipuulla oli valtaava voima, siinä täytyi tapahtua mitä ankarin järkkyminen, kun uuden ajan koitteessa ihmiset jälleen kohottautuivat itseluottamukseen ja ennenkuin lähinnä oleva maailma heidän mieliinsä sai tuoreen vetovoiman. Silloin harrastukset ja työ yhä enemmän ja enemmän kääntyivät ympäröivään maailmaan päin, silloin näytti elämä löytävän korkeimman tehtävänsä tuon ympäröivän maailman valloittamisesta ja siitä johtuvasta yhtämittäisestä voimain varttumisesta, silloin tämä maailma tuli yhä enemmän myöskin henkisesti ihmisen kotomaaksi. Kun nyt maailmaan kohdistuvan työn tehtävät moninaisessa runsaudessaan ja huumaavine menestyksineen sysäävät syrjään huolen sielun tilasta, joutuu uskonto samalla kokonansa toiseen asemaan, elämän keskipisteestä se tulee yhä enemmän sysätyksi sen ulkokehään, ja sitä vastaan nousee voimakas vastavirtaus, jonka vain ahdas ajatuskanta voi lukea ensi kädessä itsekkyyden ja uskottomuuden syyksi. Uskonnon opinpätevyyttä koskevat epäilykset olivat tällöin etualalla, ne vetosivat eritoten siihen luonnon ja historian kuvan täydelliseen muutokseen, jonka nykyaika on suorittanut. Mutta nämä epäilykset olisivat olleet kestettävissä tai torjuttavissa, jos elämä olisi säilyttänyt entisen ytimensä ja entisen uskonsa vähentymättöminä. Silloin ympäröivän maailman herättämä ristiriita olisi voinut suorastansa vahvistaa uskon uhmailevaa itsetietoisuutta (*credo quia absurdum*). Vaarallisiksi teki nuo hyökkäykset uskonnon oma heikkous, sen peruskokemusten väljähtyminen, ihmisten elämän virityksen muutos. Näin muuttuneissa oloissa pääsi täysin vaikuttamaan sekä se, mikä jo ammoisista ajoista oli uskontoa vastassa, että se, mikä uudenaikaisen kulttuurin helmasta kohosi vihamielisenä sitä vastaan. Kaikki epäilykset ja kaikki ajatusvaikeudet kohtasivat nyt kuulevia korvia. Aluksi vastustus rajoittuu uskonnon ja uskonnollisen elämäntähtäyksen yksityisiin puoliin ja yksityisiin vaatimuksiin, mutta pian se kääntyy koko uskontoa vastaan ja samalla koko uskonnollisen elämäntähtäyksen ja -suunnan mahdollisuutta vastaan. Uskonto tuomitaan liian ahtaana hyljättäväksi ja sen sijalle vaaditaan yleiskulttuuria, uskontokin näyttää vain avaramman elämän osana voivan säilyttää henkisen olemuksensa ja sitä kehittää. Uskonnon ajatusmaailma huomataan antropomorfiseksi ja samalla ihmisen ja Jumalan olemuksen yhteyttä opettava perusajatus hyljätään aivan mahdottomana; olevaisuuden jako kahteen olopiiriin tuntuu harhaluulolta ja näyttää mitä nurinkurisimmalta, että elämän päätehtäväksi asetetaan ei nykyisyyden edistäminen vaan valmistus tulevaista oloista varten. Ja lopuksi tämän ajatuskannan silmissä koko uskonto näyttää inhimillisen mielikuvituksen tuotteeksi, sen maailma pelkäksi kuvitelmiin kudelmaksi, tyhjäksi varjojen maailmaksi.

Tosin tämä kielteinen kanta kohtaa voimakasta vastustusta, ja uskonnon, jolleikaan uskonnollisen elämänsuunnan, oikeutusta puolustavat monet pontevasti. Mutta tuon kielteisyyden laajoihin piireihin leviäminen osoittaa eittämättömästi, etteivät taajat ihmispiirit enää kykene ymmärtämään uskonnon kannattavia voimia ja että ne ja niiden maailma lukemattomille ihmisille ovat käyneet sisäisesti vieraiksi, vieläpä aivan käsittämättömiksi. Eikä sekään ole kiellettävissä, että uskonnon alalla huolimatta kaikesta vireästä toiminnasta meidän päivinämme on tavattavissa varsin vähän johtavia ja eteenpäin vieviä luovia voimia. Kuulemme meidän päivinämme varsin vähän uskonnon kohottavista, lujittavista, jumalallista ja inhimillistä maailmaa yhdistävistä voimista. Päinvastoin uskonto meidän päivinämme pikemmin taivutetaan palvelemaan pelkästään inhimillisiä tarkoituksia ja vedetään alas niiden tasolle. Näin on laita siellä, missä uskonnon tulee palvella vallanpyyeteitä, niinkuin on käynyt ultramontanismissa, näin on laita toisaallakin, kun uskonnon tulee lisätä vain yksilön mielihyvää, auttaa häntä bekkumoimaan suloisissa tunteissa, jollainen taipumus on huomattavissa useissa protestanttisissa piireissä. — Näin järkyttynä ja keskellä tällaisia epäilyksiä uskonnon on mahdotonta tarjota ihmiselle lujaa pohjaa, vallita elämää ja määrätä sen tarkoitusta ja arvoa. Kuinka se, mikä itse on muuttunut kysymykseksi, voisi kysyvälle ihmiselle antaa varman vastauksen?

Uskonnon alalla kohonneet vaikeudet uskoo voivansa välttää — silti elämän syvyyden vaatimuksesta luopumatta — immanenttinen idealismi, joka ihannekulttuuria rakentaessaan vuosituhansia on ollut uskonnon rinnalla, milloin ystävänä sitä täydentäen, milloin ankarasti vastustaen. Sekin antaa elämälle varsinaiseksi kotimaaksi näkymättömän maailman, mutta tätä ei käsitetä näkyväisen maailman ohella olevaksi ja siitä erotetuksi maailmaksi, vaan sen omaksi kannattavaksi perustaksi, sen omaksi elämää antavaksi syvyydeksi. Että kaikkeudella on sellainen ruumiilliselle silmälle näkymätön syvyys, että kaikkeus tässä yhtyy kokonaisuudeksi ja saavuttaa sisäisen elämän, on tämän elämänsuunnan luja vakaumus ja välttämätön edellytys. Ihmisen tämä elämänjärjestys liittyy läheiseen yhteyteen kaikkeuden kanssa, mutta antaa hänelle samalla aivan omalaatuisen aseman ja tehtävän. Hän elää ulkonaisen olemassaolonsa kautta näkyväisessä maailmassa, mutta hänen sielussaan alkaa todellisuuden muutoin salattu syvyys päästä esille; vasta hänessä saavuttaa maailman elämä täyden selvyyden ja vapauden, mutta se ei ole sille mahdollista ilman hänen omaa ryhdyntäänsä ja omaksumistansa, ilman hänen työntekoansa ja edelleen tunkeutumistaan; on olemassa kohta, jossa kaikki riippuu ihmisestä ja jossa hän voi toivoa itse toimintansa avulla edistävänsä koko olevaisuuden olotilaa. Tälle elämänsuunnalle antaa havainnollisuuden ja vakuuttavaisuuden etupäässä se seikka, että ihmismaailmassa, kun siinä tapahtuu luonnon koneistolle vastakkainen suuntautuminen henkiseen luomistyöhön, herää olennaisesti uusi elämä, syntyy sisäisten arvojen, totuuden, hyvän ja kauneuden valtakunta. Näihin suunnattu ja näiden täyttämä elämä näyttää kohottavan ihmisen yli arkipäiväisen pikkumaisuuden sisäiseen yhteyteen suuren maailman kanssa, se ei näytä kaipaavan mitään oman itsensä ylitsekäyppää tarkoitusperää, vaan näyttää sisältävän tarkoituksensa omassa kehittymisessään, täysin riittävän tyydytyksensä oman itsensä katselemisessa. Tämän elämän saavuttamiseksi on tarpeen tarmokas sisäinen herääminen ja innokas työ, elämän ytimeksi kohoaa maailmankaikkeuden syvyyden välittäjänä henkinen tuotanto, sellaisena kuin se eritoten esiintyy syviin tunkeuvassa tieteessä ja herättävässä taiteessa. Tällainen luomistyö näyttää riittävän täyttämään elämän ja tuomaan mukanaan oikean mielenlaadun. Ihminen on tämän katsomuksen mukaan ensi sijassa asetettu oman voimansa nojiin, mutta koska hänen pyrkimyksensä vie eteenpäin maailmankaikkeuden elämää, niin hän on suurten yhteyksien kietoma, eikä iloinen luottamus voi yltyä ylpeäksi itsetietoisuudeksi. Omassa olemuksessaan ihmisellä on ihanne, jonka saavuttamisesta hänellä saa olla varma toivo.

Tällainen elämänsuuntailu juontaa juurensa antiikkisen sivistysmaailman kukoistusajasta, silloin vallalla ollut ajatustapa on sittemmin uudistunut monessa muodossa, se se puhuu Goethen elämäntyöstä, se vaikuttaa yhä edelleen kaikilla niillä aloilla, jotka käsittelevät inhimillisen olemassaolon kysymystä, se on pysyvällään tekijänä kaikessa oikeassa kulttuurityössä.

Mutta tämän immanenttisen idealismin vaatimuksen olla elämän johtajana ja sen oikean tarkoituksen ainoa antaja ei ole käynyt toisin kuin uskonnonkaan: perustukset ovat käyneet epävarmoiksi ja samalla on niille rakennettu elämä menettänyt voimansa ja syvyytensä, joita ilman se ei voi puolustaa asemaansa kaiken keskuksena ja olla ihmisille korottavan ja onnellistuttavan totuuden varmana vakuutena. Nykyajan keskitasotilan voi sanoa olevan yhtä epäileväisellä kannalla siihen nähden, onko todellisuudella mitään syvyyttä ja voiko ihminen muuttamalla olevat olot siirtäytyä luovien perusvoimien maailmaan, kuin uskonnon perustotuuksiin nähden. Yllämainitut vaatimukset ovat erikoisten ajankohtien tuote, ihmiskunnan harvinaisten sunnuntai- ja juhlapäivien aikaansaannos, jolloin kohtalon erikoinen mielisuosio herättävien ja innostusta virittävien olojen pohjalla antoi suurten persoonallisuuksien elää samoihin aikoihin. Sellaisissa oloissa, luomisen innossa ja tulella näkymätön maailma voi tulla itsestään selväksi totuudeksi ja elämän eittämättömäksi kotimaaksi; tällöin se voi saada puolelleen ihmisen kaiken voiman ja hänen alttiin antautumisensa; vain tällöin oli henkinen luominen samalla siveellinen, koko ihmisen kohottamista tarkoittava teko. Mutta nuo luovien voimien ajat olivat ohimeneviä, niitä ei voitu parhaimmalla tahdolla pitää ominaan tai tarpeen mukaan käytäntöön ottaa; tuon luomistyön paljastama maailmankuva menetti värinsä ristiriitaisten vaikutelmien edessä, näkyväinen maailma ei näyttäneenkään enää pelkältä näkymättömän maailman ilmenemyseltä ja siitä kehkeytyneeltä, vaan sillä oli oma, hengenelämän arvoihin nähden kokonaan piittaamaton luonteensa; paljoa jäykempi vastarinta kohtasi ihmisen pyrkimyksiä ulkona isossa luonnossa, hänen omassa sielunelämässään ilmeni paljon kovakorvaisuutta henkisille tarkoituserille, kritiikin teroittamin silmin katseltuna se näytti suurten vastakohtien repimältä ja herpaisemalta, kykenemättömältä kohoutumaan järjelenelämän kaikkeahallitsevaan yhteyteen. Ulkoa tulevaa vastustusta tämä elämänsuunnittelu henkisen voimansa avulla tosin voi olla kykenevä kestämaan; vaikeinkin asia on kestävässä, kun se samalla on kehoitushuuto ylevän mielenlaadun osoittamiseen. Mutta jos sisäisessä ihmisessä ilmenee ristiriitoja, jos ihminen tuntee itsensä särjetyksi ja voimattomaksi, jos se, mikä tuntuu alhaiselta, pitää häntä kahleissaan ja herpaisee kaiken ylöspäinpyrinnän, silloin ehdottomasti koko kokonaisuus joutuu hyllyvälle pohjalle, silloin ihminen kadottaa luottamuksen saavuttaa luovien perusvoimien valtakunta. Vieläpä on niin, että saipa hän turvatuksi mitä tällaisia saavutuksia tahansa, ne eivät kuitenkaan tunnu tyydyttävän hänen sielunsa syvintä kaipuuta ja etsintää; näin ollen koko tuo kulttuuri uhkaa muuttua aivan toisenlaisen elämän mukana seuraavaksi ja vain puitteena kulkeväksi ilmiöksi ja ihmisen on silloin mahdoton siinä nähdä elämän kysymyksen varmaa ratkaisua.

Näillä perusteilla on immanenttista idealismia jo vanhastaan vastustettu, mutta vasta nykyaika on tämän vastustuksen tuonut julki täysin kehitettynä, ja tämän se on tehnyt vaatiessaan täyttä huomiota sellaisille seikoille kuin ovat olioiden sokean tosioloisuuden koko painava valtavuus, inhimillisessä olemassaolossa ilmenevä järjettömyys, inhimillisen keskinkertaisuuden piittaamattomuus korkeimpien tarkoituserien edessä; se on edelleen tehnyt sen osoittamalla ihmiskykyjen rajoituksen, joka ehdottomasti näytti meiltä riistävän osanoton maailmanelämään. Nykyaikaisen itseyden tunnon voimakas kehittyminen tempaa ihmisen irti perinnäisistä yhteyksistä ja asettaa hänet maailman rinnalle ikäänkuin jonakin erikoisena ja sille vastaisena olentona. Hänen näyttää kyllä olevan mahdollista laajentaa oman olemassaolonsa äärettömiin saakka laajennettavissa olevaa kehää, mutta ei koskaan mahdollista päästä sen yli uuteen olokohtaan. Kuinka silloin henkinen luomistyö saisi aikaan käänteen koko olemassaolossa ja avaamalla kaikkeuden syvyydet antaisi elämälle tarkoituksen?

Tällaisten epäilysten ja järkytysten mukana ei tosin kokonansa häviä tuon immanenttisen idealismin teho. Mutta niin pian kuin se ei enää vaikuta sisästä käsin ja maailmanelämän voimana, niin pian kuin se, sen sijaan että se itse olisi luova voima, muuttuu perinnäisten saavutusten pelkäksi omaksumiseksi, edelleenkehittämiseksi, nauttimiseksi, väljähtyy henkinen luomistyö ehdottomasti pelkäksi muodolliseksi toiminnaksi. Niin varmasti kuin tällä onkin oma arvonsa laajasuuntaiseen elämään liittyvänä, se ei kuitenkaan voi omaehtoisesti antaa täyttä sisällystä elämälle ja sitä tyydyttää. Tällainen muodollinen toiminta voi kyllä tarjota paljon nautintoa ja valistusta, tehdä elämän rikkaaksi ja liikehtiväksi, runsaudellaan luulotella vievänsä inhimillisen olemassaolon syvänteiden yli. Mutta kun se ei voi saattaa ihmistä koko elämää käsittävään ja sitä kohottavaan tekoon, eikä varmaan suhteeseen maailmankaikkeuteen, kun se ei avaa hänelle mitään suuria ja ehdottomuudellaan vaativia tehtäviä, vaan jättää kaiken mielihalun ja taipumuksen varaan, ei se mitenkään voi tehdä elämää elämisenarvoiseksi. Vieläpä on niin, että tuo muodollinen sivistys, sellaisena kuin se ylimalkaisesti katsottuna esiintyy, potee sisäistä näennäisyyttä ja epätotuutta. Sanotaan: ihmisen tulee lämmitä henkisten arvojen ja hyvyksien vuoksi, "harrastaa", niinkuin sana kuuluu; hän ei uskottele vain toisille, vaan itsellensäkin hän uskottelee, että hän kaiken tämän muka tekee täydestä sydäimestä. Itse asiassa on koko tuolla elämänalalla hänelle vain vähäinen tai, ainakin, sivuseikan arvo luonnollisen ja sosiaalisen itsesäilytyksen tarkoituserien ja arkipäiväisten harrastusten ja intohimojen rinnalla. Keskinäisen yhteiselämän koko taito on yhtämittaa suunnattuna siihen, että tuo suuri ristiriita saataisiin peitettyksi ja siedettävä näennäisyys ylläpidetyksi. Mutta näennäisyyden varaan emme voi elämäämme heittää, emmekä saada pelkästä sivuseikasta voimaa surujen ja ahdingon voittamiseksi, tukea vapautuaksemme sietämättömäksi käyneestä tyhjyydestä. Todellista tyydytystä ei nyt eikä koskaan anna ihmiselle muodollinen sivistys, joka vain on toisasteista elämää.

Uskonto ja immanenttinen idealismi ovat yhdessä kohden saaneet tehdä saman kokemuksen, molemmat ne näyttävät osoittavan, että pyrkimys uuden maailman saavuttamiseen houkuttelee ihmiset harhaan ja ettei se kykene estämään sortumasta pelkiksi kuvittelukuksi niitä kauniita toiveita, joita se elämälle avaa. Suurten toiveiden raukeamisen täytyy tuoda mukanaan jyrkkä vastavaikutus, syvä mielenmasennus ja mitä synkimmät epäilykset. Olisiko luonto tehnyt ihmisen sellaiseksi, että hänessä nousee ja täytyy nousta toivomuksia ja toiveita, jotka eivät suurimmallakaan voimainponnistuksella ole toteutettavissa? Olisiko vain harhakuva häntä pilkkaamassa, kun hän pitää välittömintä aistillista olemassaoloa vähäpätöisenä ja riittämättömänä pyrkii sen yläpuolelle ja uskon voimalla tai henkiselällä luomistyöllä tahtoo saavuttaa uuden olopiirin? Mutta ollakseen pelkkää mielikuvittelua ovat nämä henkiset liikkeet toki saaneet aivan liiaksi paljon aikaa, liiaksi paljon panneet liikkeelle voimia, liian paljon rikastuttaneet ja syventäneet elämää.

Uskonto loi itsenäisen sisäisen maailman ja sen mukana antoi korkean ja ehdottomasti itsenäisen arvon puhtaalle mielenlaadulle, se antoi elämälle vakavuutta ja ylevyyttä, kalsean kielteisyyden läpi autuaaseen olemassaolon myöntämiseen kilvoittellessaan se sai aikaan voimakasta jännitystä ja draamallista eloa, se antoi kaikkein ensimmäisenä sielulle todellisen historian ja teki tämän historian kaiken tapahtumisen keskipisteeksi, se mursi luonnollisen olemassaolon ahtauden ja kalseuden herättäessään rakkauden ja äärsyyden valtaavan kaipuun. Immanenttinen idealismi vaati ihmisen kaikki voimat täyteen toimintaan juurruttaen niihin samalla pyrkimyksen sopusointuiseen yhteenliittymiseen, se kohotti ihmisen yli kaiken hänen oman erikoisluontonsa pienuuden läheiseen vuorovaikutukseen kaikkeuden kanssa, liittämällä yhteen totuuden ja kauneuden se synnytti samalla ylevä- ja voimakasluontoisen elämän. Kaikki tämä on herättänyt vaatimaan elämältä suuria. Jos siis vaikutukset pysyvät, mutta koko rakennusta kannattanut perustus luhistuu, mikä on silloin oleva suhteemme näihin kehityksen tuloksiin ja vaatimuksiin? Ovatko ne irroitettavissa itse perustuksesta ja voimassapidettävissä ilman sisäistä yhteyttä? Eikö tällainen irrottaminen riistä niiltä koko niiden elävää sisällystä, eikö niistä häviä koko niiden pakoittava ja kannattava voima? Näin ne jäävät verettömien haamujen tavoin leijaillemaan edessämme, kyllin voimakkaiksi katkeroitukseksi meiltä näkyväisen maailman tarjoaman ilon, mutta aivan liian heikoiksi omasta voimastaan avatakseen meille uuden maailman ja siten antaakseen meidän pyrkimyksellemme tarpeenmukaisen päämäärän ja elämällemme tarkoituksen.

Nämä ovat huolia, joista ihmiskunnan pitkän päälle on mahdoton vetäytyä syrjään. Lähinnä se voi etsiä huojennusta siten, että se ne lykkää mahdollisimman paljon taka-alalle ja kääntää harrastuksensa toiseen suuntaan. Näin menettelee nykyaika, näin tapahtuu eritoten paljon puheen aiheena olleessa lännen vuosisadan käänteessä idealismista realismiin. Väsymys sisäisen elämän kysymyksiin leviää leviämistään, nuorekkaalla innolla ja voimalla ihmiskunta käy käsiksi näkyväiseen maailmaan, joka yhä runsaampana ja runsaampana avautuu ihmisten eteen, ja odottaa jos mistään, niin ainakin sen elämään antautumisesta löytävänsä elämän tarkoituksen ja arvon. Vasta tällainen käänne näyttää voivan vapauttaa elämän tähänastisesta tyhjiydestä ja antaa sille lihaa ja verta; samalla kuin ihmisen subjektiiviset toivomukset väistyvät olevaisuuden järkkymättömän järjestyksen edestä, seuraa tästä välttämättömyys kieltäytyä paljosta ja kesken kaikkea ulkonaista laajentumista elämä saa sisäisesti ahtaammat rajat. Mutta näiden rajojen sisällä se saavuttaa täyden ennakkoluulottomuuden ja yleisyyden, sen ei ole tarvis, kuten vanhemmissa elämänsuunniteluissa, paloittaa todellisuuden yhteyttä hyvään ja pahaan, yhtä vähän kuin sen tarvitsee mitään julistaa kielletyksi tai jättää surkastumaan, se voi noudattaa jokaista viehätettä, empimättä kehittää kaikkia voimia. Eikö tällaisen katsomuksen piirissä olisi mahdollisuuksia uusille elämän synteeseille, löytääkö elämä kenties niistä täyden oikeutuksen iloiseen itsetehostukseen, jota sille vanhemmat elämänsuunnitelut kuvittelivat voimatta antaa varmuutta? Kaikissa tapauksissa ihmiskunta on tämän tarkoituspärrän hyväksi paljon vaivaa nähnyt ja se on tällöin kulkenut kautta monen kehitysasteen ja saanut koetella useita eri muovailu-yrityksiä. Tarkastakaamme näitä yrityksiä.

Uudemmat elämänmuodostukset.

Työkulttuuri.

Niin arveluttavana kuin meille esiintyykin nykyajan henkinen järkkäminen, emme kuitenkaan voi kieltää, että sen rinnalla on reippaassa käynnissä paljonlupaava rakennustyö. Yhdeksästoista vuosisata on suorittanut perinpohjaisen suunnan muutoksen näkymättömästä maailmasta näkyväiseen, sellaisena kuin tämä tulee selvästi näkyviin siinä, että realismi on tieltänsä työntänyt idealismin vakaumukset. Nuorella innolla ja voimalla ihmiset käyvät käsiksi näkyväiseen maailmaan; kuta enemmän he sen tekevät itselleen kotimaaksi, sitä lujemmaksi varmistuu heissä luottamus, että siitä on löydettävissä tarkoitus ja arvo koko elämälle. Iloisella luottamuksella käydään käsiksi työhön. Vankkumattoman lujalta tuntuu ihmisistä se pohja, jolla he seisovat, kaikki ennakkoluulojen varjot, kaikki taikauskon sumut ovat hälvenneet, kirkas päivänpaiste valaisee yltympäriinsä koko olevaisuutta ja näyttää sen väärentämättömän luonnon, kaikille tahoille toiminnalle avautuu vapaa ja rajoittamaton työmaa, vasta tällöin elämä näyttää ravistavan päältään kaiken hämäryyden ja arvoituksellisuuden ja pääsevän täysin valveille, täyteen todellisuuteen. Lisäksi kaikella sillä, mitä näin on saavutettu, on tuoreen näkemisen ja ensikäden keksimisen viehätys.

Tälle uudelle elämälle näkyväinen maailma on saanut verrattomasti suuremman merkityksen kuin mikä sillä oli edellisille aikakausille. Se ei ole vain ennen aavistamattomasti suuressa luonnossa ja ihmisen omassa historiassa avautunut hänen ymmärrykselleen, se on myöskin tarjonnut yhä enemmän liittymäkohtia hänen työnsä, yhä enemmän ja enemmän hän kohoaa passiivisesta tilasta aktiivisesti ottamaan osaa ympäröivän maailman elämään, asiainolon, jota hän ennen piti välttämättömänä kohtalona, hän nyt voi omin voimin muuttaa ja parantaa; ihmistä painavaan kurjuuteen ja hätään, erhetykseen ja harhaluuloon uusi aika käy rohkeasti käsiksi ja koettaa ne saada kokonansa poistetuiksi; kautta koko rintaman nostetulle järjellisyuden taistelulle järjettömyyttä vastaan avautuu äärettömiä tehtäviä ja näköaloja. Tämän uuden elämän ytimeksi tulee työ, s.o. toiminta, joka käy käsiksi tehtävänsä ja muodostaa esineensä ihmisen tarkoituspärrien mukaiseksi. Mutta se ei ole työlle mahdollista siinä korostetussa mielessä, jota nykyaika vaatii, sen yhä enemmän ja enemmän mukaantumatta luonnon ja kunkin esineen lakien mukaan, sen omaksumatta näitä itselleen ja siten saamatta esineellistä luonnetta. Näin tiede ja tekniikka, näin myöskin poliittinen ja käytännöllinen toiminta osoittavat työn itsenäistymistä yksilöiden mielipiteitä ja taipumuksia vastaan, yhä enemmän ja enemmän työ pyrkii luomaan itselleen omat erikoiset tuotteensa ja kehittämään omat lakinsa ja vireillepanevat voimat; näin se antaa ihmisen pyrkimykselle lujat tukeet ja yhtämittaisen eteenpäin pääsemisen varmuuden. Jos elämän on mahdollista näissä luotteissa saavuttaa tarkoitusta, niin se voi sen saada yksinomaan työltä. Sen se näyttää antavan tekemällä inhimillisen toiminnan noiden lujien luotteittensa kautta verrattomasti tuotantokykyisemmäksi ja antamalla niissä myöskin yksityisen ihmisen aikaansaannokselle samaten kuin kullekin silmänräpäykselle erikoisen arvon, se kasvattaa ihmissuvun yhteenkuuluvaisuustunnon, se yhdistää aikakaudet yhteisen työn loimilla ja pitää yksilönkin elämän koossa, se osoittaa ihmiselle hänen suuruutensa ja samalla hänen rajansa, se säilyttää iloisen mielen silloinkin, kun se nyt kohtaa rajoja, avaamalla yhä uusia mahdollisuuksia, se lieventää jo sillä,

että se ryhtyy taisteluun, kohtalon jäykkyyttä. Kaikella tällä se synnyttää miehekkään, selväpiirteisen, tarkoituksestaan tietoisien elämän ja sen se tekee oman näköpiirimme sisällä, joutumatta uskonnon ja metafysiikan pulmallisiin ongelmoihiin. On siis oikeutettu kysymys, eikö tällaisesta muodostelusta ole löydettävissä elämälle täysi tyydytys ja tarkoitus. Tämä olisi kyllä mahdollista, jos sielu olisi alennettavissa sivuseikaksi, jos ihminen koskaan voisi lakata pyrkimästä olemuksensa sisäisen yhteyden saavuttamiseen ja tämän yhteyden tarpeen tyydyttämiseen. Mutta kun tämä ei ole niin yksinkertainen asia, ilmenee heti pulmia, jotka saattavat työn kaikki saavutukset kysymyksenalaisiksi ja estävät pääsemästä tarkoitettuun loppupäätökseen. Ihmisen pyrkimykset olivat lähinnä suunnattuina yksinomaan työhön ja sen tuloksien täyttämät, vieläpä huumaamat; ei ollut alussa rahtuakaan epäilystä siitä, ettei tästä myöskin koituisi siunausta sielun voinnille, sen sisäiselle ololle. Mutta kuta suurempi piirteiseksi työ kasvoi ja kuta itsenäisemmäksi se ihmisiin nähden tuli, sitä torjumattomammaksi tulivat tällaiset epäilykset, sitä jyrkemmät ristiriidat kohosivat työn vaikutusten ja sielun vaatimusten välille. Sielun täytyy kustakin aikaansaannoksesta alinomaan palata takaisin omaan itseensä, sen täytyy kysyä, mitä siitä voitetaan sen omaksi hyvinvoinniksi, sen oman olon hyväksi, sen täytyy käsitellä tätä omaa vointiaan kaikista päämääristä korkeimpana; työ sitävastoin jättäjäismäisine liitoksineen ja koneistoinneen on täysin piittaamaton siitä, miten työntekijän sielun laita on. Työlle työntekijä voi olla vain välikappale, jonka se ottaa palvelukseensa tai hylkää aivan vain omien tarkoituseriensä mukaan, hän on sille vain työkalu, tajunnalla varustettu työkalu. Pitääkö sielu sellaisen kohtelun kärsivällisesti hyvänä, eikö luontainen onnen ja ylemmän elämän kaipuu nouse vastustamaan sellaista alennustilaa? Sekin vie ankaraan ristiriitaan, että työ yhä haaraantumistaan haaraantuessaan ja erikoistuessaan vaatii toimintaan yhä pienemmän alan ihmisen voimista jättäen kaikki muut sitävastoin surkastumaan. Mutta sielu voi menestyä vain siten, että sen kaikki voimat herätetään eloon, siitä tuollainen surkastuminen tuntuu sietämättömältä tappiolta. Lisäksi se tarvitsee menestyäkseen rauhallista muodostumista ja sisäistä pysymistä, työ muuttaa elämän hengästyneeksi rientämiseksi ja tavoittelemiseksi, se ei tunne mitään seisahtumista eikä lepoa. Näinpä ollen sielu helposti voi työssä nähdä vastustajansa ja itesäilytysvaistonsa ajamana ryhtyä taisteluun sitä vastaan. Minkälaisia järkytyksiä siitä voi koitua elämälle, siitä antavat meille räikeän ja selvän kuvan sosiaaliset liikkeet. Mutta tämä kysymys kurottaa tuolle puolen sosiaalisen alan elämän kokonaisuuteen, kauttaaltansa uhkaavat siellä, missä kaikki yksinomaisesti on suunnattuna työhön, sen tulokset kääntyä sielulle tappioksi, keskellä kaikkia työn voittoja on olemassa se arveluttava vaara, että elämänenergiat, persoonallisuudet ja niiden mukana henkinen elämä vaimentuvat.

Elämänarvon probleemi joutuu tällaisessa elämämme hajaannuksessa kokonansa epävarmalle pohjalle. Me voimme ajaksi vajottaa itsemme työhön ja unohtaa itsemme, mutta tehdä työtä lopultakin vain sitä tehdäksemme on aivan mahdotonta; Voltairen ohje, että tulee tehdä työtä sitä aprikoimatta, alentaisi ihmisen pelkäksi juhdaiksi. Mitäpä on kaikesta työstä, jollei sen tulos tule myöskin ihmisen koko olemuksen hyväksi? Senkin voi täydellä selvyydellä nähdä nykyisestä asiantilasta, ettei työn edistymisen vie sielua edes todellisuuden elävöimiseen ja sen omaksumiseen, sielu ja maailma eivät tässä yhdy eläväksi yhteydeksi eikä ihminen ryhdy eheänä kokonaisuutena kilvoitteluun yhdeksi kokonaisuudeksi käsitetyn maailman kanssa sen sisäisesti käsittääkseen ja itselleen omistaakseen, vaan esineiden maailma jää, huolimatta sielumme suunnattomasta ahertelusta, sille vieraaksi, suuri voimain liikkeelle pano ei anna elämälle mitään sisällystä ja niiden alojen, jotka ennen kaikkea ovat henkisen luomistyön varassa, uskonnon, taiteen, filosofian, täytyy lamautua ja ehtyä.

Näin työn ja sielun välinen ristiriita särkee elämän palasiksi ja jättää meidät tilaan, jota emme voi hyväksyä lopulliseksi. Erilaisia teitä pulasta pääsemiseksi on ajateltavissa. Meidän on lähinnä käsittelemisen sitä, joka vastaa nykyaikaisen pyrkimyksen pääsuuntaa. Mutta se merkitsee ryhtymistä asettamaan elämä, ankarammin kuin oli laita edelläesitetystä työskentelyssä, kokonansa keskelle välitöntä olemassaoloa ja etsimään sille tästä ristiriidatonta yhteyttä ja kaikkea vallitsevaa tarkoituserää. Tämä ajatuksenjuoksu näkee sietämättömäksi käyneen pulmallisuuden perustuksen olevan etupäässä siinä, että vanhempien elämänsuunnittelujen jatkuva vaikutus ylläpitää ihmisen sielussa vaatimuksia ja yllykkeitä, jotka ovat suoranaissessa ristiriidassa uudenaikaisen elämänsuunnan kanssa ja niin ollen tuhoavat elämän eheyden. Siis täytettäväksi jää se vaatimus, että tuo kaikki on perusteellisesti poisjuuritettava ja annettava elämälle sisällitys kokonansa kokemusmaailman mahdollisuuksista.

Vasta tällä vaatimuksella esiintyessään kysymyksessä oleva probleemi on tullut ratkaisevaan kohtaan, tässä täytyy tapahtua selvä ratkaisu joko myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Ei missään muussa nykyaikaisen elämä niin voimakkaasti ja tunnusmerkillisesti tuo julki kokonaiskäsitystään, kuin siinä, että elämä saa tarkoitusta ja arvoa ollenkaan turvautumatta yläpuolella olevaan maailmaan, ollenkaan menemättä tämän välittömän olemassaolon rajojen tuolle puolen, ilman mitään ajatusmaailman taustaa, vieläpä ettei sitä missään muualla ole löydettävissäkään kuin juuri näiden rajojen sisältä. Tällaisessa pyrkimyksessä koettaa muodostaa koko olemassaolon piirin yhdenlaiseksi, lukemattomat yksilöt enemmän kuin missään muussa kohden yhtyvät yhdenlaatuiseen etsintään ja yksin toivein, tästä nykyaikainen pyrkimys etupäässä saa voiman kiihottaa eteenpäin ja uudeksi muuttaa. Siis mitä valtavasti

yritys asettaa elämä kokonansa keskelle kokemusta samalla kuitenkin luopumatta tarkoituksen ja arvon vaatimuksesta; saavuttaako tämä yritys päämaalinsa vai onko todellisuus sellainen, että yritys raukeaa tyhjiin, on kysymys, jonka vain oma elämäkokemus voi ratkaista. Aina sen mukaan miten tämä ratkaisu lankeaa, ratkeaa kysymys elämän pääsuunnasta; jos se on kielteinen, niin täytyy meidän luopua kaikista toiveistamme löytää olemassaololle tarkoitusta, tai me olemme pakotetut siirtymään uusille yläpuolella pelkän olemassaolon kulkeville urille. Kaikissa tapauksissa tämä kysymys on huolellisen ja ennakkoluulottoman punnitsemisen arvoinen. Sillä sitä ei aseta vain yksityinen ihminen, vaan sen asettaa koko ihmiskunta, eikä se aseta sitä satunnaisesta oikusta, vaan hetkellisistä ja yksilöllisistä mielipiteistä ja -johteista kokonansa riippumatta maailman historian kulun pakotuksesta. Ei näet voine kukaan kieltää sitä, että aikaisemmat ratkaisut ovat ylimaailmallisuutensa takia menettäneet ennen vallinneen varmuuden ja selvyuden; päivä päivältä käy yhä selvemmäksi, ettei se vanhan ja uuden sekoitus, joka on vallitsemassa nykyajan elämässä vastakkaisine liikkeineen anna elämälle mitään tarkoitusta; ja niinpä on historiallisesti hyvinkin oikeutettua pyrkiä päämaaliin ankarasti pysymällä tämän välittömän maailman rajojen sisäpuolella. Tokko se sitten onnistuu, on toinen kysymys.

Välittömään maailmaan supistuvan kulttuurin elämäkuvat.

Kahdella tavoin nykyaika on käynyt etsimään elämälle yhteyttä välittömän olemassaolon pohjalta ja, jos se on ollenkaan mahdollista, saamaan sille tarkoitusta, erityisesti poistamaan sietämättömäksi käynyttä subjektin ja objektin välistä ristiriitaa. Joko etsittiin subjektia ylempänä elämäkulkua, maailmanelämää, johon ihminen kokonansa vajoaa ja joka ei jätä subjektille rahtuakaan itsenäisyyttä, tai subjekti tekeytyi todellisuuden vallitsevaksi keskipisteeksi, ja maailma tuli vain ihmiselämän puitteiksi, pelkäksi ihmisen menestyksen välikappaleeksi. Me saamme nähdä, että näiden molempien vastakohtien sisällä tapahtuu uusia ajatussuuntien haaraantumisia ja että syntyy runsas määrä omituisia elämänmodosteluja; samalla saamme nähdä, ettei mikään näistä suunnitteluista ole pelkän teorian ja mietinnän ulkonainen tulos, vaan että päin vastoin kullakin niistä on takanansa maailmanhistoriallisessa työssä osallisena olleet liikkeet ja aikaansaannokset.

Naturalistinen ja intellektualistinen elämänprobleemin ratkaisu.

Kuta enemmän uskonnon ja immanenttisen idealismin maailmankuvat menettivät tenhoa, sitä enemmän luonto on kohonnut ihmisen koko maailmaksi ja samalla hänen omaksi olemukseksi, ei luonto sellaisena, mitä se itsessään on — sillä se on nykyajankin silmissä kokonansa luoksepääsemätön syvyys ja hämärä salaisuus —, vaan sellaisena kuin se ihmisestä käsin katsottuna, mekaanis-kausaalisen kokonaisuutena näyttää. Joskaan luonnontiede ei välittömästi vaadi tällaista luonnon ja maailman yhdenvertaisiksi asettamista, — tämä on naturalistisen filosofian tunnustus eikä luonnontieteellinen oppi —, luonnontiede on kuitenkin tämän ajatuskannan juurena ja nykyaikaisessa elämässä luonnontiede tukee tällaista katsomusta. Uuden ajan valistussuunta esiintyi tekemällä jyrkän eron luonnon ja sielun välillä; kuta ankarammin uusiaika vaati sieluttoman luonnon tunnustamista, sitä kiivaammin se piti kiinni sielun subjektiivisesta olost. Mutta jo alunpitäen luonnon ääretön valtakunta oli kokonaisvaikutukseltaan yksityisiä, hajallaan olevia sieluja paljoa voimakkaampi; lakkaamatta kasvaessaan täytyi tämän valtakunnan yhä enemmän ja enemmän vetää sielukin puoleensa; se ei ole vain osoittanut sielun olennaisesti olevan yhä enemmän ja enemmän riippuvaisen luonnollisista edellytyksistään vaan se on myöskin koettanut muodostaa sen sisäistä laatua itsestensä käsin ja vihdoin viimein koettanut saada sen kokonansa kuulumaan vain avarampaan luotokäsitteeseen. Yhä voimakkaammaksi tuli aikojen kuluessa taipumus käsitellä kaikkea tiedettä luonnontieteenä ja kaikkea todellisuutta luontona. Ja jos vielä olikin jonkun verran eroa olemassa ja epäilystä tällaisen ratkaisun oikeutukseen, niin se näytti häviävän mekaanisen kehitysopin esiintyessä, joka uskoi täysin voivansa sovittaa ihmisen luontoon ja vieläpä sisäistä yhteyttä ja sisäisiä voimia kokonansa vailla olevaan luontoon. Mutta nyt oli myöskin ryhdyttävää ja voitiin ryhtyä antamaan ihmiselämälle, joka ei ollut muuta kuin pelkkä palanen luonnonkulkua, pätevää sisällystä ja osoittamaan se elämisen arvoiseksi.

Ei ole kiellettävissä, että tällainen yritys, huolimatta yllämainitusta historiallisesta valmistuksesta, on jyrkässä ristiriidassa juurtuneen ajatustavan kanssa. Tähän ajatustapaan liittyi paljon sellaista, joka oli omiansa suositteluun ihmisen mahdollisimman jyrkkää eroittamista luonnosta: siihen ei kehoittanut vain, jolleikaan oikeutettu, niin ainakin ymmärrettävä ihmisen itsetunto, vaan myöskin taipumus näin kohottamalla ihminen eri tasolle asettaa hänen toiminnalleen korkeat tarkoitukset ja antaa hedelmällisiä herätteitä; ylevää ja jaloa mielenlaatua osoitti se, että ajatukset ihmisestä olivat mahdollisimman suuret ja korkeat. Tämän ajatuskannan sisältämä vastustus on sen kumottava, joka ihmisen kokonansa asettaa luonnon puitteisiin ja käsittää hänen elämänsä pelkäksi luonnontapahtumiseksi. Mutta sellaiseen kumoamiseen hän voi ryhtyä siitä vakaumuksesta lähtien, että

tuo vastustus on vain sisäisesti jo voitettun elämäntavan jälkikaikua. Tämä vakaumus antaa hänelle toiveita siitä, että se, mitä näennäisesti menetetään, on tuova mukansa todellista voittoa. Tässäkin kaiken ratkaisee asian totuus, se jo olisi riittävä voittamaan kaikki ihmisen tuumat ja yritykset.

Mutta kuinka on tämän totuuden laita? Voiko tässä tarjottu elämäkuva käsittää ihmisen kaikki voimat ja kokemukset ja saada ne täysin soveltumaan hänen erikoisluonteensa mukaisiksi? Eittämättä tässä tarjolla olevalla elämällä yleisin piirtein katsottuna on suuret edut puolellaan ja niiden kautta valtava vaikutus nykyaikaisen ihmisen sieluun; kaikki pulmat, kaikki kaksinaisuus näyttää tässä poistuvan ja elämä muodostuvan mitä yksinkertaisimmaksi, suuret yhteydet ympäröivät ihmistä ja niiden elämään hän voi ottaa osaa, vankalla pohjalla on tällöin, kuten näyttää, hänen elämänsä, ja sitä johtaa varma välttämättömyys. Kaikki tähänastinen hämäryys näyttää häviävän ja koko olemassaolo astuvan kirkkaaseen päivänvaloon. Samalla tämä uusi elämä tuo nykyisissä elämänmuodoissa paljon työtä ja taistelua. On kysymyksessä sitkeä taistelu toiseen maailmaan uskovaa harhaluuloa vastaan. Samaten kuin tämä harhaluulo oli tunkeutunut kaikille aloille, samaten se on kaikilta aloilta perinjuurin poisperattava ja ne uuden ajatuskannan mukaan uudelleen muodostettava. Me tiedämme, kuinka suuresti tällainen vakaumus ja taisteluun vaatimus viehättää laajoja piirejä meidän aikoinamme ja kuinka se varsinkin saa puolelleen ylöspäin pyrkivät kansanjoukot, joille on aivan ominaista tehdä lopullisen pätevyuden vaatimuksella esiintyviä ratkaisuja tällaisten yleisvaikutelmien nojalla.

Pulma on edessä vasta seikkaperäisempään muodosteluun ryhdyttäessä; silloin saadaan pian nähdä, että naturalistinen maailmankatsomus ja sen edellyttämä ominainen elämänmuodostus myöskin asettaa elämälle määrättyt rajat; se sulkee pois paljon sellaista, mikä kuitenkin kenties on enemmän kuin vanhentuneiden ajatussuuntien jälkikaikua enemmän kuin pelkkää harhaluuloa ja taikauskoa. Elämä, joka kokonansa soveltautuu mekaanisen luonnonjärjestyksen puitteisiin, tuntee yksityisten olokohtien rinnakkaisuuden, mutta ei mitään kaikenkäsittävää yhteyttä, yhtyminen ei voi sen kannalta olla muuta kuin ulkonaista kokoonkasaamista ja yhteenasettelua, ei milloinkaan sisäistä yhteyttä, elämänkehkeäminen ei ole mitään muuta kuin olonalkoiden itsesäilytystä toisiaan vastaan, ja elämä kulkee kokonansa mekaanisissa vuorosuhteissa. Tämän rinnakkaisolon kiinteistä suhteista ei yksityisolion mitenkään ole mahdollista päästä irralleen, siinä määrin on kaikki elämä välillistä ja sidottua, alkuperäisyydelle, omintakeisuudelle ja vapaalle ratkaisulle ei ole pienintäkään sijaa. Kaikki tapahtuminen on pelkkää tosiasiajn kulkua, kysymyksistä sellaisista kuin miksi? ja mitä varten? ei tahdota tietää mitään. Ei ole enää olemassa sellaisten arvojen vastakohtia kuin hyvä ja paha, vaan on kysymys enemmästä tai vähemmästä voiman määrästä.

Meidän päivinämme voi tuskin enää olla erimielisyyttä siitä, että ihmiselämä suuresti vastaa tätä kuvaa, että myöskin sielunelämä on paljoo enemmän luonnonelämän pelkkää kehittämistä kuin aikaisemmin osattiin otaksua. Mutta siitä on kysymys, tokko tässä onkin kaikki ja tokko se määrää koko elämän luonteen. Missä elämältä puuttuu kaikki sisäinen yhteys, kaikki sisästäpäin tulevat herätteet ja kaikki vapaus, missä elämä kokonansa muuttuu ulkokohtaisten suhteiden pelkäksi yhtymäksi ja soveltautumiseksi vaihteleviin olemassaolon ehtoihin, siellä ei ainoastaan, kuten onkin itsestään selvää, ole lopussa kaikki uskonto, siellä yhtä suurella välttämättömyydellä lakkaavat myöskin moraalit ja oikeus, siellä täytyy tieteen ja taiteen muuttua yksityisten mielteiden ja aistimusten rinnakkainsattumiseksi, siellä käsitteet sellaiset kuin persoonallisuus, luonne, mielenlaatu käyvät pelkiksi puheenparsiksi, harhaluulon ja taikauskon tuotteiksi yhtä hyvin kuin uskonnolliset vakaumukset. Ja mikä tehtävä jää tässä piirissä inhimilliselle toiminnalle, jos enää ollenkaan voi puhua tehtävästä ja toiminnasta? Luonto sekä ihmisessä että hänen ulkopuolellaan kulkee omaa varmaa latuaan, pakoittavat vietit ovat suuntaamassa kaikkia liikkeitä, oikeastaan ihminen ei toimi, vaan hänessä tapahtuu jotakin, joka hänelle on pohjaltaan vierasta. Hänen tajuntansa voi vain olla mukana ja katsella, mutta ei tarttua asiainkulkuihin ja sitä uudestaan muodostella. Näin tulisi ihminen ja hänen sielunelämänsä pelkäksi katselijaksi, oikean todellisuuden varjoksi, jolleivät oman olemuksen piiristä kohoavat erhetykset ja harhaluulot vaatisi häntä työhön ja taisteluun. Tämä taistelu, taistelu luonnon yläpuolelle pyrkivää ihmistä vastaan, taistelu taikauskoa ja inhimillistä luulottelua vastaan jää tämän naturalistisen elämän ainoaksi liikkeenvirittäjäksi. Jos voitto olisi jo saavutettu, valistus täydellinen ja ihminen palautettu oikeaan asemaansa luonnon keskuudessa, niin eipä ole silloin nähtävissä, mitä hänelle enää jäisi tehtävää. Elämä olisi tällöin saatettu sisäiseen lepotilaan, ja kaikki muu jäisi luonnon eikä ihmistahdon suoritettavaksi. Näin ollen tulisi pyrkimyksen korkeimmaksi päämääräksi kaiken henkisen elämän poistaminen.

Voiko ihminen semmoisena, miksi maailmanhistoriallinen työ on hänet tehnyt, tällä tavoin palata luonnon tasolle, luopua kaikesta, mikä on häntä siitä eroittamassa, ja tällöin uskoa saavuttaneensa oikean olemuksensa, onnellisuusvaatimuksensa tyydytetyksi? Me sitä tuskin uskomme, me emme sitä jo senkään vuoksi usko, että luontoon palaamisen vaatimus todistaa olennaisesti toisenlaatuista sielullista elämää, kuin mitä pelkkä luonto voi itsestään kehittää. Miksikä naturalisti sellaisella innolla ja mielenhehkulla vaatii ihmistä palaamaan luontoon ja miksikä hän elämänsä päätehtäväksi asettaa tämän tarkoituserän saavuttamisen? Tokihan siksi, että hän uskoo tällaisen palaamisen ihmisen

onnellisuudelle ja oman pyrkimyksensä totuudelle välttämättömäksi. Mutta voiko hän suunnitella ja tavoitella sellaisia päämääriä yhdeksi yhteydeksi käsittämättä sekä pyrkimyksen esinettä että itse pyrkimystä ja eikö elämä samalla kehitä itsestään esille, kohoten yksityisten olokohtien kosketusta ylempään, sisäisyyttä? Eikö lisäksi käsite totuus jo olennaisesti sisällä pelkän tosiasiallisuuden rajain yli siirtymistä? Se joka vaatii totuutta ja sitä tavoittelee, on enemmän kuin pelkkä palanen luontoa. Myöskin totuuteen ja onnellisuuteen pyrkimisessä kohoaa ihmisolemuksen syvyydestä jyrkkiä ristiriitoja, jollaisia luonnon yhtämittäisyys ei tunne eikä voi sietää. Kun naturalisti ei havaitse, että hänen oma menettelytapansa särkee ja kumoo hänen teoriansa, niin se vain osoittaa, kuinka itsestään ymmärrettävä hänelle on sisäisen maailman ja henkisen elämän olopiiri, joka on tulos koko historiallisesta kehityksestä. Sillä yhä enemmän ja enemmän se on vastoin aistillista luontoa rakentanut ihmiselle oman valtakunnan aistimellista luontoa vastaan; tästä valtakunnasta käsin ja siinä hän myös kokee luontoa. Nykyaikana luonto kyllä on saanut paljoa suuremman merkityksen inhimilliselle hengenelämälle ja tämä elämä on osoittautunut olevansa paljoa läheisemmin luontoon kiedottuna kuin varhaisempina aikoina, mutta siitä huolimatta se ei mitenkään muutu pelkän luonnon aikaansaannokseksi; jos se siksi muuttuisi, niin olisi silloin mennyttä sekä kaikki kulttuuri että kaikki tiede kuin myös sisäisesti yhtenäisen vakaumuksen mahdollisuus. Ja sellainenko asiointi, joka sitä enemmän tuhoaa itseään, kuta johdonmukaisemmin se itseään kehittää, jonka sisällys ja muoto ovat keskenään jyrkässä ristiriidassa, senkö tulisi antaa meidän elämällemme ja sen pyrkimykselle tarkoitus! Miltä näyttää tämä naturalismin niin innokkaasti ja hartaasti ihmiskunnan omaksuttavaksi ylistämä elämä yleisesti katsottuna? Ihmiselämän piiri mitättömän pieni äärettömän kaikkeuden rinnalla ja sen keskellä ypyöksinänsä, ihmisen tekeminen ja tekemättä jättäminen aivan yhdentekevää tuon kaikkeuden edessä, ihmisessä itsessään ei mitään sisäisen yhteyden mahdollisuutta, ei mitään keskinäisen rakkauden ja kunnioituksen mahdollisuutta, ei mitään luonnonviettien pakon voittamismahdollisuutta, kaikki toiminta elämänsäilytyksen painon alaista, joka vie meidät yhä ankarampaan taisteluun toisiamme vastaan, taisteluun, joka ei kykene antamaan minkäänlaista sisäistä voittoa, minkäänlaista sisäistä tulosta; kaikkien näiden kieltämysten etujen rinnalla yksinomaisena aikaansaannoksena vapautus harhaluulosta ja taikauskosta, ihmisen ja luonnon yhteenkuuluvaisuuden täydellinen oivaltaminen. Mutta kuinka korkealle sitten arvioikin tällaisen valistuksen, niin voiko se ihmistä jalostaa, auttaa häntä sisäiseen vaurastumiseen ja hänen henkisen erikoisluonteensa kehittämiseen, kartuttaa hänen voimiaan, saattaa hänet suhteeseen toisiin samankaltaisiin olentoihin tai maailmankaikkeuteen, antaako se hänelle yleensä tilaisuutta minkäänlaiseen itsenäiseen toimintaan? Ja voiko ihmiselämä ilman tätä kaikkea olla elämisenarvoinen? Se voi olla sitä ainoastaan sille, jolla on vain hyvin vähäiset vaatimukset, tai joka katkaisee ajatuksenjuoksunsa keskitiehen, tai yhtämittää täydentää omat väitteensä juuri sillä tai kierrättää juuri siihen, jonka oikeutusta samalla mitä suurimmalla innolla vastustetaan. Ken ajattelee loppuun saakka, hän voi maaliin päästyään löytää vain pelkän tyhjyyden, hän ei mitenkään voi välttää perinpohjaista elämänsä kieltämistä, hänen täytyisi lopulta päätyä täydelliseen epätoivoon. Vain taisteluntuoksina kilvoittelussa sitä vastaan, mitä naturalismi väittää harhaluuloksi ja taikauskoksi, voi ihmiselle uskotella, että hän pääsee kohoamaan yli oman tyhjyytensä ja kykenemättömyytensä minkäänlaiseen henkiseen luomistyyöhön.

Naturalismi ei siis kykene ratkaisemaan elämänprobleemia. Mutta vastarintaa vaille olemme tähän saakka jättäneet sen väitteen, että sillä on puolellaan meitä välittömimmin lähellä oleva maailma; niin kauan kuin tämä väite jää vaille vastustusta, voi kaikki se, mikä johtuu tuloksena henkisestä työstä, näyttää vain toisarvoiselta ja jälkeensä jättäältä. Mutta onko juuri nykyajan pohjalta katsoen niin varmaa ja ratkaistua, että aistillinen olemassaolo muodostaa elämän välittömimmän ja lujan perustuksen? Varmasti tämä olemassaolo on ihmiselle välittömin ja epäilemättömin, niinkauan kuin hän kokonansa antautuu aistillisten vaikutelmien ja tuntemusten valtaan, niinkauan kuin hän ei ajattele, niinkauan kuin hänen ajattelunsa ei kohoa sidonneisuudestaan itsenäisyyteen. Lisäksi myöskin inhimillinen ajattelu yhä vielä jää epäitsenäiseen asemaan; se ei sellaisenaan suinkaan kohoa luonnon puitteiden yläpuolelle. Kokemus osoittaa meille runsasta älyllistä kehitystä jo näidenkin puitteiden sisäpuolella; viisautta, viekkautta, taitavuutta j.n.e. ei todellakaan puutu eläimelliseltä elämästä. Mutta kaikki älyllinen aikaansaannos ei tässä ole enempää kuin puolustuskeino ja ase luonnollisen itsensäilytyksen palveluksessa, se edistää yksilön tai lajin pysyvyyttä, se ei johda yläpuolelle luonnon viettielämän uusille urille ja omiin tarkoituseriin. Tällaisen rajoituksen vallitessa äly jää pelkäksi ruumiillisten etujen vastikkeeksi; minkä toiselle olennolle tarjoaa voimakkaan ruumiin turva, toiselle notkeus ja vikkelyys, sen voi toiselle tarjota hänen viekkautensa ja älykkäisyytensä. Näin on laajoin piirtein katsottuna myöskin ihmisen laita; hänen älynsäkään ei ensikädessä ole enempää kuin välikappale olemassaolon ankaraa taistelua varten. Mutta se ei ole sitä kokonansa, vaan ihmisessä tapahtuu käänne siihen suuntaan, että ajattelu hänessä kykenee ponnistautumaan erilleen tuosta sidonneisuudestaan, asettautumaan vastakohdaksi aistilliselle olemassaololle ja asettamaan tämän kokonaisuudessaan levollisen tarkastelunsa alaiseksi. Niin vähäpätöiseltä kuin ajattelu ensiksi tässä itsenäistymisessään näyttääkin, niin tuo aluksi mitätön kipinä kykenee sytyttämään valtavan tulen, joka voi kasvaa äärettömäksi ja sulattaa aistillisen olemassaolon jäisen jäykkyyden. Ei ole kiellettävissä, ettei tässä ole tällainen perustavaa laatua oleva käänne. Ihminen ei ajattele vain luonnon sisäpuolella, vaan itse luonto on hänen ajatustoimintansa esineenä, hän tekee sen itselleen probleemiksi, hänellä on kokemus

maailmasta ja samalla hän kohoaa sen yläpuolelle. Tämä ei olisi hänelle mitenkään mahdollista, jos hänen ajattelunsa olisi pelkästään passiivista ja epäitsenäistä laatua oleva kyky. Samalla kuin tuo mahdollisuus jo todistaa itsenäistä toimintaa, samalla siinä ilmenee olennaisesti toisenlainen elämä kuin mikä luonnon alalla on tarjolla. Silmännähtävästi on tästä käänteestä seurauksena asiain muuttuminen siihen suuntaan, että tästä lähin ajattelu tulee elämän lähtökohdaksi, sen ensimmäiseksi olokannaksi; voitonriemuisalla voimalla ja sille itsestään kuuluvana ominaisuutena ajattelu vaatii itselleen tosi välittömyyden ja myöntää pätevyyden vain sille, mikä sille vakuuttavasti on osoittanut itsensä. Näin ajattelu muuttuu kaiken mitaksi ja tuomariksi, aistillinen olemassaolo astuu tällöin syrjään, se menettää niin sanoaksemme kouraantuntuvaisuutensa ja muuttuu vaikeaksi käsitteeksi, se alenee pelkäksi ilmiöksi, jonka todellisen sisällyksen ensin on osoitettava itsensä ilmeiseksi. Näin ei tapahdu vain yksilössä, vaan aistillisen olemassaolon yläpuolelle kohoutuminen ja elämän suunnan kääntyminen käy läpi koko ihmiskunnan, se on kaiken kulttuurin sekä edellytys että tulos. Sillä mitenkä olisi päästävänsäkään mihinkään kulttuuriin, mitenkä voisi syntyäkään ajatus sellainen kuin kulttuuri ilman ajatustoiminnan itsenäistymistä erilleen aistillisuuden vaikutuksesta ja ilman tämän niihin kohdistuvaa vastavaikutusta?

Nyky aika todistaa erikoisella selvyydellä ajatustyön yhtämittaista eteenpäinkulkua ja siitä aiheutunutta olemassaolomme toisenlaiseksi muuttamista. Tässä ajattelu ylpeänä ja rohkeana asettuu maailman rinnalle, kehittää omasta luonnostaan asiain ytimiin käypiä vaatimuksia ja pitää mitä suurimmalla tarmolla kiinni siitä, että koko olevaisuus muodostuisi niiden mukaan. Tämä muuttaa luotteitansa myöten koko elämän verraten siihen, mitä se varhaisempina aikoina on ollut. Sillä nykyänsä ajattelu kevein siivin rientää edellä, tuomalla esiin aatteita ja periaatteita se ravistelee elämän olevasta olotilasta hereille ja koettaa osoittaa sen ilmiöt sisäisestä välttämättömyydestä kohonneiksi. Nykyajan liikkeille antaa niiden valtaavan voiman ja rajun intohimon etupäässä se, että niissä taistellaan periaatteiden toteuttamisesta; vieläpä pyrkimykset aineellisen hyvinvoinnin korottamiseksi valtaavat ja vallitsevat mielet etupäässä aatteillaan ja periaatteillaan. Ajatuksen maailma se siis kannattaa ja vallitsee aistillista olemassaoloa.

Ei ole kiellettävissä, että ajattelun kehityksessä kulkee mahtava elämänvirtaus koko ihmiskunnasta lähtien yksilön sieluun saakka, tämä virtaus joutuu mitä jyrkimmin naturalistista suuntaa vastaan, toisen puolustaessa oikeuksiaan toistansa vastaan elämää vedetään vastakkaisiin suuntiin, se joutuu aivan erilaisten virikkeiden alaiseksi ja koko sen olemus järkytetyksi.

Luonnossa, sellaisena kuin se vallitsee nykyajan ihmistä, meitä kohtasi pelkän ja sokean tosiasiallisuuden valtakunta, tätä tosiasiallisuutta tulee naturalismin vakaumuksen mukaan kaiken inhimillisen toiminnan noudattaa, tieteenkään tehtävänä ei ole selvittely vaan kuvailu. Ajattelu sitä vastoin tahtoo luoda sisällyksensä omasta työstään tai ainakin sen avulla päästä perille; siksi sen täytyy pitää kiinni selvittelystä ja päätelmien tekemisestä, se koettaa esiintyviä tosiasioita jaoitella ja uudelleen muodostella, se ei milloinkaan ole tunnustava tällaisessa työssä löytämiänsä rajoja lopullisiksi. Luonnon jäykän tapahtumainketjun ulottamisesta elämän kaikkeuteen koituu sille täten kiusallinen este, vieläpä sisäinen tuhoutuminen; ainakin täytyy ajattelun nähdä pulmallinen ristiriita siinä, että ihmisen hämäräperäisen pakon vaatimuksesta täytyy nimittää määrättyä osaa todellisuudesta omakseen, omaksi minäkseen, seurata sitä sekä ilolla että surulla, kärsiä oman olemuksensa seuraukset, ilman että hän mitenkään on tässä kaikessa osallisena omalla toiminnallaan, omalla ratkaisullaan. Sillä ollessaan pelkkä luonnonolento ihminen näyttelee vain hänelle osoitettua osaa. Mutta ajattelevana olentona ihminen ei voi elämäänsä ja oloansa katsella eläimen naivisuudella, hän ei voi luopua vertailemasta, aprikoimasta ja kysymästä, ja jollei hän saa mitään vastausta, niin hänen täytyy tuntea itsensä syvästi nöyryytetyksi. Jo tällaisia probleemeja ja ristiriitoja synnyttäessään ajattelu osoittautuu itsenäiseksi voimaksi vastoin koko luontoa.

Se osoittautuu lisäksi tällaiseksi sisäiseltä kutoumukseltaan. Me huomasimme luonnossa, semmoisena kuin se naturalismin mukaan on, vallitsevan pelkän yksityisten olokohtien ja ilmiöiden rinnakkaisuuden; mutta ajattelulle sitä vastoin on olennaista moninaisuuden yhteyden käsittäminen, se kykenee suunnittelemaan kokonaiskuvan ja pitämään siitä kiinni, se valaa kaikkeen, mihin se käy käsiksi, sen vaatimuksen, että tästä on muodostettava kokonaisuus. Tässä kaikki olonalkeet saavat tarkoituksensa ja arvonsa siitä, mikä asema niillä on kokonaisuudessa, tässä eteneminen ei tapahdu pelkän rinnakkainasettelun avulla, vaan siten, että selvennetyn kokonaiskäsityksen avulla päästään yhä korkeampaan kokonaiskäsitykseen. Samaten kuin ajattelu muodostautuu tarkoin jäsennetyksi järjestelmäksi, samoin se kohdistaa järjestelmällisyyden vaatimuksen koko elämän avaralle alalle. Joskaan se ei puhtaasti voi toteuttaa tätä vaatimustansa sen vuoksi, että kokemus on yhtämittaista, ja siihen nähden, mitä sen oma äärettömyyden kaipuu vaatii, niin joka tapauksessa lähtee siitä voimakas liike; jo pyrkimyksessään sisäiseen yhtenäisyyteen elämä osoittaa kohonneensa yläpuolelle luonnossa vallitsevan rinnakkaisuuden ja todistaa ajattelun voimaksi, jolla on oma itsenäinen laatunsa.

Siinäkin luonnollinen olemassaolo ja ajatustyö joutuvat sovittamattomaan ristiriitaan, ettei edellisessä jää sisäisyyden ajatukselle vähintäkään sijaa, kun taas viime mainituksella on varma valta-asema.

Nykyajan tieteellisen luonnonkuvan edellytyksenä on kaikkien sisäisen maailman suureiden ja voimien karkoitus luonnosta; sikäli kuin tämä määrää itse todellisuuden muodostusta, täytyy elämän kokonansa kohdistua ulospäin, se voi olla tekemisissä vain ulkokohtaisten suhteiden kanssa eikä koskaan itsensä ja oman olokantansa kanssa. Mutta tällainen itseensä kohdistuminen on ajatustoiminnassa ilmeinen. Sillä siinä on sen liikkeellepaneva voima, että ajattelu koettaa kohoutua toteutumiseen ja selvyYTEEN; kun se pyrkii vaatimustensa tuottamien johtopäätösten täydelliseen kehittämiseen, kun se huomaa ristiriidat sietämättömiksi, niin aina se on tekemisissä oman olokantansa kanssa; silmännähtävästi tässä saavutetaan elämän sisäinen itsenäisyys ja tällainen sisäinen itsenäisyys käy vaatimukseksi kaikkialla, minne ajattelu ulottaa toimintansa. Pelkästään toiskohtaiseen ja ulospäin suunnattu elämä käy sille sietämättömäksi ulkonaisuudeksi.

Kaikki nämä vastakohdat vaikuttavat suoraan todellisuuden peruskäsitteeseen ja elämän perusmuotoon ja saattavat meidät yhteentörmätessään kiusalliseen epävarmuuteen. Näyttäytyy, että juuri välitön olemassaolo, johon ihmiskunta oli turvautunut löytääkseen lujaperusteisen, eheäluotteisen elämän, on kaksimielinen, käsitettävissä kahdella vastakkaisella tavalla, ja että pyrkimyksemme täten voi saada kaksi aivan päinvastaista suuntaa. Nähdään välittömyyttä olevan kahta lajia, toinen aistillisen kokemuksen, toinen itsenäistyvän ajattelun, kumpikin selittää olevansa elämän varsinainen olokanta, kumpikin voi niinkauan tuntea itsensä varmaksi ja vastustamattomaksi kuin se pysyy omassa itsessään. Mutta kummallekaan se ei ole iänkaiken mahdollista, ei kumpikaan voi ihmistä kokonansa omaksensa vallata, yhäti on olemassa ajalehtimistä puolelta toiselle. Me näimme ajattelun vapautuvan irti aistillisuudesta ja kohoavan sen yläpuolelle, mutta emme voi kieltää, että on olemassa ajautumista ajattelusta aistillisen maailman puolelle. Ajattelu, kuten näimme, muutti elämän peruspohjan ja todellisuuden peruskäsitteen; jo se että me kykenemme tekemään luonnon ajattelumme esineeksi, osoitti, että todellisuus on enemmän kuin pelkkä luonto. Mutta niin pian kuin ajattelu tahtoo olla todellisuuden kaikkeus ja elämän yksinomainen muodostaja, tulee sen rajoitus näkyviin. Missä ikinä tällaiseen pyrittiin, kuten esim. mitä rohkeimmin filosofisessa mietiskelyssä ja kohtuullisemmin kaikissa valistuspyrinnöissä, siellä elämä heti lankesi kaava- ja varjomaisuuteen, silloin nähtiin, että ajattelu omasta voimastansa kyllä kykeni luomaan sarjan muotoja, voimatta kuitenkaan antaa niille elävää sisällystä. Milloin tämä näytti ammennetulta pelkästään ajattelun omasta voimasta, silloin ajattelu huomaamatta ammensi olemuspohjaisemmasta ja syvemmin perustellusta todellisuudesta ja oli itse pelkkänä välikappaleena kohottamassa tuota todellisuutta täydelliseen selvyYTEEN ja itsetoimintaan.

Mutta yhtä vähän kuin rajoitus, niin yhtä vähän on myös kiellettävissä itsevaltiaana esiintyvän ajattelun problemaattinen luonne, sen arvoituksellisuus. Ajattelu on ihmiselämän ilmiö, mutta se ei voi uskaltaa vetää luoksensa todellisuuden kaikkeutta ja niin sanoaksemme varustaa sitä omalla leimallansa väittämättä samalla olevansa maailman syvin perustus; mutta kuinka se voisi sellaisen vaatimuksen saada perilleajetuksi? Ajattelu, sellaisena kuin se välittömänä on olemassa on lähtöisin ihmisestä, mutta samalla se kääntyy ihmistä vastaan, kehittäessään itsestään normeja ja asettaessaan vaatimuksia, jotka määräävät ihmistä noudattamaan ajattelun ratoja, pakoittavat häntä monenlaiseen työhön ja uhrauksiin, ja jotka lisäksi ovat aivan välinpitämättömiä hänen onnestaan tai onnettomuudestaan. Historia osoittaa, että uudet aatteet ja perustotuudet johtopäätöksineen ovat mitä ankarimmin häirinneet elämän tasapainoa ja käyneet ihmiselle mitä epämukavimmiksi, niin että hän mielellään olisi tahtonut päästä noita johtopäätöksiä tekemästä. Mutta sitä hän ei ole voinut, ajattelun virta kuohui hänen ylitsensä ja tempasi hänet mukaansa, hänen omaa hyvinvointiansa käsiteltiin pelkkänä sivuseikkana. Mitenkä voi sellainen, millä on alkunsa ihmisessä ja mikä välittömässä olemassaolossa on kokonansa häneen sidottu, saada niin suuren vallan hänen ylitsensä ja häntä vastaan, kohdella häntä pelkkänä välikappaleena? Ja mihinkä jääkään tässä elämän tarkoitus? Saako se tarkoituksen, jos ajattelu perustaise yksinomaan itseensä ja omassa täydellisyyteen kehittymisessään näkee elämän ainoan tarkoituksiperän? Maailma rientää silloin ajatustoiminnassa yhä suurempaa selkenemistä kohti; tämä ajatustoiminta kohoaa yläpuolelle ihmisen omien harrastusten ja vaatii häneltä täydellistä alistumista ja uhrautumista. Jotta ihminen tähän vakaumuksesta suostuisi, täytyisi hänen saada varmat takeet siitä, että koko olevaisuudella on oma sisäinen arvonsa, ja tämä olisi mahdollista vain sillä ehdolla, että ajatustoiminnan tuloksena olisi todellinen persoonallisuuden elämä ja että se kohoaisi sisäiselämän iäiseen järjestykseen. Mutta välittömässä olemassaolossa emme huomaa siitä rahtuakaan, näemme vain kuinka ajatustoiminta ihmisiä vaatii ja tempaa mukanaan, he tulevat ja menevät kuten häipyvät varjot, kaikkiin voimin he tekevät työtä sellaisten päämäärien eteen, joita he eivät konsanaan saavuta, joita he enemmän aavistavat kuin näkevät, he ovat demonisella voimalla eteenpäin rientävän maailmankulun pelkkiä välikappaleita ja työaseita, joita tämä maailmankulku käyttää ja hylkää, pysyen itse samalla kokonansa hämärän peitossa ja näyttäen ensisilmäykseltä tarkoituksettomalta ja synnyttäen yhtämittaa pulman toistaan vaikeamman. Ihmistä ei tässä kohdella rahtuakaan vähemmällä välinpitämättömyydellä kuin näimme olevan laidan luonnon piirissä. Kuinka voi tästä olla saatavissa mitään tarkoitusta elämälle?

Vielä vähemmän kuin naturalismi ja intellektualismi kumpikin erikseen voi niiden rinnakkaisina esiintyminen antaa elämälle mitään arvoa. Tällainen rinnakkaisuus on kyllä nähtävissä uudenaikaisessa

elämässä ja siinä ilmenevässä aistillis-luontoperäisen ja intellektuaalisen kulttuurin yhteensekoituksessa: usein yhtyvät samassa henkilössä voimakkaat luonnonvietit ja terävä ajattelu. Mutta tällainen yhtyminen ei suinkaan ole omiansa johtamaan elämän myöntämiseen, vaan se juuri onkin pääsyynä nykyänsä levinneeseen pessimismiin. Sillä nämä molemmat katsomukset eivät mitenkään voi yhtyä muodostamaan elämän eheää kokonaisuutta, vaan toinen sotii toista vastaan ja kieltää toiselta sen arvon; aistillinen olemassaolo näyttää ajattelun kannalta katsottuna alhaiselta ja raa'alta ja ajattelu taas edellisen kannalta katsottuna satunnaiselta ja mitättömältä. Ja inhimillinen tietoisuus on näiden molempien välillä ollenkaan voimatta suoriutua näiden vastakohtien ristiriidasta. Voiko ihminen iloita tällaisesta elämästä ja asettaa päämaalikseen sen vaurastuttamisen? Ja kuitenkin hän ei voi siitä noin vain luopua. Hänellä on onnellisuuden kaipuu eikä hän voi sitä itsestään irroittaa, hänessä ilmenee jo tällaisessakin kysymyksessä enemmän itsenäisyyttä, kuin mitä ylläkosketellut elämänjärjestelmät myöntävät. Onnellisuuskysymyksen käsittelyyn voi liittyä paljon pikkumaista, mutta sen takana on kuitenkin enemmän, sen takana ei ole sen vähempää kuin pyrkimys ihmisen henkiseen itsensä-toteuttamiseen. Ja siitä on kysymys, saako hän tästä luopua ja eikö tällöin ole vaikuttamassa sellaista, mikä on yläpuolella yksilön mielivallan. Niin paljon on varmaa, että, jos välittömään olemassaoloon kohdistuvan kääntein merkitys olisi siinä, että se vain sovittaa elämää jo valmiina olevaan maailmankulkuun, niin se ei voisi antaa elämälle sisällystä ja tarkoitusta, niin se panisi ihmisen alttiiksi sokealle välttämättömyydelle ja niin se olisi käsiteltävänä olevaan kysymykseen nähden tehnyt täydellisen haaksirikon.

Näin ollen välttämättä kohoaa kysymys, eikö tuollainen käänne välittömään elämään voi luoda sellaista elämää, jossa tällainen ihmisen tuhoutuminen on vältettävissä. Tähän kysymykseen ryhtyminen voi tuoda mukanaan vastavaikutuksen, ja ihmisen oma itse voi sitä voimakkaammin kohota sitä vastaan yritetyn sorron alta; siitä maailmasta, jolle ihminen oli uhrattava, hän on pakeneva itseensä ja omaan piiriinsä sieltä etsiäkseen todellista välittömyyttä ja antaakseen elämälle todellisen tarkoituksen keskittäessään kaiken oman sisäisen mielentilan huolehtimiseen.

Pelkän ihmiskulttuurin riittämättömyys.

Kun Jumalan olemassaolo käy ihmiselle epävarmaksi ja kun se maailma, joka häntä luonnossa ja ajattelussa aivan välittömästi ympäröi, käsittelee hänen elämänsä ja olemassaoloansa pelkkänä välikappaleena ja saa hänet itsensä sisäiseen hävitystilaan, niin näyttää hänelle, jos mieli pelastaa elämälle tarkoitusta ja arvoa, jäävän jäljelle vain yksi tie: antautuminen ihmispiirin omien mahdollisuuksien varaan ja niiden vaalinta ja edistäminen. Työtä tällä alalla riittää toden totta aivan ylenpalttisesti eikä murhe tuosta tai tästä, ympärillämme tai yläpuolellamme olevasta maailmasta voi estää meitä iloitsemasta omasta mielentilasta ja sitä parhaamme mukaan edistämästä; suunnatkaamme kaikki pyrkimyksemme ja voimamme ihmiseen ihmisenä, ja meille on silloin avautuva elämä, jonka tosin on paljosta luovuttava, mutta joka omien rajojensa sisällä asettaa eteemme selvät tarkoitukset ja lupaa niiden eteen suoritetusta työstä varman onnen. Tähän suuntaan käy nykyajan elämässä valtava ja jonkunlaisen historiallisen merkityksen saavuttanut virtaus, joka tuhansin erilaisin vaikutuksin meitä ympäröi. Mutta meidän tarvitsee vain siirtyä epämääräisistä ääriivoista tarkempaan muodosteluun, ja silloin epäilykset liittyvät epäilyksiin, taaskin esiintyy jyrkkä vastus juuri siinä kohden, johon me sen yksinkertaisuuden ja varmuuden takia turvauduimme. Me huomaamme aivan pian, että ihmisen välitön olemassa-olokin on probleemi, probleemi, johonka elämästä saatu kokemus vastaa aivan vastakkaisilla tavoilla.

Me etsimme ihmistä, ihmistä riippumattomana kaikista maailmanprobleemien pulmista, mutta mistä hänet löydämme? Löydämmekö hänet yhteiskunnan yhteydestä, voimien yhteenliittymisestä yhteistä elämää varten, vai löydämmekö hänet itseensä syventyneistä yksilöistä ja heidän tyhjentyneestä moninaisuudestaan? Yksilöiden keskinäinen lähestyminenkö vai toisistaan loitoneminenkö, voimien yhteenlaskeminenkö vai niiden erikoistuminenkö on omiansa antamaan inhimilliselle elämälle sen ominaisen luonteen? Nämä eivät ole vain eri lähtökohtia, jotka lopulta vievät samaan päämaaliin, vaan itse päämaalit ovat kummallakin taholla erilaiset, niin erilaiset, että toisen edistäminen samalla on toisen vahingoittamista, että niiden rinnakkainolo hajoittaa ihmiselämän vastakkaisiin suuntiin. Jos yhteiskunta on etualalla ja sen menestyksestä riippuu kaikki elämänsaavutus, niin täytyy kokonaisuuden saavuttaa omakohtaista lujutusta ja saada täysi ylevämyys vastoin yksilöiden mielivaltaa ja itsepäisyyttä, niin täytyy yksityisen alistua ja sovittautua, niin täytyy sen, mikä hänessä on eroituksellista, väistyä yhteisten piirteiden tieltä, joita yhteiselämä kehittää, niin voimakas, yksilöiden mielivallasta ja ajan vaihteluista vapaa yhteishenki täytyy kohottaa erikoisen suureen arvoon. Tällainen elämänmuodostus näkee päätehtäväkseen ulkonaisten olosuhteiden, elämänehtojen, keskinäisen yhteistoiminnan järjestämisen sellaiseksi, että yhteinen menestys kohotetaan mitä korkeimpaan kunniasijaan. Ja tällaisesta järjestyksestä näyttää myöskin yksilölle koituvan varmempaa onnea ja mielentyydytystä. Sillä tällöin on hänen sisäinenkin elämänsä, yksinpä hänen toiveensa ja unelmansakin riippuvaisia kokonaisuuden tilasta, hän on "ympäristönsä" tuote. Toisaalla taas pysyy pääasiana yksilön sielunelämän mahdollisimman suuri vahvistaminen, sen irrottaminen kaikesta sidonnaisuudesta, sen

saattaminen oman erikoisuutensa täydelliseen kehkeyttämiseen. Tämä suunta vaatii mahdollisimman suurta elämän notkeutta ja liikuntokykyä, kangistumisena se hylkää kaiken paikalleen kiintymisen, sietämättömänä kaavoihin valamisena kaiken yhtäläistytämisen. Onko inhimillisen olemassaolon ydin toisella vai toisella puolen, yhteiskunnassa vai yksilöissä, siinä riidanalainen kysymys.

Maailmanhistoriasta saatu kokemus varmentaa sen tosiasian, että tässä on olemassa vaikea ristiriita, joka ajaa elämän vastakkaisiin suuntiin. Tämä kokemus osoittaa, että historiassa suuret laineet seurasivat toisiansa ja kulkivat ristiin, sekä että niiden kohoaminen ja laskeminen enemmän kuin mikään muu määräsi historian tärkeimpien käännekohtien luonteen. Sitten kuin muinaisajan kuluessa perinnäiset laitokset yhä enemmän ja enemmän hajosivat ja elämän painopiste siirtyi yksilöihin, seurasi sittemmin sen lopulla yhä voimakkaampana esiintyvä vastasuunta, joka vaatii lujempaa yhteisyyttä. Filosofiset oppikunnat samoin kuin uskonnolliset palvelumuodot liittäivät yksilöt lujemmin yhteen keskinäiseksi edistykseksi ja tukemiseksi. Kristinusko omaksuu tämän suunnan ja saattaa sen, varman pohjan ja omasta vastuunalaisuudesta vapautumisen vaatimuksen yhä kasvaessa, sellaiseen loppupäätökseen, että uskonnollinen yhdyskunta, kirkko, tulee jumalallisen totuuden ja jumalallisen elämän yksinomaiseksi kannattajaksi ja että yksilö tulee niistä osalliseksi vain kirkon välityksellä. Näin kohosi kirkko ihmiskunnan vakaumukseksi ja omaksitunnoksi. Keskiajan poliittinen ja sosiaalinen järjestelmäkin perustuu siihen vakaumukseen, että yksityisellä on merkitystä vain kokonaisuuden sisäpuolella.

Kuinka vastoin tällaista suuntaa ja elämän arvioimista yksilöllisyys sai enemmän rohkeutta ja voimaa, kuinka se voimain varttuessa mursi vanhan katsantokannan, teki yksityisen ihmisen itsenäisyyden pääasiaksi ja kuinka tämän pyrkimyksen levitessä kaikille elämän eri aloille nousi uusi aatesuunta, jonka korkein ihanne oli vapaus, sen tiedämme kaikki. Mutta me tiedämme myös, ettei tämä ihanne enää yksinomaisena vallitse nykyisyyttä, vaan että päinvastoin ihmeellinen elämän paisuminen suuriin ja jättiläismäisiin muotoihin, valtaviin voimien ja joukkojen enenevä yhteenkasaantuminen, ja ennen kaikkea jyrkkien, inhimillistä olemassaoloa särkymisellä uhkaavien ristiriitojen syntyminen ovat aiheuttaneet pyrkimyksen saada lähempi yhteys yksilöiden välille ja elämä johdetuksi yksilöä korkeamman järjestövallan avulla. Tätä todistavat erityisen selvästi sosiaaliset liikkeet, mutta tämä suunta ulottuu kauas niiden ulkopuolelle, läpikäyvänä on huomattavissa yksilöiden pyrkimys lähempään yhteenliittymiseen ja sen avulla hankkia sekä vahvempaa tukea että suurempaa voimaa, taipumus yksissä tuumin käydä käsiksi tehtäviin ja yhdessä käydä taistelua vastuksien voittamiseksi. Kuinka paljon onkaan meidän ajallamme osoitettavana pyrkimyksiä yhteenliittymisiin, liittoutumisiin myöskin hengenviljelyksen alalla, eroten tässä suuresti klassikoidemme ajasta, joka pani kaikki toiveensa yksilön voimaan ja itsenäisyyteen! Näin nykyajan ihminen joutuu vastakkaisten suuntien ja vastakkaisten arvioimisien vaikutuksen alaiseksi. Vapautuminen, emansipatsioni kaikesta, mikä ihmistä sitoo ja rajoittaa, on yhä vielä useiden tunnusanana, ja tämä vapautuminen voittaa vielä useaan suuntaan maa-alaa; liittyminen kokonaisuudeksi, hajallaan olonsa vuoksi heikkojen voimien järjestyminen, on tunnusanana toisaalla, ja me tunnemme hyvin, millä voimalla tämäkin tunnussana ahdistaa nykyajan ihmistä. Mutta emansipatsioni ja järjestyminen tarjoovat elämästä aivan vastakkaiset kuvat. Kuinka voisimme tällaisen erimielisyyden vallitessa koskaan päästä yksimielisyyteen elämän tarkoituksesta, eikö pikemmin tämän ristiriidan synnyttämä epävarmuus tuhoa koko tuota tarkoitusta?

Kumpikin suunta toivoo kuitenkin omin voiminsa voivansa antaa elämälle täyden sisällyksen, kunhan se vain saavuttaa täydellisen voiton ja rajattoman ylivallan; tämä toivo se antaa kilpaileville suunnille niiden voiman ja intohimon, samalla kuin se niille valloittaa ihmisen koko sielun. Mutta tarkempi tutkistelu osoittaa heti, että yhden ainoan tällaisen suunnan yksinomainen voitollensaattaminen ehdottomasti merkitsee elämän ahdistumista ja sen tarkoituksen tuhoamista.

Mitä tekee sosiaaliculttuuri elämästä tahtoessaan muovaila sen yksistänsä omasta itsestänsä käsin? Se tekee sen yhtämittäiseksi yhteisön menestystä tarkoittavaksi työnteoksi, sellaisen yhteiselämän tilan saavuttamiseksi, joka tarjoaa mahdollisimman vähän tuskaa ja mahdollisimman paljon nautintoa, työnteoksi mahdollisimman mukavan ja nautinnoista rikkaan elämän hyväksi, tarjotakseen kaikkea tätä mahdollisimman suurelle määrälle ihmisiä. Epäilemättä tässä suhteessa on paljon tehtävää, paljon työtä ihmisten kohottamiseksi sorrosta ja hädästä, ihmisvoimien vaurastuttamiseksi taisteluun kylmää tai vihamielistä maailmaa vastaan, leppoisaamman ja iloisaamman ihmiskohtalon luomiseksi, kaikkien antimien saattamiseksi yhteisön kunkin jäsenen, kaikkien ihmisen nimeä kantavien saataville. Tässä kohden ei saa jäädä olemaan mitään eroa ihanteen ja todellisuuden välille, vaan päin vastoin tehdään kaikin voimin työtä, että saataisiin se, mikä on järjellistä, todellisuudeksi, ja se, mikä on todellista, järjelliseksi. Mutta kaikki tämä, joka itsessään on varsin arvokasta, jää hyvin kysymyksenalaiseksi, jos siihen väitetään sisältyvän kaikki ja jos se kiinnittää kaiken pyrkimyksen itseensä. Miksikä tulee minun, joka saan määrätä itsestäni, innostua sellaisen tarkoituksensa hyväksi, vieläpä omistaa sille pääharrastukseni, ja ehkäpä vielä alttiisti uhrautua, jos tulos vain hyvin välillisesti vaikuttaa takaisin minun itseni hyväksi? Ja onko sitten varmaa, että mekin tämän yhteisen menestyksen karttumisen mukana tunnemme tyydytystä. Menestys, murheeton ja nautintorikas elämä ei suinkaan ole riittävä

tekemään ihmistä onnelliseksi; sillä kun olemme masentaneet tuon yhden vihollisen, hädän ja tuskan, nousee toiseksi, kenties vielä pahemmaksi, tyhjiys ja ikävyys, ja mitä pelkällä sosiaalikultuurilla näitä vastaan on tarjottavissa, sitä ei ole helppo arvata. Ja itse asiassa on kaikella sellaisella kulttuurilla, joka rajoittuu ihmisen viljelemiseen ja edistämiseen pelkän välittömän olemassaolon puitteiden sisällä, ehdottomasti autiuden ja tyhjyyden leima; huoli elämän välikappaleista tukahuttaa huolen elämästä itsestään. Sisäistä muutosta, ihmisen olemuksen kohotusta ei tuo kulttuuri mitenkään voi saada aikaan eikä edes siihen pyrkiä; sen täytyy ottaa ihminen sellaisena kuin hän sille esiintyy, se voi vain käyttää tarjolla olevia voimia, se jää korkeimmissakin ennätyksissään sellaiseksi, mikä ei ole ihmiseen lähemmässä suhteessa kuin hänen pukunsa, sellaiseksi, mikä ei koskaan ole oleva hänen henkiselle itsensäilytykselleen välttämätöntä, eikä koskaan avaa hänelle uutta, puhtaampaa ja suurempaa elämää. Jos siis meissä piilisi sisäisiä ristiriitoja ja jos emme voisi itsestämme pois juurittaa halua muuttaa oma olemassaolomme, toisessa merkityksessä kuin missä se meille ensikädessä esiintyy, oman luomistoimintamme esineeksi, halua elää elämäämme omanamme ja alkuperäisenä, päästä toiseen suhteeseen maailmankaikkeuteen kuin vain pelkkään ulkonaiseen kosketukseen, pelkkien suhteiden keskinäiseen vaihtoon, kuinka viheliäiseltä, kuinka mitättömältä täytyykään silloin näyttää kaiken pyrkimyksen, joka lykkää luotaan sellaiset tehtävät, kuinka turhanpäiväiseltä täytyykään tuntua kaiken itsetietoisesti päällepuetun prameuden, jota tuo pelkkä ihmiskulttuuri tavallisesti kehittää! Onnea pelkästään ihmisen tuntemaan hauskuuden merkityksessä ei oikea kulttuuri suinkaan tarjoa; se säkeytyy aivan liian useihin probleemeihin ja ristiriitoihin, se vaatii aivan liian paljon työtä ja kieltäymystä tehdäkseen elämän paljota pikemmin raskaammaksi kuin keveämmäksi. Eikö murheeton ja mieluisa elämä ole paljota pikemmin saavutettavissa yksinkertaisemmissa oloissa kuin kulttuurin huipulla. Jollei tunneta mitään korkeampaa päämaalia kuin ihmisten hyvinvointi, niin on suunnassa itsessään olemassa turmiollinen erehdys ja ristiriita.

Näin on laita sitä enemmän, kun pelkkä sosiaalikultuuri tekee ihmisten yhdessäolon edellytykset ja rajat henkisen luomistyön ehdottomiksi edellytyksiksi ja rajoiksi saattaen tämän suureen vaaraan, vieläpä sisäisen raukeamisen partaalle. Henkinen luomistyö, minkälaiseksi se kulloinkin kehittyneekin, voi onnistua vain silloin, kun sitä harjoitetaan sen oman itsensä vuoksi ja vilpittömällä alttiudella, mutta sosiaalikultuuri tekee siitä ihmisonnen välikappaleen ja apuneuvon tehden sen kylmäkiskoiseksi sen omalle sisällykselle ja painaen sen oman arvottoman hyödyllisyyskäsitteensä alaiseksi. Todellisen henkisen luomistyön liikkeellepanijana voi yksinomaan olla asian itsensä sisäinen välttämättömyys, ja tämä välttämättömyys sen tulee vastoin ihmisen kaikkia mielikuvia ja -johteita viedä täydelliseen voittoon. Pelkkä sosiaalikultuuri ei tunne mitään sen korkeampaa oikeusastetta kuin nuo mielikuvat ja -johteet, kun ne esiintyvät ryhmävaatimuksineen, paljous saa sille olla korvaamassa sisäistä laatua, ja ihmislaumain keskikerta kohoaa sekä hyvän että pahan tuomariksi. Henkinen luomistyö voi saavuttaa täydellisen alkuperäisyyden vain siten, että koko sielu saatetaan mitä voimakkaimpaan liikkeeseen, sellaiseen, joka vain voi olla seurauksena yksilöllisen elämän vapaasta kehitymisestä ja yksilöllisen luonteenlaadun esiinpääsemisestä. Mutta pelkkä sosiaalikultuuri vapaimmissakin poliittisissa muodoissa tuo auttamattomasti mukansa ankaran rajoittelun ja alaspäin tasoittelun yksilöllisen elämän alalla. Henkinen luomistyö ei voi pyrkiä totuuteen vaatimatta ajan vaihteluista riippumatonta pätevyyttä, ylevämmyyttä kaiken vaihtelun ja muuttuvaisuuden rinnalla, niinkuin onkin tehnyt syvän vaikutuksen nykyaikaan Spinozan vaatimus, että järjen tulee käsittää olevaisuus "iäisyyden kannalta" (sub specie aeternitatis). Sosiaalikultuuri ei voi päästä irti siitä riippuvaisuussuhteesta, jossa se on kulloinkin vallitseviin oloihin, sillä ei ole mitään asetta ihmisten mielialan vaihtelevaisuutta vastaan ja se on pakoitettu lakkaamatta suuntaansa muutellen käsittelemään tärkeimpiä ja pyhimpiäkin asioita pelkkinä muotiin kuuluvina seikkoina. Ainakin sen on pakko tehdä se, jos sillä on rohkeutta ja voimaa olla johdonmukainen ja jollei se käännä nurin käsitteitä sellaisia kuin riippumaton totuus, ehdoton hyvä ja ehdoton paha, joilla tällaisissa yhteyksissä ei ole mitään oikeutusta. Mutta jos ihmisessä liikkuu ja elää niin paljon sellaista, mikä särkee yllämainitun elämänvieton vetämät rajat, sellaista, minkä väkipakolla sen sisällä pysytettynä täytyy lakastua ja tyrehtyä, niin ei pelkkä sosiaalikultuuri voi tehdä yksilön eikä yhteisön elämää elämisen arvoiseksi; huolimatta kaikista yksityiskohdissa ja ulkonaisesti saavutetuista voitoista, se painaa elämän sisäisesti ja kokonaisuuden kannalta katsoen alas tavalla sellaisella, että nykyajankin ihminen pitää sitä yhä sietämättömämpänä.

Tällainen sosiaalikultuurin haaksirikko vaikuttaa välittömästi yksilökulttuurin hyväksi, nykyaikakin osoittaa päivänselvästi, kuinka tämä voitokkain voimin nousee sellaista vastaan, mikä siitä näyttää pelkältä kaavamaisuudelta ja elämän koneellistuttamiselta. Uusi elämä herää tämän käänteen mukana; samalla kuin se kohottaa etualalle yksilöllisen erikoisuuteen ja yksilön tunnetilan ja kaikkien olosuhteiden muodostelemisessa vaatii erikoisuutta ja moninaisuutta, samalla kuin kaikki erinäiset alat tulevat yksilöiden lujittamisen ja toteutumisen välikappaleiksi, kasvaa paljon vapaata ja raikasta elämää, varttuu herkkää, vapaastileijailevaa, iloista, kaikesta pakosta, kaikesta kaavamaisuudesta vapaata elämää ja tämä liike leviää koko olemassaolon laajalle alalle. Mutta kaikki tämä eittämätön ennätys, joka eritoten tulee näkyviin sosiaalikultuurin avarasti suunniteltujen tuotteiden, yksivakaisuuden ja raskasliikkeisyyden taustaa vastaan, ei kuitenkaan vielä sisällä vastausta siihen kysymykseen, saako elämä näin suunniteltuna tarkoituksen ja arvon. Epäilykset nousevat, leviävät ja

voittavat nimenomaan silloin, kun on käynyt aivan selväksi, mitä yksilö ja yksilölliskulttuuri voivat merkitä yksinomattain välittömän olemassaolon rajojen sisällä. Se että tämä olemassaolo muodostaa kaiken meidän olevaisuutemme ja että kaikkien yritysten tulee pysyä sen määräämissä rajoissa, on edellytys, jota näillä edellytyksillä ei voi käydä järkyttämään eikä selvittelyllä lieventämään.

Osana pelkkää olemassaoloa on yksilö suure, joka on otettava sellaisena mikä se on, sillä ei voi olla ulospäin eikä omassa itsessään mitään sellaista tehtävää, se ei voi omasta luonnosta luoda mitään sellaista ihannetta, joka sen pakottaa ulommas sen alkuasemaa, eikä se myöskään mitenkään voi omaa itseänsä, miten paljon aukkoja ja ristiriitoja se sisältäneekin, muuttaa; se on ja pysyy sinä mitä se on. Myöskään ei tämä yksilöllinen elämä voi katsoa itseään korkeamman elämän, kuten hengen tai maailmanelämän kuvaksi ja kannattajaksi, jossa tämä elämä ominaisella tavallaan ruumiillistuu, se ei voi uskoa, että sillä, mikä siinä tapahtuu, olisi mitään merkitystä ulommas sitä itseään, päinvastoin täytyy sen käyttää kaikki voimansa tämän välittömän elämän ehtojen vaalimiseen ja oman tilansa parantamiseen. Mitäpä näin ollen elämä voisi ihmiselle tarjota muuta kuin jotakin tämäntapaista: todellisuus osoittaa olevansa muodostunut äärettömästä määrästä toisilleen erilaisia muodostuksia, kukin niistä tuntee iloa ja nautintoa itsensä tajuamisesta, omasta itsestään nauttimisesta, samalla kuin se irroittautuu kytkemisyrytyksistä tai puolustautuu niitä vastaan, vaatii saada täysiin oikeuksiinsa oman erikoisuutensa ja nauttii siitä täysin voimin. Tästä ilosta se pääsee sitä enemmän osalliseksi, kuta enemmän se vaatii huomiota erikoisuuksilleen. Tätä yksilöllistymistä se koettaa parhaansa mukaan levittää koko ympäristöönsä; ilo siitä, että elämä on jotakin itselleen ominaista, riippumaton, täyttää siten koko elämän, se näyttää antavan sen tuntea tyydytystä omasta olemassaolosta.

Näin pelkän yksilölliskulttuurin oman ajatusjuoksun mukaan. Kernaasti annettakoon sille se tunnustus, että se tuo ilmi aivan ominaisen elämän puolen ja suhteen, että se edustamaltansa kannalta asettaa pelkän sosiaaliskulttuurin oikeutetun arvostelun alaiseksi. Mutta kuinka köyhä, kuinka tyhjä onkaan sen tarjoama elämä huolimatta välkkyvästä ulkokuoresta, jos se tahtoo olla viimeinen sana ja kaikki kaikessa! Jos meillä nyt olisi edessämme vain selväpiirteisiä ja voimakkaita yksilöitä ja suoiea kohtalo soisi heidän päästä kaikessa kirkkaudessaan esilletuomaan ja täysin toteuttamaan oman erikoisen luonteenlaatunsa, niin yhä vain ihminen tällöinkin jäisi sidotuksi omaan itseensä ja omaan olotilaansa, yhä vain hän nauttisi omasta itsestään, näkisi omat tekonsa yhä ja uudestaan heijastuvan omassa tajunnassaan, hänellä olisi ääretön määrä tyytyväisyyden ja ilon hetkiä, mutta hän ei milloinkaan pääsisi yksityisten tilojen hetkellisyyden, niiden rinnakkain- ja peräkkäinolon yläpuolelle, elämä ei koskaan voisi, jollei yksilö luovu perusedellytyksistään, yhtyä sisäisesti koetuksi kokonaisuudeksi. Mutta me olemme nähneet ihmisen olevan itsetietoisesti ajattelevan olennon, jonka siis täytyy etsiä kokonaisuutta ja joka ei voi, jollei sitä ollenkaan löydä, välttää mahdollisesti kohtaamaansa autiutta ja tyhjyyttä. Kirjava moninaisuus, nopea vaihtelu, yhtämittäinen siirtyminen eletystä hetkestä toiseen voi ajaksi suoda viehätystä, mutta lopuksi se tuo mukanaan väsymyksen ja tylsyyden. Ihminen on nyt kerran muutakin kuin vain pelkkä tunnelmissa olija, hänen elämänsä ei ole tyhjennettävissä hänen oman erikoispiirinsä sisällä, vaan se ulottuu kauas sen ulkopuolelle, hänen täytyy ottaa huomioon se, mitä on ulkopuolella yksityisen olopiteen, vieläpä koko ääretön maailma, hän ei voi olla määräämättä suhdettansa siihen nähden ja siitä käsin tarkastelematta yksilöllistä piiriänsä, vieläpä sitä kokonaisuutena elämättä. Mutta sikäli kuin näin tapahtuu, täytyy, huolimatta äärettömästä moninaisuudesta, ihmisestä tuntua sanomattoman ahtaalta ja mitättömältä se, että hänen on rajoittuminen ja lopettaminen yksityiseen olopiteeseen, että hänen on pysyttäminen kaikki pyrkimyksensä ja tunteensa kohdistettuina tuohon yhteeseen satunnaiseen ja hyvin rajoitettuun kohtaan, että yksilö on niin kiinniketty omaan erikoiseen laatuunsa, että puuttuu kaikki se suuruus, joka murtaa tällaiset esteet, että ollaan vailla yhteistä totuutta ja ihmismieliä liittäväää rakkautta. Täytyypä tuntua sanomattoman ahtaalta ja köyhältä koko tällaisen elämän.

Tähän saakka on edessämme kuitenkin ollut sellainen yksilö, jolle luonto on lahjoittanut voimakkaan yksilöllisyyden ja kohtalo suonut sen päästä täysin kehittymään. Mutta kuinka käy ihmiskunnan keskitason? Eikö täydy sanoa, että yksilöllinen erikoislaatu keskitasolla ilmenee varsin himmeänä ja tarjoaa tuiki vähän iloa kehkeytymisestään. Eivätkö ne rajoitukset, joita inhimilliset olosuhteet yksityiskohdissa esiintyvälle yksilölliselle laadulle tuovat mukanaan, tavallisesti aseta mitä vaikeimpia esteitä? Ja mitä yllykettä voi tällöin olla kannustamassa antaamaan ankaraan taisteluun näitä esteitä vastaan, kun tässä ei kuitenkaan ole mitään muuta päämaalia houkuttelemassa kuin hienostettu nautinto? Tässäkin kohden meidän tarvitsee vain kohdistaa kysymyksemme yli yksityisten ilmiöiden kokonaisuuteen, tutkia ja punnita, mitä sen kannalta katsoen on voitettavissa, löytääksemme suuren aukon ja puutteen, nähdäksemme, ettei sellainen elämä likimainkaan korvaa tuottamaansa vaivannäköä ja kustannuksia. Huippuunsa kohoava epikurealaisuus, jonka läpätunkema yllä kuvattu elämänsuunta on, on aina vaarassa muuttua epätoivoiseksi pessimismiksi, sillä se tyhjyys, joka lopultakin vallitsee tässä yhtämittäisesti väräjävässä elämänsuunnassa, ei mitenkään voi pitkän päälle pysyä kokemukselta ja tunteelta salassa.

Näin pelkkä ihmiskulttuuri kummassakin suunnassaan, joihin se voi kehittyä, osoittaisi

kelpaamattomaksi; ei ole löydettävissä mitään tarkoitusta eikä mitään sisällystä elämälle, ei ihmisten keskinäisestä yhteenliittymisestä eikä keskinäisestä toisistaan erkanemisesta. Sosiaalikulttuuri on ennen kaikkea suunnattuna elämänehtoihin, mutta näissä huolissa siltä surkastuu itse elämä; yksilölliskulttuuri tahtoo käsittää elämän sisäisolemuksen, mutta kun se ei voi kohota yläpuolelle yksityisten tilojen ja hetkien, niin ei elämä sille yhdy yhdeksi kokonaisuudeksi, se ei muodosta mitään sisäisesti elettyä maailmaa, ja niin puuttuu tässäkin todellista sielua ja kaikki puuha ja pyrkimys on tuomittu liikkumaan vain pinnalla. Ei toisessa eikä toisessa saavuteta todellista sielun omakohtaista elämää. Tämän kokonaisuuden ja sisällyksen puutteen niin toisessa kuin toisessa peittää usein lakkaamaton toisen suunnan taistelu toista vastaan. Tosin on kummallakin niistä määrätystä kohden oikeutuksensa, paremmuutensa toisen rinnalla. Ja sikäli kuin ne sen tuovat esille ja ajan tarpeiden mukaan saavat toteutumaan, sikäli elämä jännittyy vireeseen ja näyttää otetun eittämätön edistysaskel. Mutta edistysaskel yhdessä suunnassa ei vielä merkitse koko kokonaisuuden kohotusta, myöskään ei toisen suunnan voitollinen esiintyminen toista vastaan vielä todista sen omaa oikeutusta ja riittäväisyyttä; sitäpaitsi aikojen vaihtelu tavallisesti muuttelee arvoja siten, että se, millä toisella aikakaudella on oikeutensa, kadottaa sen taas toisella. Olkoonpa että toisen virtauksen nostamat aallot pysyvät korkeina kokonaisina vuosituhansia, lopulta kuitenkin tulee aika, jolloin vastakkainen virtaus pääsee voitolle ja tunkee syrjään perinnäiset käsitykset ja arvioimiset, vieläpä kääntää ne ylösalasin; aika, jolloin joko vapautuminen ja eristymisen voittaa riemukkaasti yhtymisen ja organisatsioonin, tai päinvastoin organisatsioni eristymisen. Mutta mitä pysyväistä totuussisällystä on koko ihmiskunnalla saatavissa tästä nousevasta ja laskevasta aaltoliikkeestä?

Nämä suunnat, joille olemme antaneet nimityksen ihmiskulttuuri, koettavat livistää oman tyhjyytensä ohitse etupäässä sen avulla, että ne, tavallisesti salaviihkä, tekevät ihmisestä paljoa enemmän, kuin mitä ne omalta kannaltaan voivat ja ovat oikeutetut. Ne edellyttävät henkisen ilmapiirin olemassaolon ja asettavat siihen ihmiselämän ja sen pyrkimykset. Niin näyttää sosiaalikultuurissa, liittymisessä lujempaan yhteyteen saatavan esille pulppuamaan totuuden ja rakkauden lähteitä. Niin näyttää yksilölliskultuurilla olevan takanansa näkymätön hengenmaailma ja yksilö omalla työllään edistävän tuon maailman kehitystä. Ja näin niin toisessa kuin toisessakin suunnassa on pikemmin kuin toisessa saavutettavissa elämälle tarkoitus, mutta pelkän olemassaolokultuurin pohja on tällöin hyljätty ja me joudumme juuri samojen pulmien eteen, joista kääntein olemassaolokulttuuriin tuli vapahtaa.

Taikka on se toinen mahdollisuus, että taitetaan koko kysymykseltä kärki, siten että sekä sosiaalisessa että yksilölliskultuurissa saadaan aikaan ihmisen ihannoiminen, siten että edellisessä edellytetään helposti aikaansaattava voimien yhteenkokoaminen, iloinen ja altis yhteistoiminta, kaiken tarjollaolevan järjen yhteisvaikutukseen antautuminen, kun taas jälkimäisessä yksilö ilman muuta ajatellaan jaloksi ja suureksi yksinomaan tähdellisten asiain innostamaksi olennoksi. Tämä on jonkunlaista uskoa ihmiseen, uskoa, joka täydentää ja suurentaa todellista asiainoloa. Mutta oikeuttavatko erityisesti viimeaikojen antamat kokemukset tällaisen uskon ihmiseen? Eikö elävänä ole ollut silmiemme edessä kansanlaumoissa kytevä ääretön intohimo, emmekö ole saaneet kokea häikäilemätöntä eteenpäin ryntäilyä, kaiken kultuurin alas vetämistä näiden laumojen harrastusten ja käsitysten tasolle, taipumusta asettaa laadun, kvaliteetin, sijalle paljous, kvantiteetti, emmekö ole saaneet nähdä elämän esiintyvän tylyn karkeana, vieläpä raaistuneena, ankaraa yksityisen vapauden sortoa ja kaikessa tässä lauman uhmailevaa itsetietoisuutta? Ja emmekö taas toisaalla, yksilön puolella, näe pikkumaisuutta ja halpamaisuutta runsain määrin, sievisteltyä itsekkäisyyttä ja turhamielistä itsensäihailua, halua olla hinnasta mistä hyvänsä jotakin erikoista, pelkkää itsensä esilletunkemista ja inhoittavaa näennäisyyttä, rohkeuden puutetta keskellä kerskailevaa puhetta, innotonta mieltä kaikkea sellaista kohtaan, mikä koskee henkisiä tehtäviä, mutta mitä vireintä kärkeäisyyttä, niinpian kuin oma etu on kysymyksessä. Kaikki tämä on liian kouriintuntuvaa voidaksemme siltä ummistaa silmämme; kun siitä huolimatta ilman epäilyä puhutaan ihmiskunnan ylevästä suuruudesta tai yksilöiden erinomaisuudesta, joiden vain tarvitsee saada tiet auki viedäkseen kaikki onneen ja suuruuteen, niin ilmenee siinä ihmeellinen usko ihmiseen, ihmisusko, joka kai perustukseltaan on löyhin kaikista uskoista. Kun uskonnollinen usko vaati luottamuksellisesti otaksumaan jotakin, joka ei ole silmin nähtävää eikä käsin koskettavaa, niin se voi, koska kokemuksen maailma sen mielestä ei ollut koko todellisuus, vedota avoinna oleviin mahdollisuuksiin, ja sen vaatimus ei joutunut ristiriitaan kokemuksen kanssa. Mutta näin juuri on laita ihmisuskon. Se ei näet tyydy vaatimaan uskoa sellaiseen, jota emme näe, vaan se vaatii, että me kokemuksemme rajain sisällä uskomme todeksi sen suoranaisen vastakohdan, minkä silmillämme näemme.

Kun ei myöskään historiankulku voi ollenkaan muuttaa elämän perusedellytyksiä, niin raukeaa kaikki toivo pelkän ihmiskultuurin kehityksen tietä saada olemassaolollemme tarkoitus ja arvo. Vaikkapa vielä sen tarkoitusperät olisivatkin saavutettavissa, eivät ne kuitenkaan voisi meille antaa tyydytystä. Paljon on meidän päivinämme viljelty pelkkää ihmiskulttuuria ja se on omiin uomiinsa vetänyt suuret määrät elämänvirtauksia. Mutta kuta itsenäisemmäksi ja yksinomaisemmaksi se käy, kuta enemmän se hyleksii ja luotansa työntää kaikkea sitä, mitä ihmiskunnan tuhatvuotisesta työstä siihen on virrannut ja sitä suopeasti täydentänyt, sitä selvemmäksi käy sen rajoitus, sitä enemmän se saa tuntea jouduttavansa

tuhoansa omaa elämänsuuntaansa loppuun saakka noudattamalla.

Tämä tunto käy nykyaikana yhä valtavammaksi, syvä kyllästyminen pelkästään inhimilliseen ja vastenmielisyyttä sitä kohtaan leviää yhä laajemmalle ja laajemmalle, yhä selvemmin saamme tuntea, että elämä menettää kaiken tarkoituksensa ja arvonsa, jollei ihminen voi kohota inhimillisen yläpuolelle henkiseen korkeuteen ja sen saavuttamiseen ja tehdä itsestään enemmän, kuin miksi kokemus hänet osoittaa. Irtautuminen suuresta maailmasta ja sulkeutuminen oman erikoisluonteen kuoreen heittää ehdottomasti ihmisen sanomattoman ahtauden ja pienuuden lumoihin, se sulkee häneltä hänen oman olemuksensa syvyydet. Niin kuulemme meidän päivinäme paljon puhuttavan yli-inhimillisestä ja yli-ihmisestä, mutta niin paljon todellista kaipuuta kuin tällaisessa pyrkimyksessä lieneekin, se ei kuitenkaan varjele lankeamasta kauneilla sanoilla koreilemiseen, jos tätä yli-inhimillistä etsitään kokemuksen maailman rajojen sisältä välittömän olemassaolon piiristä. Sillä liian ankarin kourin kahlehtii tässä ihmistä luonto ja kohtalo, että diktatorinen mahtikäsky voisi auttaa hänet uuteen elämään ja oloilaan. Pelkkä ihminen ei koskaan pääse yläpuolelle pelkän ihmisen. Siis, joko on rikottava väli pelkän olemassaolokulttuurin kanssa tai luovuttava kaikesta ihmisen sisäisestä kohottamisesta ja samalla myös etsimästä elämän tarkoitusta; kolmatta mahdollisuutta voi puolustaa vain pintapuolinen ja kevyt katsantokanta.

Harkintaa ja valmistelua.

Tähänastisen tutkimuksen tulos.

Lähimmäksi tulokseksi tähänastisesta tutkimuksesta johtuu nykyajan ihmiskunnan ankara pettymys. Ruvettuaan epäilemään totuutta ja yläpuolellamme olevan maailman läsnäoloa, se käänsi pyrkimyksensä pääsuunnan välittömään olemassaoloon sillä iloisella luottamuksella, että se siitä löytäisi järkkymättömän olokannan ja siinä voisi häiritsemättä kehittää elämää koko sen laajuuteen; tuo olemassaolo oli tällöin päivänselvä ja yksinkertainen suure. Nyt on lähempi tutkimus osoittanut, että asian laita onkin aivan toisin, vieläpä päinvastainen: me emme voi välitöntä olemassaoloa yhdistää yhdeksi kokonaisuudeksi, emme etsiä synteisiä sen moninaisuudelle, ilman että esiintyy toistensa kanssa jyrkässä ristiriidassa olevia liikkeitä, jotka vetävät elämän vastakkaisiin suuntiin. Kun kukin näistä liikkeistä vielä jakaantuu uusiin haaroihin, niin koko tuo suunta johtaa meidät vastakohtien pyörteeseen, keskelle sellaista levottomuutta ja epävarmuutta, jollaista varhasempina aikoina ei tunnuttukaan. Sen sijaan että löytäisimme toivottua varmuutta, näemme perustuksen jalkaimme alla sortuvan; se mikä näytti kouraantuntuvan varmalta, lipuu käsistämme ja väistyy yhä loitommaksi ja loitommaksi, niin pian kuin vain tahdomme korottaa sen henkiseksi olinpohjaksemme; samalla elämä, jonka koko laajuudessa tahdoimme itsellemme omaksua, hajaantuu erilaisiin virtauksiin ja muuttuu kaikkien sodaksi kaikkia vastaan. Näin näytämme saavuttavan sen vastakohtan, mihinkä oli tarkoituksemme pyrkiä, ja menettävän paljon siellä, missä olimme varmat saavutuksistamme.

Käänte välittömään olemassaoloon asetti eteemme lähinnä sen kysymyksen, oliko meidän etsiminen sen ydintä ihmisoloa korkeammasta maailmasta vai ihmisen omasta elämäntasosta. Edellistä mahdollisuutta puolusti sekä ihmisen kykyyn kohdistuva voimakas epäily, joka sai perinnäiset katsantokannat horjumaan, että myöskin se ääretön valtavuus ja ylitse äyräittänsä paisuva elämänrunsaus, jolla kaikkeus kohoaa nykyajan ihmisen silmäin eteen. Mutta yleinen ajatus ei voinut olla lähemmin toteutettavissa, ilman että kohosi sovittamaton ristiriita aistillisen olemassaolon vaatimusten ja meissä heräävän ja elävän ajattelun välille; kumpikin väitti olevansa todellisesti välitön edellä toisen, kumpikin tahtoi olla koko todellisuuden yksinomaisena pohjana ja itsestään käsin muodostaa elämän synteisin. Näin syntyi kaksi perin vastakkaista elämäntyyppiä ja elämän probleemin ratkaisua: naturalismi ja intellektualismi. Edellinen voi vedota siihen, että se oli selvästi oivaltanut ihmisen ja luonnon läheisen yhteenkuuluvaisuuden, sekä teknillis-taloudellisen viljelyksen hämmästyttävään kehitykseen ja ennätyksiin, toinen taas ajattelun täydelliseen itsenäistymiseen ja siihen, että ajatustyö tunkee läpi koko olevaisuuden; nämä molemmat puolethan ovat kuvaavia nykyajan ajattelulle. Mutta huolimatta kaikesta siitä riipeydestä ja niistä tuloksista, mitä kukin yritys sai aikaan, ei mikään niistä voinut itseensä käsittää koko elämää ja antaa sille tarkoitusta; ja mitä milloinkin saatiin hereille elämää, se ei kuitenkaan ollut elämän vaivannäön ja työn arvoista. Naturalismille ihminen on tarkoituksettoman maailmankoneiston yhdentekevä osa, intellektualismille sieluttoman ajatustoiminnan pelkkä säiliö, sen välikappale ja työase. Yhtä vähän toisessa kuin toisessakaan elämä kulussa kiertyi takaisin ihmiseen tullakseen hänen omaisuudekseen ja edistääkseen hänen omaa vaurastumistaan; välinpitämättöminä maailman tapahtumat kulkivat hänen ylitse, huolimatta kaikesta äärettömästä kiihoituksesta hänen sielunsa pysyi tyhjänä ja hänen elämänsä virta juoksi turhaan. Täysin

ymmärrettävissä on, että tällaisen uhkaavan häviön edessä heräsi, yltyi ja voitti halu tajuta ihmistä ja koko hänen elämänsä aivan sellaisina kuin ne itsessään ovat ja antaa ihmiselle ja hänen pyrkimykselleen täysi tyydytys hänen oman ihmispiirinsä sisällä. Tässä näytti olevan tarjolla runsas ja onnellinen, selväpiirteinen ja varma elämä ilman sekaantumista maailmanprobleemien sokkeloihin. Mutta taaskin syntyi sovittamaton ristiriita: leppymättömään vihamielisyyteen saakka erkanivat toisistansa yhteisön ja yksilön kannalta asioita katsovat suunnat, ne estivät toisiaan saamasta mitään aikaan ja järkyttivät toistensa uskon, mutta kumpikaan ei tarjonnut elämälle varmaa pohjaa ja tyydyttävää päämaalia. Sosiaalinen virtaus muutti elämän pelkäksi ulospäin-vaikuttamiseksi, omin voimin se oli aivan kykenemätön muuttamaan ulkokohtaista saavutusta sisäiseksi siunaukseksi, se ei antanut elämälle mitään sielua; eipä siis ihme, että tapahtui täysi käänne, joka yksilön asetti yksinomaiseksi määränpääksi. Mutta kun tämäkin pyrkimys rajoittui pelkästään välittömään olemassaoloon, ei se voinut luoda itselleen kokonaiskäsitystä ihmisestä eikä keskittää hänen sieluansa yhteen keskipisteeseen, elämä särkyi siltä pelkäksi yksityisiksi tunnetiloiksi, pelkäksi yksityisiksi sielunliikkeiksi ja tuntemuksiksi, syntyi silmänräpäysten nopea vaihtelu. Näiden silmänräpäysten hurmaava sisällisyys, karkelo nautinnosta nautintoon ei pitkän päälle voinut mitenkään peittää tämän monivaihteisen leikin sisäistä tyhjyyttä; hetkenä sellaisena, jolloin tuli kysymys kokonaisuudesta, ei ollut kiellettävissä se tosiasia, että oli olemassa suuri puute. Mutta ajatteleva olento ei mitenkään voi olla tätä tällaista kysymystä tekemättä.

Näin kaikki pelkän olemassaolokulttuurin yritykset osoittautuvat turhiksi; jos sen kannattajilta tämä huono menestys jääpi huomaamatta, niin se voi olla mahdollista vain sen kautta, että nuo yritykset yhtämittäisesti täydentävät itseään sillä mikä käy yli niiden omien voimain, siitä ympäröivästä henkisestä ilmapiiristä, jonka ihmiskunnan vuosituhansien kuluessa suoritettu työ on luonut, ja näin ne tekevät, kun ne pitävät kiinni elämän syvyydestä ja sen sisäisyydestä, joita ne eivät itse milloinkaan kykenisi tarjoamaan. Se, minkä ne tällöin lainaavat, on, paitsi ettei se ole omaa aikaansaamaa, suoranaudessa ristiriidassa koko niiden pyrkimyksen kanssa; jollei siitä huolimatta voida olla tätä lainaa vailla, niin on koko yrityksen kehityksestä oleva lopputuloksena häviö. Sillä kuta voimakkaammin nuo elämänsuunnat saavat esille oman erikoisuutensa, sitä jyrkemmin niiden täytyy itsestensä torjua yllämainittu lainatäydennys, sitä ahtaammiksi, sitä riittämättömämmiksi, sitä vähemmän päteviksi ne omassa itsessään käyvät. Kuten usein henkisellä alalla, niin tässäkin ulkonainen voitto tuo mukanaan sisäisen luhistumisen.

Ei voi olla epäilystäkään siitä, että ylläesitettyihin olemassaolokulttuurin suuntiin sisältyvät ihan kaikki sen mahdollisuudet; jollei mikään niistä anna elämälle tarkoitusta ja arvoa, ja jolleivät ne jyrkkine vastakohtineen ole yhteensovittavissa, niin on pelkän olemassaolokulttuurin riittämättömyys samalla toteennäytetty. Se hajoittaa elämän jyrkkiin vastakohtiin, se karkoittaa ennen pitkää ihmisen sieluttoman maailman kylmyydestä takaisin hänen itsensä turviin ja antaa hänen sitten taas ahtaista ja ummehtuneista oloista paeta kaikkeuden avaraan hoivaan; ei missään pysyväistä pohjaa, ei missään yhtenäistä kokonaiskäsitystä olevaisuudesta, ei missään sellaista elämää, joka olisi kaiken sen vaivannäön ja työn arvoista, mikä korkealle kehittyneen kulttuurin ihmisen sille on uhrattava. Tällaisen kokemuksen täytyy vaikuttaa sitä järkyttävämmiin, kuta iloisemmin toivein tätä suuntaa tervehdittiin; elämänkulku on itse hävittänyt tuon toivon ja saanut kaiken kääntymään vastakohtakseen: me tavoittelimme varmuutta ja jouduimme mitä suurimpaan epävarmuuteen, me tavoittelimme elämän yhtenäisyyttä ja näimme olemassaolon hajaantuvan toisilleen vastakkaisiin suuntiin, me tavoittelimme rauhallista onnea ja saimme katkeraa taistelua, loppumatonta vaivannäköä ja murhetta.

Onko siis ihmeteltävissä, jos näin kirpeä kokemus vaatii elämän kääntymään aivan uusille urille, jos aluksi herää halu ottaa uudelleen tarkasteltaviksi vanhemmat elämänsuunnat, jotka kiinnittivät ihmiselämän yläpuolella olevaan maailmaan ja sen tähdistä toivovat voivansa lukea varman suunnan. Näyttää ainakin olevan päivänselvää, että tuon maailman hylkääminen saattoi ihmisen menettämään paljoa enemmän, kuin mistä hän voi ja saa luopua. Sillä ihmiselämä painautuessaan yhdelle ainoalle tasolle ja luopuessaan siitä, että elämällä on sisäisiä asteita, näyttää kadottavan kaiken ylevämmyytensä maailmaan nähden, kaiken mahdollisuuden olla suhteessa itseensä ja samalla myöskin kaiken sisäisen jännityksen, kaiken suuruuden ja arvon, kaiken sen, mitä voimme sanoa sen sisällykseksi. Mutta tällaiseen elämän halventamiseen ja mataloittamiseen ei mitenkään voi suostua ilman vastarintaa. Niinpä usuin aika todistaakin uskonnon kaipuun uudelleen elpymistä, vieläpä jonkinlaista taipumusta vanhan idealismin eloonherättämiseen. Mutta yksinkertainen takaisinpaluu ei tässä mitenkään ole mahdollinen. Joskaan pelkkä olemassaolokulttuuri ei voi olla lopullisena vastauksena, niin on se ja sitä mahtavampana nykyaikaisen elämän kokonaiskulku esille kehittänyt aivan liian paljon tosiasioita, aivan liian paljon muuttanut elämää, aivan liian paljon saanut ihmisestä uutta esille avaten samalla kuilun tämän ja tuon maailman välille, että elämä jälleen olisi palautettavissa entiseen uomaansa. Ennen kaikkea on hävinnyt tietoisuus siitä, että nuo maailmat olisivat nykyajan ihmiselle sielullisesti läheisiä ja noin vain itsestään selviä, ja järkyttävämmiin kuin yksityiskohtia koskeva eroavaisuus vaikuttaa se periaatteellinen epäily, tokko yleensä onkaan olemassa toista maailmaa ja tokko ihmisen on mahdollista päästä sen kanssa minkäänlaiseen yhteyteen,

tokko koko tuonpuoleinen maailma on sen enempää kuin pelkkä harhaluulo ja unelma, sen enempää kuin ihmisen omasta olemassaolostaan kaikkeuden äärettömyyteen heijastama peilikuva. Asia on tuskin aivan niin yksinkertainen jo siitäkään syystä, että noista suunnista on lähtenyt muutoksia aikaansaavia ja kohottavia vaikutuksia, jotka eivät voi olla pelkästensä näennäisiä. Mutta missä on raja sen välillä, josta meidän on kiinnipidettävä, ja sen välillä, josta meidän on luovuttava? Eikö läpikotaisin katsoen vanha, jolla ei enää ole pätevyyttä, ja uusi, joka vasta on kehittymässä, esiinny niin sekaisin, että kaikki hedelmällinen toiminta siitä lamautuu, vieläpä elämää uhkaa sisäinen epätotuus? Kuinka paljon mahtipontisia sanoja, kuinka paljon tyhjää tunnelmoimista, kuinka paljon itsepetosta liittyykään meidän päivinämme siihen, mikä sanoo olevansa uskonnon uudestisyntymistä! Ilman vanhan ja uuden välistä perusteellista selvittelyä, ja ennen kaikkea ilman sen kysymyksen täydellistä valaisemista, voiko ihminen ja mitenkä voittaa erikoisluonnostansa johtuvan rajoituksen ja päästä käsiksi hänen yläpuolellansa olevaan maailmaan, ei voida tällä tiellä päästä etenemään kauemmas.

Myöskin se on otettava huomioon, että, joskin nykyaika jälleen antaa uskonnolle suuremman arvon, se kuitenkin samalla on sangen vähän selvillä uskonnon varsinaisesta sisällyksestä ja osoittaa hajaannusta aivan vastakkaisiin suuntiin. Toiset tahtovat uskontoa, joka ensi sijassa on luonteeltaan mietiskelevä ja taiteen vaatimuksia tyydyttävä, uskontoa, joka kykenee vapauttamaan ihmisen hänen mitättömyydestään ja viheliäisestä arkipäiväisyydestänsä, kohottamaan hänet äärettömään maailmanelämään ja aavistuksissamme ja tunnelmissamme antaa meidän tuta maailmankaikkeuden salaisuuksia kätkevää syvyyttä ja mikäli mahdollista sen kauneutta; toiset panevat enemmän painoa uskonnon eettilliseen merkitykseen, he vaativat uskontoa, joka tarjoaisi ihmiselle pelastuksen oman sielun sietämättömästä rikkinaisuudesta, vapautuksen syyllisyydestä ja hädestä ja avaisi hänelle uuden puhtaamman elämän. Tällaiset käsitykset esiintyvät aivan sekaisin ja selvittämättöminä sisäkkäin. Voisiko tällainen sekaannus voittaa olemassaolokulttuurin ja tarjota elämälle lujan pohjan?

Näin siis olemme täydellisen neuvottomuuden kiusallisessa tilassa: pelkkä olemassaolokulttuuri riistää eläältä kaiken tarkoituksen, palaaminen takaisin vanhempiin elämänmuotoihin on mahdoton, mutta mahdotonta on myöskin kokonansa luopua vaatimasta elämällemme tarkoitusta ja arvoa. Kuinka juuri meidän aikamme on mahdoton tyynin mielin hyväksyä tällaista asiointilaa, sen osoittaa pikaisinkin silmäys elämän nykyiseen kulkuun.

Vallitsevan tilan sekavuus.

Ylläkuvattu ristiriitojen runsaus ja tarkoituksettomuus ei niin paljon kiihdyttäisi mieliä, jos aika muuten laimeana ja hitaana kulkisi kulkuaan osoittamatta sen voimakkaampaa elämäntarvetta. Milloin kysymys ei tuota mitään huolta, silloin ei myöskään vastausta vaille jääminen voi saada aikaan mitään tuskaa. Mutta me tiedämme, että meidän aikamme on pikemmin kaikkea muuta kuin laimea ja hidas, että hehkuva elämäntarve palaa sen suonissa ja ajaa ankaraan työhön ja myös että tämä työ tuottaa runsaita tuloksia. Aikamme on valtavassa liikkeessä oleva, taukoamatta eteenpäin tunkeutuva, kaiken perinnäisen elämän uudeksi muuttava aika. Jollei kaikista yksityiskohtaisista ja erinäisiin suuntiin saavutetuista tuloksista huolimatta tällainen aika tarjoa mitään kokonaistulosta ja koko ihmistä kohottavaa, jos koko suunnaton liikkeessä oleva koneisto sisäiselle koetukselle pantuna osoittaa tyhjiyttä, niin ei sellaista epäkohtaa voi tyynellä mielin sietää. Kellä vain on vähänkin tarmoa luonnossaan, hänen täytyy etsiä tuohon epäkohtaan selvyttä tai ainakin koettaa saavuttaa siedettävä olo. Niinpä toiset kaikin voimin painautuvat työhön ja etsivät sen herkeämättömästä edistymisestä korvausta tuolle aukolle ja tyhjyydelle. Mutta vain ajaksi tuollainen ratkaisu voi tyydyttää, koska ihminen ei voi lakata lopulta käsittämästä itseään kokonaisuudeksi, tuntemasta itseään kokonaisuudeksi ja vaatimasta tälle kokonaisuudelle sisällystä, jota työ ei voi antaa hänelle. Siksipä toisilla on pääasiana löytää tyydytys koko olemuksellensa siitä erikoisesta suunnasta, jonka he itse antavat työlle ja elämälle. He käyttävät kaiken intonsa ja panevat kaiken toivonsa työhön. Mutta tällöin ei heillä edes omasta mielestäänkään ole edistymismahdollisuuksia arvaamatta liian suureksi tuon erikoisen aikaansaannoksen tehoa; keinotekoisesti he puristavat siitä enemmän, kuin mitä se todellisuudessa sisältää. Täten he saavuttavat ulospäin suurennellun ja välkkyilevän, sisäisesti epätoden elämän, joka vain näennäisesti ja muiden silmissä, mutta ei sisäisesti voi heitä tyydyttää. Mutta tällainen käänne vain yhä enemmän edistää vallitsevaa hajaannusta ja epävarmuutta. Yhä enemmän ja enemmän käyvät eri tahoille erisuuntaiset elämänvirtaukset ja kadottavat kaiken yhteyden, kullakin taistelevista suunnista on oma erikoinen elämänalueensa ja oma käsityksensä todellisuudesta, kukin antaa omille arvoillensa oman erikoisen muotonsa ja käsittää tehtävät toisin, puuttuu yhteistä henkistä arvostinta, kun se, mikä toiselle on täysiarvoista ja yleispätevää, on toiselle vain vaihtorahan hinnassa. Jollei historian ja yhteiskunnan tarjoama henkinen ilmapiiri lieventäisi näitä vastakohtia ja yhteisen kielenkäytön verho peittäisi eroavaisuuksia, niin täytyisi meidän tunnustaa sisäisesti elävämme aivan toisistaan eroitetuissa maailmoissa ja ulkonaisesti vain olevamme toistemme kanssa kosketuksissa ja sitä enemmän joutuvamme toisistamme erilleen, kuta enemmän elämää koetetaan käsittää

kokonaisuudeksi ja sille antaa tarkoitusta. Mutta tällainen sisäinen hajaannus heikentää ihmiskuntaa kaikessa siinä, mihin tarvitaan sisäistä yhteyttä ja yhteenliittäviä vakaumuksia, se ei salli sen saavuttaa yhteisiä kokemuksia elämän kokonaisuudesta ja kohota eteenpäin tunkevaan henkiseen luomistyöhön, suurissa elämänkysymyksissä se asettaa etusijalle pintapuolisen ajattelemisen ja julkean kielteisyyden, se vahingoittaa myöskin itsetoimintakykyä ja samalla ihmiskunnan siveellistä voimaa. Näin syntyvä sisäinen pirstoutuminen ja henkinen hajaannustila ovat omiansa edistämään sellaista kysymysten käsittelyä, joka on suoranaudessa ristiriidassa asian vaatimusten kanssa. Onnellinen on tällöin se ahdasnäköinen ihminen, joka henkisessä värisokeudessaan näkee vain sitä, mikä käy samaan suuntaan omien harrastusten kanssa, kun taas kaikki muut kokemukset ja vaikutelmat, olkooppa vaikka kuinka voimakkaita tahansa, jäävät häneltä huomaamatta. Tällainen ahdasnäköisyys merkitsee rajattoman yksilöllisyyden huippua ja siltä jää kokonansa huomaamatta se runsaana versova, kaikesta vapautunut itsekkäisyys ja velto nautinnonhalu, jonka turmiollisia vaikutuksia saamme ympärillämme kokea. Tällainen ahdasnäköisyys ylistää aistillisten viettien rajatonta viljelemistä muka palaamisena oikeaan ja puhtaaseen luontoon, vaikkakin nykyaikainen aistillisuus peittelemättä paljastaa hienostuneen ja elähtäneen luonteensa. Onnelliseksi voi keskellä tällaista sekasortoa sanoa sitäkin, joka varmana ja hilpeänä liikuskelee pinnalla, vailla minkäänlaista kykyä oivaltaa sitä tosiasiaa, että ajatussarjoilla on omat edellytyksensä ja omat johtopäätöksensä. Tällainen juureton ajattelemisen voi levollisesti sulattaa jyrkimmätkin ristiriidat, se voi esim. tieteellisessä käsittelyssä arvostaa ihmisen mahdollisimman alas, asettaa hänet melkein pä eläinten tasolle ja samalla käytännöllisessä elämässä, valtiossa ja yhteiskunnassa haaveilla ihmisen ylevyydestä ja arvosta ja kohottaa nämä toiminnan johtaviksi periaatteiksi. Onnellinen on tällöin myöskin se henkisesti havaintokyvytön, joka löytää tyydytyksensä pelkistä kaavoista. Hän voi intoilla sellaisten abstraktisten aatteiden puolesta kuin järki ja vapaus, edistys ja kehitys, immanenssi ja monismi j.n.e. pyrkimättä kaavoista eläyttävään sisällykseen ja tämän sisällyksen oikeutusta toteennäyttämättä.

Mutta kaikki tällaiset yksityisten apukeinot ovat epäilemättä vaurioita ihmiskunnalle, sen on mahdotonta antautua tässä uhkaavan tuhon valtaan. Se on mahdotonta eritoten silloin, kun herää kysymys, eikö ihmisellä keskellä maailmankaikkeuden yhteyttä ole oma erikoinen asemansa ja erikoinen tehtävänsä, eivätkö hänen elämänsä kysymykset ulotu yläpuolelle hänen omakohtaisen onnensa ja mielihyvänsä, eikö hänen, eikö jokaisen yksityisen ihmisen hartioilla lepää myös edesvastuu, jota hän ei voi ajanpitkään luotansa lykätä. Tällaiset kysymykset eivät voi nousta ihmisen tuntematta itseänsä aivan epävarmaksi suuren maailman edessä ja hänen oman olemuksensa herättämättä hänessä vaikeita probleemeja ja ristiriitoja. Kun kerran nämä kysymykset heräävät, niin ne voivat kasvaa lumivyöryn tavoin ja käydä yli muiden vallitsevaksi pääasiaksi, ja näin voi tapahtua täydellinen muutos sekä mielialassa että harrastuksissa. Nykyajalle ominainen ja pääasiallisesti ulospäin maailmaan suuntautuva työ on saanut nämä kysymykset työnnettyksi syrjään, melkein pä unhotuksiin, työn loistavat tulokset siirsivät kaikki muut murheet taustaan. Mutta jos nyt yhä voimakkaampana ja voimakkaampana herää tunne siitä, että kaiken työn ja eteenpäin riennon rinnalla myöskin sielulla on omat oikeutensa, ja jos samalla sieluun patoutuu pulma toisensa päälle, niin elämä voi muuttaa pääsuuntansa ja taistellessaan henkisen olemassaolonsa puolesta saavuttaa verrattomasti suuremman ankaruuden ja samalla myöskin syvyyden. Näin oli laita vanhan ajan lopulla, sillä se, mitä silloin liikkui ihmisten mielisä, oli omiansa tekemään alttiiksi sisäisille muutoksille, joille kristinusko lopulta antoi erikoisen, monessa suhteessa vallitsevien olosuhteiden määräämän muodon. Paljon siitä, mikä silloin sai alkunsa ja valtasi mielet, näyttää meistä tarunomaiselta ja vaikuttaa meihin niinkuin kaukainen menneisyys. Mutta eiköhän sen takana, mikä kuuluu pelkästään sen ajan erikoisuuksiin, ole yhä vain pysyvä probleemi, probleemi, jota ihminen ei voi pysyvästi luotansa lykätä? Myöhemmin on meidän likemmin kajoaminen tähän kysymykseen, mutta niin paljon voi jo tässäkin sanoa varmaksi, että elämänprobleemi käy sanomattoman vakavaksi, jos on ilmeistä ja silmännähtävää, ettei välitön olemassaolo kaikkine loistavine aikaansaannoksineen voi antaa elämälle mitään tarkoitusta eikä arvoa, että elämä, joka siitä etsii lopullisen ratkaisunsa, päättyy lopullisesti vaikeaan ristiriitaan, täydelliseen pettymykseen. Tämä tulos on astunut silmiemme eteen; ei ole nyt muuta valitsemisen varaa kuin luopua kaikesta järjestä tai elämän kohottaminen aivan uudelle kehitysasteelle. Kaikkien näennäisten apukeinojen täytyy osoittautua mitättömiksi, niin pian kuin asia otetaan suuren kokonaisuuden kannalta ja niin pian kuin se tuskallinen pettymys, johonka olemassaolokulttuuri on vienyt nykyajan ihmiset, on tullut täysin tunnetuksi.

Positiivisen käänteen valmistelu.

Tähän saakka on nykyajan elämästä etupäässä kielteinen suunta ollut käsittelyn alaisena. Mutta jo aivan ylimalkainen tarkastelu antaa toiveita siitä, ettei kielteinen vastaus ole ainoa ja että siitä vie tie myöntävään vastaukseen. Henkistä laatua olevissa kysymyksissä on kielteisyyden takana tavallisesti myöntävä vastaus, vastaus, joka vielä on taustassa ja samalla usein laadultaan hyvin epämääräinen,

mutta kuitenkin kaikesta epämääräisyydestään huolimatta on myöntävä vastaus. Jonkun arvokkaan hyvän mahdollisuuden kieltäminen voi vasta silloin herättää todellista tuskaa, kun omassa luonnossa asuu sen kaipuu, kun siinä liikkuu ja pyrkii esille jotakin, mikä ei saa täyttä tyydytystä. Jollei olisi olemassa mitään henkistä liikettä, ei mitään kaipuuta, niin päämaalin saavuttamattomuus ei voisi tuottaa minkäänlaista murhetta ja mielenjärkyntää. Kun esim. intialaisille koko ihmiselämä ja sen pyrkimykset maailmankaikkeuden iäisyyteen ja äärettömyyteen verrattuina näyttivät aivan hetkellisiltä ja mitättömiltä, niin tämä kokemus tuotti syvää tuskaa vain sen vuoksi, ettei ihminen rauhallisesti tahtonut mukautua olemaan tuollainen hetkellinen olento, vaan ajattelullaan tunki halki iäisyyden ja vaati elämälleen osallisuutta iäisyyteen. Eikö vajavaisuuden tunto tässä ole todistuksena ihmisen ominaisesta suuruudesta? Eikö hänessä täydy olla jotakin iäistä, kun pelkkä aika ei häntä tyydytä? Kristinuskon piirissä vakaumus ihmisen siveellisestä vajavaisuudesta, vieläpä kelvottomuudesta useinkin aleni lohduttomaksi alakuloisuudeksi. Mutta voiko tällainen siveellinen arvioiminen olla mahdollinen, ilman että ihminen samalla tunnustetaan siveelliseksi olennoiksi, joka on kykenevä vapaaseen toimintaan, ja ilman että hänet täten kohotetaan yläpuolelle luonnon koneellisuuden? Myöntö on tässä syvälle kätkeytyneenä, mutta jollei olisi myöntöä, ei olisi myöskään kielteinen kanta ajateltavissa. Kokemus kyllä osoittaa, että elämä vailla tarkoitusta tuntuu hyvin puutteelliselta saaden aikaan sekavuutta ihmiskohtaloihin; mutta samalla tämä kokemus todistaa sen tosiasian, että tällaisen tarkoituksen kaipuulla on syvät juurensa meidän olemuksessamme ja että ylivoimainen valta sisästäme käsin ajaa meitä pyrkimään elämän täydelliseen selventämiseen ja sen itsellemme omistamiseen.

Kavahtakaamme ettei meillä omasta ajastamme ole liian alhaiset ajatukset, siksi että se esiintyy niin keskeneräisenä ja osoittaa olevansa niin täynnä ristiriitoja. Eikö se suurelta osalta juuri siksi ole keskeneräinen, että se vaatii enemmän kuin aikaisemmat ajanjaksot, ja eikö sen nimenomaan siitä syystä ole vaikea sietää ristiriitoja, että se niin palavalla kaipuulla ja niin valtavalla elämän tarmolla käyttää elämän mahdollisuuksia? Mikä toinen aika on siinä määrin laidasta laitaa mitannut mahdollisuuksien piirin, kiinnittänyt kuhunkin niistä niin paljon iloista uskoa ja uhrannut niin paljon innokasta työtä? Ei koskaan ole mikään toinen aika luonut semmoista elämänmuodostusten runsautta, ei koskaan käsitellyt elämänarvoitusta niin avaralti ja niin itsetietoisesti kuin meidän aikamme. Niinpä onkin varmaan tämä aika lopultakin saattava näkyviin siitä, mikä siitä aluksi näyttää rajoitukselta ja kielteisyydeltä, myöntävän vastauksen.

Sillä mikähän aiheuttaa tuon rajoituksen ja kielteisyyden? Ei mikään ulkopuolellamme oleva voima, vaan meidän oma elämämme se ei hyväksy tällaista vastausta lopulliseksi, vastustus ei tule ulkoapäin vaan sisältäpäin, ja se on samalla voiman osoitus. Tyydyttämättä jääneet vaatimukset eivät olleet ulkoapäin asetettuja, vaan ne kohoavat omasta olemuksestamme ja osoittavat samalla sen suunnan, johon meidän pyrkimyksemme tulee kulkea. Ennakkoluulottomasti katsellessa nykyaikaa ei voi olla saamatta sitä vaikutusta, että kaikkien sen taistelujen ja sekavuuden takana on sisällyksellisempi elämä, joka noissa taisteluissaan etsii itseänsä ja niihin valaa voimaa ja intohimoa, joskin se tosin tyydyttämättömänä saa niistä palata takaisin. Vain siksi, että suurempi syvyys meissä sykähtelee pääsemättä kuitenkaan täydellisesti oikeuksiinsa, olemme joutuneet tällaiseen levottomuuden ja epävarmuuden tilaan. Myöskin suuntautuminen kokonaisuuteen ilmaiseikse eittämättömästi siinä tarmossa, millä erilaiset elämänmuodostukset taistelevat toisiansa vastaan. Jonkunlaista ylevämmyyttä me jo osoitamme siinä, että me voimme saada yleiskatsauksen kaikista noista muodostuksista ja arvioiden verrata niitä toisiinsa. Puolueihminen tyytyy olemaan vain pala ihmistä, ihmiskunta kokonaisuutena on enemmän kuin tuollainen palanen. Nykyinen asemamme on siis eittämättömästi sisäiseltä luonteeltaan hyvin keskeneräinen, myöntö ja kielteisyys esiintyvät siinä sisäkkäin käypinä; uusi elämänlaatu pyrkii esille, mutta se ei jaksakaan kylliksi toteutua, meissä liikkuu ja vaikuttaa enemmän kuin mitä on tietoisuudessamme, mutta se ei vielä ole täysin omanamme. Kaikissa tapauksissa rajoitus ja kielteisyys sisältää itsessään voimakkaan kiihokkeen vaikuttaa niitä vastaan.

Mutta näin yleisesti lausuttuna tämä ajatus hyödyttää meitä varsin vähän, on saatava määrättyjä kysymyksiä ja määrättyjä käsiksikäyntikohtia, jos mieli meidän työemme päästä liikkeelle. Ja niitä meille itse asiassa tarjoavat ne erikoiset kokemukset, joita elämän tarkoituksen kaipuu synnyttää. Sillä ne osoittavat selvästi, mikä kysymyksen ratkaisee ja mihin erikoiseen suuntaan meidän pyrkimyksemme tulee kulkea. Selventääksemme itsellemme päämaalin, ei meidän tässä yhteydessä tarvitse osoittaa muuta kuin pääkohdat. — Elämän tarkoitus kävi meille nimenomaan siitä syystä epävarmaksi, että syntyi erimielisyyttä elämän varsinaisesta olokannasta eikä kumpikaan riitapuoli voinut saattaa vakaumustaan voittoon. Näkymättömän maailman edellyttäminen ja yksinomaisen suuntautuminen välittömään olemassaoloon asettuivat sopuun taipumattomina vastakkain. Nyt on osoittautunut, että näkyväinen maailma kaikkine tarjoamine mahdollisuuksineen jättää täyttämättä ihmisolemuksen ehdottomia vaatimuksia eikä parhaimmallaan voimiensa ponnistuksella voi antaa elämälle mitään tarkoitusta; yhtä ehdottomasti kuin meidän siis yhä edelleen täytyy pysyä tässä tarkoituksen vaatimuksessamme, yhtä varmasti on elämällemme suurempi syvyys, kuin minkä välitön olemassaolo sille antaa. Mutta joskin näin ollen yläpuolella olevan maailman ajatus saa meillekin yhä enemmän

merkitystä, niin on sen tähänastisessa muodossa moni kohta osoittautunut riittämättömäksi. Vanha perustelutapa ei meitä enää tyydytä, sen tarjoama elämä on käynyt meille liian ahtaaksi, se ei myöskään anna välittömälle olemassaololle sitä merkitystä, jonka maailmanhistoriallisen kulun antamat kokemukset ovat sille kilvoitelleet. Kysymykseksi siis jää, kuinka päästä kohoamaan sellaiseen elämään, joka tekee ymmärrettäväksi lähtökohtien kaksinaisuuden, elämään, joka antaa yläpuolellemme olevalle maailmalle täyden varmuuden ja rauhan ja samalla pitää kiinni välittömän olemassaolon tähdellisyydestä. Todellisuuden käsitettä laajentamatta ja myöntämättä, että elämässämme on eriateisuutta, voimmepa sanoa ilman jonkunlaista kääntymystä eivät tällaiset vaatimukset ole täytettävissä. On koeteltava, tokko tämä kaikki on mahdollista. Sen pitää tällöin ennen kaikkea olla selvää, että yläpuolella oleva maailma voi saada tarpeellisen varmuuden ja laajuuden vain sikäli, kuin se ei ole päätelmien ja tunteiden avulla vaivaloisesti johdettavissa, vaan saavuttaa oman elämän täydellisen itsenäisyyden; mutta tämä on mahdollista sikäli kuin me emme ainoastaan voi löytää siitä voimiemme kehitystä erikoisiin suuntiin, vaan elämän ja olemisen alkuperäisen kokonaisuuden. Tätä varten meidän on siis oltava tähtystusasemassa.

Elämänmuodostamisessa tapasimme lisäksi sovittamattoman ristiriidan vallitsemassa siinä, että oli olemassa toinen suunta, joka tahtoi kohdistumista maailmaan, toinen, joka tahtoi rajoittautumista ihmiseen. Täydellinen sulautuminen maailmankulkuun tuhosi kokonansa ihmisen itseyden ja samalla hänen elämänsä arvon, sekä luonnonmekanismi että ajatustoiminta olivat tässä samaa mieltä. Rajoittuminen ihmiseen ja pelkästään hänen onnellisuuttansa silmällä pitävä käsittely antoi tulokseksi niin ahtaan ja köyhän elämän, toi siinä määrin esille ihmisolemuksen vähäpätöisyydet ja teki ihmisen niin avuttomaksi hänessä itsessään vallitsevaa alhaista elämää vastaan, että oli aivan mahdotonta hyväksyä tällaista ratkaisua. Jos siis tällaisessa vastakkainasettelussa maailma tulee liian kylmäksi, ihminen liian pieneksi, ja niin toinen kuin toinenkin sieluttomaksi, niin on luovuttava tästä vastakkaisesta joko — tahi ja pyrittävä vallitsevan vastakohtaan voittamiseen, toiselta puolen: jotenkuten ja jossakin määrin maailman täytyy muuttua ihmisen välittömäksi ja omaksi elämäksi, toiselta puolen: jollakin määrättyllä olemuksensa syvyydellä ihmisen täytyy voittaa luonnollisen olemisensa sidonnaisuus ja pienuus. Mutta kummankin yllämainituista vastapuolista täytyy näin yhtyessään melkoisesti muuttua toisenlaisiksi kuin miltä ensi silmäykseltä näyttäivät. Kenties tällainen muutos tekee mahdolliseksi voittaa maailmassa luonnon ja hengen vastakohtaan, ihmisessä yhteiskunnan ja yksilöllisyyden vastakohtaan, joihin elämä muuten pirstoutuu.

Siitä on tässä kysymys ja siitä koko ratkaisu riippuu, kuinka olisi mahdollista kohottaa ihmistä sisäisesti ja saavuttaa toisenlainen perussuhde todellisuuteen. Koko sivistyskehitys tulee samalla asetetuksi suuren ratkaisukohtaan eteen: näköpiiriin yhtämittäinen laajeneminen, työn voitot ja suurentuminen, ajatuksen alinomainen vaurastuminen ja kirkastuminen uhkaa painaa ihmisen yhä syvemmälle hänen omaan erikoisuuteensa; varhaisempien aikojen kehittymättömämmän käsityskannan ihmiselle myöntämä ylevämyyden näyttää auttamattomasti olevan mennyttä. Kaikkeuden keskipisteestä, jossa hän aikaisemmin tunsii itsensä olevan Jumalan lapsena tai järjen kannattajana, hän on yhä enemmän tullut tungetuksi syrjäasemaan, pisarana meressä, niinkuin joku on sanonut, hänellä ei ole mitään mahdollisuutta päästä todellisuuden perustuksia lähelle. Yhä enemmän ja enemmän on kulttuurin kulku pyrkinyt leimaamaan pelkäksi antropomorfismiksi sen menettelyn, jolla ihminen koetti omistaa itselleen maailman. Eikö kaikki se ole antropomorfismia, missä ihmisajatus uskaltaa päätellä yläpuolelle todellisuuden, eivätkö uskonto ja mietiskely samaten kuin tiedekin ole vain pelkkää omien ajatuksiemme järjestelyä? Omasta erikoisluonteestaan ei ihminen näytä koskaan voivan vapautua ja samalla hänen elämänsä kokonansa turvautuessaan vain omaan piiriinsä joutuu avuttomalle tyhjyydelle alttiiksi. Näin syntyvä tila ei muuten ole torjuttavissa kuin siten, että ihmisen itsensä olemisessa tapahtuu perusteellisia muutoksia, että tapahtuu ero ahtaamman ja laajemman ihmisluonnon välillä, sen välillä, mikä pelkästään ja ahtaammassa mielessä on inhimillistä eikä siitä syystä voi kohota oman itsensä yläpuolelle, ja sen välillä, mikä on enemmän kuin inhimillistä ja joka siten ihmisen välittömästi asettaa kaikkeuden avaruuteen ja totuuteen. Tällaisen ihmiselämän sisäisen kohottamisen mahdollisuuteen perustuu kaikki toivomme elämämme tarkoituksen ja arvon säilyttämisestä. Ettei näitä voida sille ulkoapäin antaa, siitä ei voi meidän aikanamme olla epäilystäkään.

Myöskin ainoastaan tällainen ihmisen kohottaminen voi tehdä meidät kykeneviksi voittamaan ne vaikutelmat, jotka nykyhetki ehdottomasti synnyttää ajattelevassa aikamme ihmisessä. Selvänä silmämme edessä on luonnon äärettömyys ja ihmisen merkityksettömyys ja hukkuminen tähän äärettömyyteen, näemme edessämme yhteiskunnallisen elämän taukoamattoman tuoksinan, sen intohimoisen kuohunnan ja henkisen autiuden, näemme edessämme ihmisen siveellisen pienuuden, hänen itsekkyytensä ja hänen pintapuolisuuksiensa ja samalla hänen kykenemättömyytensä hillitää luonnonviettejä. Kaikki tämä on selvänä kullekin, joka tahtoo saavuttaa itselleen vakaumuksen, eikä sitä mitenkään voida olemattomaksi sanoa. Mutta kysyä voi, tokko se on viimeinen vastaus ja kaikki kaikessa, että meidän välttämättömänä kohtalonamme ja sanoen jäähyväiset kaikelle järjelle on kärsivällisesti pidettävä hyvänämme oma olemassaolomme, vai onko meillä jotakin asetettavana sitä vastaan, ja voimmeko ryhtyä taisteluun sitä vastaan, vieläpä päästen sen herroiksi. Ken viimeainutun

tien valitsee, hän on vain vaivaloisesti ja alitusten vaarojen alaisena pääsevä eteenpäin, mutta se on ainoa tie, joka antaa toiveita ihmiskunnan henkisestä itsesäilytyksestä, ja jos missä, niin juuri tässä kohden pitävät paikkansa Goethen sanat: välttämättömyys on paras neuvonantaja.

Rakentamiskoe.

Peruskehä.

Pääväite.

Kysymystä, eikö ihmisessä ole sen enempää ja eikö hänestä voi tehdä sen enempää kuin mitä tähänastisesta tarkastelusta on käynyt ilmi, voidaan käsitellä vain hänen omasta elämästään käsin; se, mitä siinä on tarjolla ja mitä siinä ilmenee, ratkaisee onko vastaus myönteinen vai kielteinen. Elämä on meille tällöin tosin enemmän kuin pelkkä varjo, jonka ulkopuolella oleva maailma heittää ihmisen sieluun, enemmän kuin tyhjä paikka, johon tuo maailma vuodattaa sisällyksensä. Elämä ei myöskään ole vain pelkästään yksi todellisuuden puoli, joka täydennyksekseen tarvitsisi rinnakkaisvastineen, se ei ole subjektin sielun- ja mielenliikkeitä objektien maailman rinnalla. Sillä maailmastakin meillä on vain sikäli tietoa, mikäli se rakentuu meidän oman elämämme sisäpuolella; vieläpä silloinkin kun me käsitämme että jokin on itsessään eikä vain meidän tajuntamme sisällyksenä olemassa, emme tällöin ole sitä kokonansa asettaneet itsemme ulkopuolelle, vaan oman käsityspiirimme sisällä ainoastaan antaneet sille ominaisen kiinteyden ja yleispätevyyden. Tässä avarammassa merkityksessä käsitetyistä elämästä, elämänkehityksestä joka pitää koossa subjektin ja objektin ja panee ne vaikuttamaan toisiinsa, emme koskaan pääse. Tämän elämänkehityksen sisältö ja sen tarjoamat kokemukset ne tässä ratkaisevat, onko ihmisen kohoaminen mahdollinen. Pelkkä harkinta tai myös mietiskely ovat tässä voimattomia.

Ikivanha on pyrkimys koettaa kokonaisuudeksi käsittää se, mikä ihmiselle on ominaista ja eroituksellista, ja siten taata hänelle yli muiden kohoava asema. Ihminen, niin sanottiin, on henkiolento ja kuuluminen henkiseen olevaisuuteen takaa hänelle ainoalaatuisen aseman. Kulttuurin luomisessa samoin kuin yksityissielun muodostamisessa persoonallisuudeksi ja henkisesti erikoistuneeksi yksilöksi, sellaisten suurten elämän yhtymäin kuin tieteen ja taiteen synnyttämisessä, yksilöiden yhteenliittämisessä sisäiseen yhteyteen valtiossa ja yhteiskunnassa vieläpä koko ihmiskunnaksi, kaikessa tässä yhteensä osoittautui ihmisessä olevan niin paljon omaa ja uutta, että se, sellaisena kuin tämä esiintyi, näytti pitkän aikaa täydellä varmuudella antavan ihmiselle ylevämmän aseman ja samalla hänen elämälleen täysin tyydyttävän sisällyksen.

Miksikä tämä nyt on meille käynyt niin epävarmaksi? Etupäässä kai siksi, että karttuva tietoisuus sekä suuren luonnon että ihmisen oman erikoisluonnon aiheuttamasta ihmisolemuksen läpikäyvästä rajoituksesta ja riippuvaisuudesta herättää epäilyksiä tuon uuden tarkoituksesta ja voimasta, varsinkin tunnemme vallitsevan jyrkän ristiriidan sen tavan välillä, jolla tuo uusi meissä vaikuttaa, ja sen sisällyksen välillä, jonka se sanoo omistavansa. Henkinen elämä kehittyy omana valtakuntanaan, ihmisestä riippumattomana, se esittää totuutensa ihmisolojen vaihteluista ja muutoksista, yksilöiden eroavaisuuksista ja erimielisyydestä riippumattomana, vieläpä se väittää olevansa yläpuolella ihmisen arvelujen ja taipumusten ja voivansa ankaralla pakolla niitä vallita, se asettaa sisällyksensä siksi määräksi, joka mittaa ja hyvinkin usein riittämättömänä, vieläpä nurinkurisena hylkää kaiken sen, mitä ihminen on aikaansaanut. Mutta se sama ihminen, jossa tällaiset ajatukset liikkuvat, ei välittömän olemassaolonsa kannalta ole muuta kuin erikoisluontoinen, rajoitettu, monin tavoin riippuvainen olento, ankarasti ja jäykästi hänen luontonsa pitää hänet itseensä kahlehdittuna ja asettaa hänelle ylipääsemättömän rajan. Omin voimin hän ei koskaan pääse yläpuolelle omaa itseänsä. Vaikkapa hän ajatuksissaan loisikin itselleen maailman ja antaisi korkealentoisen mielikuvituksensa haahmoitella rohkeita kuvia, niin on aivan mahdotonta ajatella, kuinka tällaiset ajatuskuvat voisivat saavuttaa hänestä riippumattoman todellisuuden, kuinka ne voisivat tuoda esille uutta sisällystä ja kuinka ne kohottavalla voimalla voisivat vaikuttaa takaisin häneen. Ensi vaikutelman mukaan päättäen voi näyttää vain luonnottomalta antropomorfismilta, kun ihminen omaa muovailemaansa maailmaa pitää itsenäisenä. Myöskään ei se, mitä tässä suhteessa yritettäneenkin, voisi koskaan tulla yhteiseksi omaisuudeksi ja sisällykseltään yleispäteväksi. Sillä tämä olemassaolo osoittaa ihmiskunnan hajaantuneeksi ja pirstoutuneeksi pelkiksi yksilöiksi, kullakin on oma erikoisluontonsa, jonka hän hyvällä oikeudella asettaa toista vastaan. Näin voi syntyä vain runsas määrä toisiansa koskettavia ja risteileviä liikkeitä, mutta ei yhteistä, yksityisten käsitysten yläpuolelle kohoavaa maailmaa eikä siis

myöskään yhteistä, yksityisten piirien yli ulottuvaa totuutta. Mutta jollei sellaista ole ja jollei ole mitään sisäistä elämänyhteyttä, niin ei ole myöskään mitään tiedettä eikä mitään taidetta, ei mitään oikeutta eikä mitään moraalialia, ei mitään keskinäistä ymmärtämystä eikä sisäistä osallisuutta toisten elämästä; eipä edes voisi herätä pyrkimystä tällaisiin päämääriin. Mutta tällainen pyrkimys on olemassa; niin alussansa kuin se onkin, se osoittaa aivan liian paljon voimaa, se on aivan liian paljon saanut aikaan muutoksia ei ainoastaan ihmisen ajatuksissa vaan myöskin hänen elämänsä olokannassa ja koko hänen sielussansa, voidaksensa olla pelkkää itsepetosta. Näin ilmenee jyrkkä ja sietämätön ristiriita siinä, että se, mikä esiintyy ja minkä tuleekin esiintyä itsenäisenä maailmana, on pelkästensä toisluontoisen, monin tavoin rajoitetun ja luonnon ehtojen alle alistetun elämän tuote. Kuinka henkinen elämä, ollessaan näin riippuvainen, voisi koskaan saada täysin esille oman sisällyksensä, kuinka se koskaan voisi saada valtaa sitä vastaan, mikä muodostaa sen oman peruspohjan ja johon sen yhä edelleen on turvauduttava. Näin täytyisi, jos tuo sidonnaisuus ja yleensä kokemuseräisesti huomattu tila ei mitenkään olisi voitettavissa, kaiken henkisen kehityksen jäädä pelkäksi varjoksi, joka kulkee yli elämämme, se ei voisi koskaan vapautua siitä ristiriidasta, että se tahtoo olla jotakin sellaista, mitä se ei tarjolla olevilla keinoilla eikä koskaan voi olla. Näin se olisi iäksi kaikkeksi tuomittu sisäiseen epätotuuteen ja epärehellisyyteen.

Yrityksiä tällaisen tuhoisan ristiriidan välttämiseksi on kyllä runsaasti, mutta lopullisesti ne huolimatta kaikista kiertoteistensä vievät tuohon samaan pälkähäsen: joko on se, mikä ihmisessä kohoo esille hänelle ominaisena ja mikä kautta kaikkien hänen moninaisten pyrkimystensä erikoisena silmämääränään pitää uuden maailman rakentamista ei vain ihmisen itsensä vaan koko välittömän olemassaolon yläpuolelle, joko tämä kaikki on pelkästään ihmisen oma tuote ja samalla tyhjää kuvittelua tai se on kotoisin syvemmästä lähteestä kuin ihmisen erikoisluonnosta ja todistaa tällaisen lähteen olevan olemassa. Tämä voi olla itsenäinen ihmiseen nähden vain siinä tapauksessa, ettei se kuulu hänen erikoislaatuunsa, vaan että päinvastoin ihminen siinä pääsee osalliseksi maailmanelämästä sekä että se sisältää uuden todellisuuden asteen, joka meidän näköpiirilleme avautuu vain ihmisessä, olematta kuitenkaan hänestä lähtöisin ja siitä syystä olematta riippuvainen hänen luontonsa ehdoista ja edellytyksistä. Toisin sanoen: ihmisen henkielämä luhistuu kokoon ja kaikki vaivannäkö sen hyväksi on vain harhakuvien tavoittelua, jollei sillä ole takanaan henkistä maailmaa, josta se ammentaa ja jota se edustaa. Nyt on lähemmin osoitettava, kuinka tällaisen henkisen elämän itsenäisen syvyyden tunnustaminen mitä olennaisimmin muuttaa käsityksemme ihmisestä ja maailmasta kuin myöskin elämän tehtävistä, vieläpä kuinka se aiheuttaa koko kokemuseräisen olotilan täydellisen mullistuksen. Myöskin on tutkittava, tokko tässä samalla on tarjolla se ihmisen korkeammalle kohoutuminen, jota ilman, kuten näimme, elämä kadottaa kaiken tarkoituksen ja arvon.

Kyseessäoleva väite on silminnähtävästi selviöllistä laatua, se ei ole niinkuin jokin yksityinen lauselmä, niinkuin pelkkä ajatusketjun rengas todistettavissa, vaan niinkuin kaikki selviöt se saa oikeutuksensa ainoastaan kahden ajatussarjan yhtymisestä, joista toisella on enemmän negatiivinen, toisella enemmän positiivinen luonne. Täytyy osoittautua, että kaikki, mikä liikkuu puheenalaisen suuntaan, tyrehtyy ja luhistuu kokoon ilman yllä viitattua käännettä, että tällainen käänne muodostaa välttämättömän edellytyksen kaikelle eteenpäintunkeumiselle, vieläpä henkisten virikkeiden olemassaololle. Mutta edelleen on näyttäytynyt, että mainitun käänteen täydellinen hyväksyminen ja kehitys tunkee läpi koko elämän piirin että elämän eri alat tähän käänteeeseen turvautuvat ja että se mikä täten siitä turvaa hakee, silloin vasta selvenee, yhtenäistyy ja pääsee täysin kehkeytymään. Kuta useammat erilaiset suunnat lankeavat yhteen samaa pistettä kohti, sitä varmempia saamme olla siitä, ettei meillä edessämme ole pelkkiä unikuvia. Negatiivisen todistuksen, joka tässä on kysymyksessä, olemme saaneet tähänastisesta käsittelystä, positiivinen todistus on saatava jäljelläolevasta tutkimuksestamme.

Tämä viimemainittu ei ole mahdollista ilman että kaikessa lyhykäisyydessä palautamme mieliimme, minkä muutoksen tämä hengenenelämän kohoutuminen yläpuolelle pelkän ihmisen tuopi mukansa siihen yleiskuvaan, mikä on olemassa hengenenelämästä, maailmasta ja ihmisolemuksesta. Hengenenelämä ei ole ihmisestä irroitettavissa, ilman että siitä tulee oma valtakuntansa ja ilman että se itsekohtaisesti kehittää maailmanelämän. Mutta tämä maailmanelämä voi asettamansa vaatimukset toteuttaa vain siten, ettei se ole muuhun todellisuuteen lisätty erikoispiiri, vaan on se, jossa koko todellisuuden syvyys avautuu, se, jossa tämä osoittaa oman sisäisen olemuksensa ja paljastaa sellaisen sisällyksen, jollaista luonnon levoton kulku ei sille anna. Vasta tällä tavoin maailma muodostuu yhdeksi kokonaisuudeksi, kun taas siinä luonnon kuvassa, joka määrää tavallisen käsityksemme, maailma ilmenee hajaantuneena yksityisiksi rinnakkaisiksi olioiksi, jotka toisiansa koskettavat, punoutuvat toisiinsa ja käyvät ristiin. Mutta samalla on tästä seurauksena olennainen muutos elämän peruskäsitteessä. Elämä luonnon alalla on käännettynä vain ulospäin ja varsinaisesti pitää kiinni yksityisten olokohtien tilasta niiden vaihtelevissa suhteissa, mutta sille avautuu nyt mahdollisuus kohdistua omaan oloonsa ja tämän osoittautuessa keskeneräiseksi, löytää kaikkea vallitsevaksi tehtäväkseen itsensä kehittäminen ja kohottaminen. Tällainen elämä ei jäisi liikehtimään pelkästään subjektin ja objektin vastakohtien välillä eikä sen tehtävä olisi vain toiselle puolen siirtää sitä, mitä on toisella puolen — itseasiassa aivan

turhanpäivänen asia — vaan se käsittäisi yhteen puheenalaisen vastakohtan ja molemminpuolisesti edelleen kehittämällä molempia olosarjoja kohottaisi kokonaislokantaa, poistaisi kokemusperäisen olotilan keskeneräisyyden ja hajanaisuuden. Vasta näin omaan itseensä perustavana ja samalla kokonaisuuden koossapitämänä elämä voi saada sisällyksen. Mutta mitä elämä tarkemmin sanottuna on, sitä ei ylimalkainen harkinta voi osoittaa, vaan sen täytyy käydä selville elämän omasta avautumisesta, tosin vain sillä edellytyksellä, että se kauttaaltaan kirkastetaan, mikä ei voi tapahtua ilman ajatustyön apua. Samaten kuin maailman kokonaiskuva muuttuu toisenlaiseksi, jos todellisuudella tunnustetaan olevan syvyyttä, samaten tämä tunnustus asettaa maailmankulun omituiseen valoon. Meidän kokemuksemme osoittaa, etteivät todellisuuden molemmat valtapiirit, sellaisina kuin ne ilmenevät luonnossa ja hengenelämässä, esiinny kautta aikojen toisistansa riippumattomina, pelkkinä ajattomina rinnakkaisilmiöinä, vaan luonnonelämän on ensin täytynyt saavuttaa määrätty korkeutensa, jotta hengenelämä on voinut kehittyä meidän maailmamme piirissä; hengenelämä osoittautuu näin ollen myöhäsyntyisemmäksi varhaisemman luonnonelämän rinnalla, ja maailmankulku osoittaa perusolemuksessaan edistyvää liikettä. Mutta tämä kehitys ei mitenkään ole niin selitettävissä, että myöhempi hengenelämä olisi ajassa varhaisemman luonnonelämän pelkkä tuote. Tällainen ajatus on mahdoton juuri siitä syystä, että mainitunlainen käänne todellisuuden sisäisyyteen sisältää jotakin olennaisesti aivan uutta, vieläpä täydellisen mullistuksen, joka ei mitenkään ole käsitettävissä pelkäksi luonnon lisäkasvuksi eikä mitenkään voi olla tuloksena yksityisten olokohtien pelkästä rinnakkaisuudesta. Mutta jos tuo käänne merkitsee uutisluomista, perustavaa laatua olevaa murrosta, niin maailmankulku ei ole vain pelkkää kehittymistä, vaan itsekehittymistä, niin täytyy kummankin kysymyksessäolevan asteen sisältyä kaikenkäsittävään elämään, joka itsekehityksessään etenee toisesta toiseen ja joka saavuttaa oman korkeutensa meidän maailmamme sisäpuolella vain omalla kehkeytymisellään. Tämä ei ole luonnon ja hengen hajoittamista kahteen eroitettuun maailmaan, vaan tämä merkitsee vastalauseita sitä vastaan, että niitä noin vain käsitellään rinnakkaisina, paralleelisina olevaisuuden puolina, mistä seuraa joko henkisen puolen alistaminen luonnon alle, vieläpä sen kieltäminen, tahi kummankin haihduttaminen niitä abstraktisimmiksi muodollisiksi käsitteiksi.

Mutta kun näin tunnustetaan olevan kaksi eri astetta ja meidän maailmamme olevan nousevassa liikkeessä, saa ihmiselämä samalla ominaisen aseman ja merkityksen. Sillä ihmisen piirissä nuo molemmat asteet kohtaavat toisensa ja hänessä käänne toisesta toiseen saa alkunsa. Ja tässä kaikessa ihminen ei ole pelkästään näyttämönä, jolla tämä tapahtuu, vaan se ei ole mahdollinen ilman hänen itsenäistä toimintaansa, ilman hänen persoonallista ratkaisuansa ei tuo kohoaminen voi suoriutua. Voisiko hän olla osallisena tällaisessa maailmantaistelussa ja asettaa sisäisyyden suhteiden valtapiiriä vastaan, jollei tuo sisäisyys kokonaisuutena mitenkään voisi tulla hänen omakseen, jollei hänen toimintansa mitenkään voisi saada siitä voimaa? Jo näin ollen on selvää, ettei ihminen voi pyrkiä luonnon yläpuolelle vapautumatta partikulaarisen olemassaolonsa rajoituksesta ja omaksumatta hengenelämää, sisäisyyttä oman olemuksensa ytimeksi. Me näimme, ettei välittömään olemassaoloon kohdistuminen taannut elämälle mitään sisällystä; aina vain tässä tarjolla olevan elämän takana oli syvyys, joka etsi tyydytystä sitä kuitenkaan löytämättä. Kaikesta suunnattomasta yksilöllisestä kiihkeydestä huolimatta puuttui tuolta eläältä perusolo. Jos hengenmaailma ihmiselle tämän voi tarjota, niin hänen on siitä etsittävä todellinen olemuksensa, ja siihen kulkeminen ei ole pyrkimystä äärettömille ulapoille, vaan kääntymistä omaan itseen, oman olemuksen kilvoittelua. Mutta kokemusperäisyyden kannalta katsoen tämä olemus olisi korkea tarkoituksiperä, suunnaton tehtävä, ja hengenelämän itsenäisyyden tunnustamisen täytyy mitä tuntuvammin lisätä tämän tehtävän merkitystä. Sillä eipä enää vaatimus koske sitä tai tuota elämänpuolta, vaan vaatimuksena on aivan kokonansa uusi elämä, ja se ei ole toteutettavissa ilman että mitä pontevimmin kohotaan yläpuolelle jokapäiväisen elämän tarjoaman sekavuuden ja turtuneisuuden. Mutta kun elämän eteen täten asetetaan korkea ihanne, niin se ei ole missään haudantakaisuudessa, vaan oman olopiirin sisällä. Ihmisen elämä ei täten ole suhteessa mihinkään ulkopuoleiseen olemiseen, vaan suhteessa hänessä sisäisesti läsnäolevaan, hänen omana olemuksenaan olevaan hengenmaailmaan. Mutta näin täytyy syntyä ominaislaatuisen elämän perusmuodon ja me saamme nähdä, että se selvästi eroaa tähän saakka tarkastuksen alaisina olleista katsantotavoista.

Näin ihminen omassa itsessään käy meille suureksi probleemiksi, hän on kaikkea muuta pikemmin kuin palanen itseensä sulkeutunutta luontoa, luonteenomaista on hänelle juuri se, että erikoinen ja rajoitettu, pelkästään inhimillinen olo yhdistyy universaalisen, enemmän-kuin-inhimillisen elämän kanssa. Tämä yhtyminen vie välttämättömästi monenlaisiin yhteentörmäyksiin, sen täytyy saattaa elämän koko piiri jännityksiin. Me tiedämme kaikki hyvin, kuinka ihmiselämän todella täyttää aivan täydellinen levottomuus, niin pian kuin se jotenkin vähänkään pääsee irrottautumaan luonnosta.

Tällainen meissä tapahtuva elämän eri asteiden yhtyminen osoittaisi täysin selvästi siinä, missä muodossa henkinen elämä meissä kehittyy. Kaikki sen synnyttämä sisällys voi meitä viehättää vain siksi, että se on omaamme eikä vierasta, siksi että sillä on juurensa meidän olemuksessamme ja siksi että se palvelee tämän olemuksemme kehkeymistä. Mutta samalla se osoittaisi suunnattomasti ja

varmasti olevansa meidän inhimillisen ominaisluontomme yläpuolella ja se on tai ainakin voi olla kyllin voimakas vastoin tämän luontomme tarkoituspäätä saamaan itsensä toteutetuksi. Ainoastaan täten saa selityksensä velvollisuuden ajatus, saa selityksensä sekin, että kaikessa erikoisesti henkisessä luomistyössä esiintyy normeja, esim. sellaisia, jotka vallitsevat meidän ajatteluamme ja taiteellista luomista. Ne asettavat vaatimuksia ja harjoittavat pakkoa, mutta se ei tapahdu ulkoapäin vaan omasta luonnostamme käsin, ne osoittavat samalla, kuinka suuri ero on olemassa tämän luonnon ja välittömän olemassaolon välillä. Samoin on laita henkistä laatua olevien arvojen, jotka aivan selvästi eroavat kaikesta pelkästään mielihyvää tuottavasta ja hyödyllisestä, ne ovat meidän omiamme ja kuitenkin samalla enemmänkin kuin omiamme, ne kohottavat meidät toiseen maailmaan, kuin mikä kuuluu pelkälle ihmiselle, ja ne ovat samalla meille läheisempiä ja olennaisempia kuin mikään muu.

Tällaisesta elämänyhteydestä saa ennen kaikkea täyden selvityksen se itsearvostelu, jonka inhimillinen kokemus sekä kohdistaa yksilön sieluun että tuo esille maailmanhistoriallisessa työssä. Eritoten tähän viimeainittuun nähden on nykyaika kohottanut itsearvostelun korkealle ja vaikutuksiltaan tehoisaksi; yhä enemmän ja enemmän sen silmissä kävivät riittämättömiksi ja epävarmoiksi kaikki ne ennätykset, jotka eivät olleet käyneet läpi tämän arvostelun tulen, ja se on — siitä on todistuksena Kant — yhä enemmän kohdistanut sen elämän sisäisiin kudoksiin. Mutta kuinka voi arvostelu kohota yläpuolelle pelkän subjektiivisen harkinnan epävarmuuden ja kuinka se voi houkutellessa esille mitään uutta, jollei ihmisluonnossa itsessään ole olemassa mittoja, jotka, kohoten yläpuolelle arvelun ja mielivallan, voivat asettaa ihmisennätykset koetuksen alaisiksi ja viedä niitä eteenpäin? Ei ole kiellettävissä, että tässä ilmenee elämä niin sanoaksemme itsestään vapautuvana, että tässä asetetaan eteemme uudenluontoinen elämä ja että tässä viitataan ihmisen omassa olopiirissä saavutettavaan korkeuteen.

Näin ihmisessä itsessään tapahtuu jako ja sen mukana nousee monenlaisia vaikeuksia. Mutta kohottamalla esiin itsenäisen henkisyyden tämä jako juuri tekee mahdolliseksi ihmisen ja maailman välisen kuilun poistamisen, kuilun, joka muutoin on ehkäisemässä kaikkea henkistä luomistyötä. Mekin edellä saimme sen vakaumuksen, ettei tavalla eikä toisella elämä ole varmasti ja lopullisesti käsitettävissä ja että elämä vaatimalla vaatii ihmisen ja maailman yhtymistä. Ulkoa käsin ne eivät milloinkaan ole yhteensaatettavissa, niinpä niiden siis täytyy olla välittömästi yhteenkuuluvia. Mutta vasta hengenelämän itsenäisyys ja sen avautuminen ihmisessä tekee tämän mahdolliseksi. Sillä tällaiseen elämään kohoaminen merkitsee antaumista maailmankaikkeuden elämään, joka ei ole meille vierasta vaan juuri meidän omaa elämäämme. Näin maailman sisällyksessä voi muuttua ihmisen omiksi elämän näkemiksi ja kokemiksi ja sen liikkeelle panevat voimat voivat välittömästi vaikuttaa häneen. Ja taas toiselta puolen se, mikä hänessä hänen tällä asteella ollen tapahtuu, on välittömästi maailmassa, muuttaa sen olokantaa ja sillä on tälle arvoa. Tällöin ihminen voi saada sen vakaumuksen, että hän eteenpäin pyrkimisellään edistää koko kokonaisuutta ja että hänen työnsä ja taistelunsa merkitys ulottuu kauas yli hänen itsensä juuri tuohon kokonaisuuteen.

Se että hengenmaailmalla tunnustetaan olevan oma sijansa ihmisessä ja annetaan hyväksyntä niille vaatimuksille, jotka sen toteuttaminen asettaa, on omiansa perinpohjin muuttamaan käsityksiä sekä sielusta että meidän toimintamme mahdollisuuksista. Mutta näiden muutosten laajempi kuvaileminen ei ole meidän asiamme, meidän on vain pysyminen tuossa kysymyksessä, tokko tämä käänne voi kohottaa elämää, mikä, kuten näimme, oli välttämätöntä, jos sen mieli saada tarkoitusta ja arvoa, ja tokko itse tämä suunta saa pätevyysvahvistuksensa siitä, mitä se luo valaistusta elämään ja siinä saa voimia hereille. Sillä vain tämä seikka voi pääväittelemme antaa positiivisen todistuksen.

* * * * *

Kun luomme yleissilmäyksen aikaisempaan tarkasteluamme ja pidämme mielessämme, kuinka se on osoittanut nykyisen elämän pohjan riittämättömäksi ja epävarmaksi, niin kohoaa esille eritoten kolme kohtaa, joissa edelleenkehittäminen on tarpeellinen: me tarvitsemme pysyväistä olokantaa, me kaipaamme elämän sisäistä lujittamista, me kaipaamme itsetoimintaa, omintakeista luomista, me kaipaamme kohoutumista pikkuihimisemme luonnon yläpuolelle, elämämme sisäistä suurentumista, jos mieli meidän elämällemme olla tarkoitusta ja arvoa. Tarkastakaamme nyt, tokko sellainen elämä, joka tunnustaa ihmisessä itsessään esiintyvän itsenäisen hengenmaailman ja siihen perustaisen voi täyttää nämä vaatimukset, tehdessään elämän lujemmaksi, vapaammaksi ja suuremmaksi ja kaikella tällä viedessään sen ulos siitä tyhjyydestä, jota elämä meidän päivinämme osoittaa, tyydytystä tarjoavan sisällyksen omistamiseen.

Elämän lujittaminen.

Nykyajan käsityksessä ilmeni hajaantumista ja epävarmuutta jo heti kun tuli kysymys elämän olokannasta ja lähtökohdasta. Minkä toinen suunta julisti vastaansanomattomaksi, sitä ryhtyi toinen yhtä suurella vakaumuksen voimalla vastustamaan ja järkyttämään: ihmisen yläpuolella olevasta maailmasta jäi vallitsemaan epävarmuus, välitön olemassaolo taas heitteli meitä edestakaisin maailman

ja ihmisen välillä ja jätti meidät sitten häilymään sekä luonnon ja hengen että yksilön ja yhteisyyden välillä. Kysymys lähtökohdasta ei näin ollen suinkaan ole pelkästään muodollista laatua; se valinta, joka tässä suoritetaan, on myöskin ratkaiseva koko kokonaisuuden tarkoitukseen ja suuntaan nähden, ratkaiseepa vielä senkin, mikä on pää- ja mikä on sivuasiasia. Kuinka voimakkaasti vaikuttikaan myöskin elämän sisällykseen, että antiikkinen ajatustapa alotti maailmasta ja kulki siitä ihmiseen, kun taas uudenaikainen ajatustapa tarttui kiinni ihmiseen niinkuin mihinkin Arkhimedeeseen pisteeseen [Tunnettu on kreikkalaisen Arkhimedeeseen (k. 212 e.Kr.) lausumaksi sanottu rohkea väite: "Antakaa minulle kiinteä piste seistakseni, niin minä vipuan maan paikoiltaan!"] Suom. muist.] ja siitä käsin rohkeni ryhtyä maailmaa rakentamaan. Toisaalla naiivimpi, aistillisesti väritetty, synteisiin pakoittava, taiteellisessa mietiskelyssä täydellistynyt elämä, toisaalla taas tarmokas todellisuuden jaoittelu ja ytimeen tunkevampi ajattelu, koko todellisuus ajatustyön kannattamana. Ei siis ole kiellettävissä että esilläolevalla kysymyksellä on valtava kantavuus.

Nykyhetken vallitseva epävarmuus ja pulmallisuus ovat saattaneet tämän kysymyksen raskaana painamaan meitä. Elämän sisäisestä lujittamisesta emme mitenkään voi luopua, jollemme tahdo jättäytyä satunnaisten mielivaikutelmien varaan. Mutta eikö tuo lujittaminen käänny paikoilleen jäykistyttämiseksi ja eikö se ehdottomasti pakoita elämää liian ahtaisiin uriin? Eikö lisäksi ihmiskunnan historiallinen kokemus ole tehnyt lähinnä olevia mahdollisuuksia mahdolltomiksi? Mahdollisuuden alottaa maailmasta on nykyaika tuhonnut itsetietoisesti asettaessaan etualalle subjektin ja sitä voimakkaammin kehittäessään; ja taaskin sen oma yritys Arkhimedeeseen pisteeksi kohottaa subjekti tahi jokin subjektin keskus, ajattelu tai moraalinen toiminta, voi yhä vähemmän ja vähemmän saada luottamusta osakseen. Sinä kiinteänä pisteenä, josta käsin elämä järjestyisi ja todellisuuden kuva muodostuisi, voisi ihminen vain siinä tapauksessa olla, että hän muodostaisi todellisuuden eittämättömän keskipisteen. Mutta jollei niin ole, niin on ylimielisyyttä alottaa hänestä, ylimielisyyttä, joka kyllä pian kostaa päätyessään aivan riittämättömään elämänsuuntaan ja tehdessään ihmisen omaperäisen toiminnan aivan epävarmaksi. Näin kysymyksen tavanomainen käsittely jää epävarmana häilymään näiden molempien teiden välillä.

Jos ihmisen hengenelämälle tunnustetaan itsenäisyys, niin asian käsittely muuttuu aivan toiseksi. Maailman ja ihmisen vastakohta on tällöin, kuten näimme, periaatteessa voitettu; kehitys voi tällöin olla samalla maailman ja ihmisen omien kokemusten avautumista. Mutta lisäksi vielä elämä saavuttaa omassa itsessään tosiperäisyyttä sen kautta, että se asettautuu yksityisten sielullisten ilmiöiden taakse ja muodostautuu itsenäiseksi kokonaisuudeksi; sen oma muodostuminen, se että se täydellä hengentoiminnalla pystyy voittamaan subjektin ja objektin vastakohtaan, on perustavaa laatua oleva tosiasia; syntyy omituisia yhtymiä, suuntia, tarkoituseriä sisältävä elämäntoiminta, johon kutoutuu todellisuutta siinä määrin, ettei kaikki tämä voi olla kotoisin pelkästä ihmisestä, vaan sillä on ihmisen yläpuolelle kohoava varma ylemmyys. Tämä on lähinnä se pohjimmaisoin tosiasia, joka meidän vakaumuksellemme ja meidän pyrkimyksellemme tarjoaa lähtökohdan ja arvon, se nimittäin, että ihmisen olopiirissä ilmenee sellaista, omapohjaista, sisäisesti toimivaa hengenelämää. Milloin vain hänessä tapahtuu henkistä kehitystä, silloin on mainittu elämä se olokanta, johon tuo henkinen kehitys perustuu; kaikki henkinen pyrkimys sisältää, vieläpä vastoin pyrkivän tietoa ja tahtoa muutoksen kokemuseräisessä tilassa ja siirtymisen tuohon korkeampaan olokantaan. Eipä edes henkisyiden suoranainen kieltäminenäkään, sellaisena kuin se esiintyy materialismissa, voi esiintyä totuutena asettautumatta tuohon olokantaan.

Tällaisen elämänkulun hyväksyminen ei käy muuten mahdolliseksi, kuin siten että elämämme saa suuremman syvyyden, siten syventymällä ja henkiseen taustaan viittaamalla se omassa itsessään saavuttaa suuremman tosiperäisyyden ja muuttuu samalla kokonaisuutena paljoa suuremmaksi aatepulumaksi kuin mitä on laita tavanomaisessa ajatustavassa, joka näkee tosiasioita vasta aivan erikoisissa, ympäristön kosketuksista aiheutuissa aikaansaannoksissa. Mutta jos elämäntoiminta yleiseltä olemukseltaan on perustavaa laatua oleva tosiasia, niin sen yksityiskohtainen toteuttaminen on ihmiselle ääretön tehtävä. Tähän yksityiskohtaiseen toteuttamiseen ihminen ei voi päästä ilman maailmanhistoriallista työtä ja selvittämättä välejensä tässä saatujen kokemusten kanssa. Tämän selvittelyn tuloksesta ratkaisevasti riippuu kaiken sen käsittely ja tulkinta, mitä yleensä on tarjolla, se vasta antaa kaikelle toiminnalle määrätyn suunnan. Näin on sen takana, mitä me olemme tottuneet sanomaan elämäksi, syvempi elämä, elämän sielu. Tämä perustava elämä sekä asettaa eteemme mitä tähdellisimpiä tehtäviä että avaa meille mitä tärkeimpiä tosiasioita. Kuten enemmän nämä tosiasiat kirkastuvat, kuten enemmän ne liittyvät toisiinsa ja keskinäisesti tukevat toisiansa, sitä enemmän voi se lujittuminen, jota olemassaolomme saa tuon henkipohjaisen elämän periaatteellisesta omaksumisesta, levitä koko olemassaoloomme ja siten vahvistaa omaa olemustaan.

Näiden kysymysten tavanomainen käsittely ei voi filosofisen ajattelemisen silmissä näyttää muulta kuin kypsymättömältä. Se tyytyy vain siihen, *mitä* tapahtuu, kysymykseen: *kuinka?* on vastaus itsestään selvä, ja samanlainen kaikille ajoille. Itse asiassa on kysymys: *kuinka?* tärkein kaikesta, se se ratkaisee elämän koko luonteen ja myöskin sen, *mitä* tapahtuu. Tarkastelkaamme esim. suurten

ajattelijain sarjaa, sellaisina kuin historiankulku heidät tuo eteemme. Samalla kuin arvostellaan heidän tutkimuksensa tuloksia, heidän vastauksiaan, samalla unohdetaan, että he tavallisesti asettivat kysymyksensä omalla tavallaan, vieläpä aivan periaatteellisesti eri tavoin ja että tällainen kysymyksen asettaminen ratkaisi koko heidän työnsä luonteen, ettei vastaus mitenkään voinut tulla toisenlainen, kun kerran kysymys oli tuolla määrättyllä tavalla tehty. Jos kysymykselle tunnustetaan tällainen merkitys, on selvää, että tärkeämpi kuin kaikki se, mitä filosofinen tutkimus voi tarjota tuloksia, on kysymys, mitä filosofinen tutkimus itsessään on, ja tämä vie suorastaan siihen kysymykseen, mikä asema filosofialla on elämäntoiminnassa, siitä käy ilmi, että filosofisen probleemin asettaminen itsessään sisältää määrättyjä tosiasioita, on osoitteena määrätynlaisesta elämän perusluonteesta, johtaa elämän peruskehään ja antaa meidän oivaltaa, että sen varmentaminen on kaikkein tärkein tosiasia.

Ihmiskunnan maailmanhistoriallinen työ tarjoaa meille ne liittymäkohdat, joiden avulla tämä peruskehä on välitettävissä. Tässä on tarjolla eräitä liikkeitä, sanomme liikkeitä, ei valmiita tosiasioita. Mutta nämä liikkeet ovat, sikäli kuin ne ovat pelkän subjektiivisen arvelun yläpuolella, myöskin välittömiä tosiasioita, ne kun osoittavat meille hengenelämän ominaisen kyvyn, ne voivat yhä enemmän meille sitä paljastaa ja siten tarjota meidän elämällemme yhä laajemman ja lujemman pohjan. Ihminen esim. vaatii itselleen historiaa aivan erikoisessa merkityksessä, hänelle historia ei ole vain ajallinen sarja, ei vain myöhemmän muodostumista varhaisemman vaikutuksen alaisena, vaan hän tahtoi sisäisesti pitää kiinni ulkonaisesti ohikulkevasta menneisyydestä, tai, jos se on hälvennyt, uudelleen sen elvyttää, hän kokoaa yksityiset ajankohdat yhdeksi kokonaisuudeksi, hän koettaa aikojen vaihtelusta saada esille jotakin pysyväistä ja elvyttämällä tämän pysyväisen kilvoitella omalle elämälleen ajattoman nykyisyyden. Eikö tällainen työ, niin keskeneräiseksi kuin se jääneekin, eikö tällaisen historian mahdollisuus todista erikoista hengen kykyä ja eikö tämä kyky olisi selvemäksi muovailtavissa kuin mitä tavallisesti on laita? Mutta niinpä kaikkiin yksityisiin elämänaloihin, kuten uskontoon ja moraaliin, taiteeseen ja tieteeseen nähden olisi tarkemmin pidettävä silmällä, mitä ne kehityksessään tarjoavat henkistä elämää. Kukin näistä aloista muodostaa edellä kaikkien niiden tosiasian, joita sillä alalla suoritettu työ paljastaa, alkuperäisemmän tosiasian, jossa hengenelämän kokonaisuus ominaisella tavalla pääsee esille kohoamaan. Kuinka paljon esim. yksityiset uskonnot erikoiskohdissaan eronnevatkin toisistaan, niin uskonnon alkuperäinen tosiasia on kuitenkin yläpuolella kaiken eroavaisuuden ja se se herättää meissä tietoisuuden siitä suuresta eroavaisuudesta, mikä vallitsee alemman ja korkeamman elämän välillä, se se osoittaa, kuinka meissä ovat kehittyneet käsitykset toiselta puolen ylevämmyydestä ja nöyryvästä kunnioituksesta toiselta puolen rakkaudesta ja armosta, se paljastaa meidän sisäisimmässä syvyyksissämme ristiriidan, mutta se ei paljasta sitä nostattamatta kilvoitteluun sen voittamiseksi. Uskonnon luonteenomaisuuden täydelliseen kehittämiseen kuuluu edelleen se, ettei ihminen hajanaiseksi ilmiöiksi paloittale sitä, mitä hän nöyryvällä kunnioituksella lähestyy, vaan yhdistää sen yhdeksi kokonaisuudeksi ja asettautuu sisäiseen suhteeseen tähän kokonaisuuteen ja siten saavuttaa uutta elämää. Kuten elämämme tätä sisäistä suhdetta lähemmin kehittäessään tuo nähtäviin aivan ominaisen perusluonteen, samaten on myöskin laita muilla aloilla.

Mutta henkisen elämän kehittyminen ei ole pelkästään sarja yksityisiä rinnakkaisia aloja, vaan nämä alat ovat kukin luonteenomaisesti kehitettävissä vain siten, että elämän kokonaisuus tarjoaa niitä kaikkia yhdistävän synteetin ja koettaa saada sen kauttaaltansa määrääväksi. Tämä synteesi ei ole mitään ulkonaista yhdistämistä, vaan hajallisuuden voittavaa hengenelämän itsekeskitystä, joka luo uuden pohjan kaikelle toiminnalle. Se, mikä tälle synteetille kulloinkin on luonteenomaista, määrää kunkin sivistyskauden erikoisluonteen. Niinpä kreikkalaisuus muodosti taiteellis-plastillisen elämänsynteetin ja asetti muodonantamisen työn ytimeksi, valistusaika asetti tätä vastaan voimankartuttamisen synteetin ja otti tehtäväkseen kaiken levossaolevan saattamisen liikkeeseen. Tosin on kullakin synteetillä omat rajansa ja elämän äärettömyys pusertautuu lopultakin niiden ulkopuolelle, mutta edellä rajojen punnitsemisen on annettava arvoa sille tosiasialle, että tällaiset keskittymiset tapahtuivat elämän omassa piirissä, ja tutkittava, mitä kussakin niissä on tarjolla hengenelämän kehkeämistä. Näin ollen elämässä erotetaan kaksi astetta, joista toinen on luonteeltansa määrätty ja toinen epämääräisempi, ja elämä on edestakasinkulkua näiden molempien välillä, omaan itseensä kohdistuvan elämän edelleen kehittämistä, mutta samalla myöskin sisäisen elämänpiirin ja todellisuuden luomista. Kukin yksityinen synteesi esiintyy tässä mitä valtavimpana elämänyhdynteenä, jonka oikeutus riippuu siitä, missä määrin sen onnistuu murtaa kaikki vastustus ja vallata elämä sen kaikessa laajuudessa.

Kaikki tämä työ asettaa elämälle syvemmän taustan kuin mitä vasten se ensi silmäyksellä esiintyy, osoittaa siinä, mikä näytti yksinkertaiselta, laajoja yhtymiä, siinä, mikä näytti olevan levossa, elämää ja liikettä, se vapauttaa jäykät edellytykset ja muuttaa ne eläväksi toiminnaksi. Kuta enemmän toiminta näin yltyy, sitä enemmän yhdyssuhteita ja kaikkea koskettavia suuntia tulee näkyviin, sitä enemmän elämän kokonaisuus tarjoaa itsellensä perustusta ja saavuttaa syvyyttä. Mutta tämä syventyminen on samalla lujittumista, kaikki yhdessä antaa tukea sille vakaumukselle, että ihmisessä suoriutuu sellainen elämäntoiminta, joka on yläpuolella kaiken subjektiivisen mielivallan, ja joka antaa yksilön pyrkimyksille varman perusolon.

Mutta tämä tällainen elämän syvemmän taustan ymmärtäminen antaa niille vakaumuksille, mitkä ihmisellä on maailman kokonaisuudesta, laajemman ja lujemman pohjan kuin tavanomainen intellektuaalinen käsitys. Samaten kuin yksityisillä elämäntiloilla tässä on takanansa kokonaisuuden elämäntoiminta, jonka ne tuovat ilmi, niin sisältyy niihin kuhunkin omalta kohdaltansa tuohon kokonaisuuteen kohdistuva vakaumus; näillä yksityisaloilla ei osoittaudu suureksi mikään aikaansaannos, joka ei sisällä ja edusta jotakin tunnustusta kokonaisuudesta. Tuo vakaumus ja sen mukana koko todellisuuden ominaiskuva on kunkin alan luonteen mukaan erilainen. Me näimme, kuinka uskonto elämän perustuksista löytää jyrkän vastakohtan, mutta se ei ole sille mahdollista sen samalla saattamatta maailmaa ristiriitaan itsensä kanssa ja lisäämättä todellisuuden vastakohtien jyrkkyyttä. Eräs toinen ammainen kokemus on olemassa taiteessa sekä myöskin kasvatustoiminnan alalla. Taide ei näet ole ollenkaan mahdollinen ilman sisäisen ja ulkoisen maailman sovinnollista keskinäistä suhdetta ja molemminpuolista yhteyttä, ilman että nämä vastakohtat elämässä tulevat voitetuiksi, mutta näinpä taiteelliseen työhön sisältyy tunnustus kaikkeuden sopusoinnusta. Myöskin kasvatustoiminnassa on sovinnollisempi käsitys todellisuudesta, kuin mikä uskonnolla jyrkässä kahtiajaossa voi olla. Sillä kuinka olisi tähän toimintaan mahdollista ryhtyä, kuinka se voisi saada osakseen ihmisten täydellisen antautumisen ilman sitä uskoa, että ihmisessä uinuu jotakin hyvää ja totta ja että nämä voidaan eloon herättää? Jo tämä kieltäisi uskomasta kirkolle koulujen valvontaa, koska johdonmukaisesti ajatellen niin toisaalla kuin toisaallakin täytyy olla vallalla erilaiset peruskatsomukset. Samaten johtuu myöskin moraalista ja tieteestä erikoiset käsitykset elämästä ja maailmasta.

Nämä erilaiset käsitykset asettuvat toistensa rinnalle, jokainen niistä pyrkii saattamaan oman erikoisen kokemuksensa yksinvalitsevaksi ja niin ne ehdottomasti törmäävät vastakkain. Elämällä on edessään uhkaava hajaannus, jollei käy mahdolliseksi kohottaa inhimillisen olemassaolon kokonaisuutta yläpuolelle noiden erikoisten kehityssuuntien ja tästä käsin pyrkii jonkinlaiseen ymmärtämykseen. Samalla käy tästä myöskin selväksi, kuinka yksilö aina sen erikoisalan mukaan, jolle hänen elämäntyönsä kuuluu, kallistuu enemmän tähän tai tuohon tapaan käsittää kokonaisuutta. Mutta taistelu ja keskeneräisyys osoittaa samalla, mikä elämän runsaus, kuinka erilaisia muotoja ja asteita on olemassa inhimillisen olemassaolon piirissä; vieläpä itse vallitsevat pulmat todistavat aiheuttamillansa intohimoisilla taisteluilla, millä tarmolla pyritään löytämään sitä luonnetta, mikä elämällä kauttaaltaan on. Pelkän harkinnan olemme jo tällöin varmasti hylänneet.

Elämä ei siis, sen olemme selvästi nähneet, voi saavuttaa varmuutta ja lujuttuutta suhtautumalla johonkin sen ulkopuolella olevaiseen, yleensä ei mistään ulkoapäin; se voi tämän saavuttaa ainoastaan omaan itseensä kohdistuvana; se ei voi saavuttaa sitä kiintymällä johonkin ja yhteen ainoaan olokohtaan, vaan ainoastaan siten, että se käsittää itsensä kokonaisuudeksi, kehittää itsestään eri asteita ja yhtenäisen todellisuuden ja siten kaikessa äärettömässä runsaudessaan saavuttaa varman sisäisyyden. Mutta välttämättömänä edellytyksenä kaiken tämän takana on aina se, että ihmisen pyrkimyksiä ja yrityksiä kannattamassa on itsenäinen hengenelämä; muutoin koko tämä elämänkehitys jää käsittämättömäksi arvoitukseksi ja muutoin se ei koskaan voi tulla täydellisen vakaumuksen ja antautumisen asiaksi.

Mikä tässä koskee kokonaisuutta, se koskee myöskin elämän yksityisiä kannattajia: myöskin kulttuurikaudet, kansat, yksilöt saavuttavat vakaumuksen lujouden ja toiminnan ilon ainoastansa elämänsä sisäisestä kokoonliittymisestä, ainoastansa tämä voi karkoittaa epäilyksen ja osoittaa toiminnalle suunnan. Jos elämältä puuttuu tällainen selviöllinen välttämättömyys, tällainen omaperäinen lujittuminen ja samalla usko omaan itseeseen, niin eivät suurimmatkaan lahjat voi sitä varjella epävarmuudelta ja hedelmättömyydeltä. Tämä se ensi kädessä tekee harvaviivaiset luonteet moniviivaisia voimakkaammiksi. Ja näin me yhä vain palaamme takaisin siihen, että elämä voi saavuttaa lujouden ainoastaan sisästä käsin ja joutumalla kokonaisuutena liikkeelle, mutta että tällaisen lujittumisen edellytyksenä aina on hengenelämän itsenäisyys.

Vapauden ja itsetoiminnan vaurastuminen.

Jos mieli elämällä olla tarkoitusta, on vapaus välttämätön ja pelkkä toiminta muutettava itsetoiminnaksi ja päästävä omaperäiseen elämään. Sillä tätä ilman elämä ei voi tulla täysin omaksemme, se jäisi pelkästään luonnon ja kohtalon meille osoittamaksi, se olisi sellaista, mikä yksinomaan suoriutuisi meissä, mutta ei meidän kauttamme. Tällaisen puoleksi vieraan tapahtumisen, tällaisen suoritettavaksi annetun osan täytyisi pysyä meille sisäisesti yhdentekeväenä ja meidän elämäämme rasittaisi lamauttava ristiriita, jos tämä yhdentekevä saisi osakseen meidän kaiken voimamme ja tulisi asiaksi, josta itse olemme edesvastuussa.

Mutta sellainen vapaus, josta tässä nyt on kysymys, saa nykyajan ihmisiltä varsin vähän rakkautta osakseen. Kaikilta tahoilta kerrotaan meille, että tuo vanha kysymys nyt on lopullisesti ratkaistu ja että ihminen on todistettu kokonansa koneellisen maailman rahtuseksi, ainoastansa epätieteellinen

ajatustapa voi tämän koneistossa nähdä aukkoja, joista vapaus voisi pujahtaa sisään. Siis häikäilemättömästi luopumista kaikesta vapaudesta; että elämä samalla menettää kaiken sisäisyytensä ja samalla välttämättömästi kaiken tarkoituksen, sitä tuskin huomataan, tai ei ainakaan nähdä, mitä tuhoavia vaikutuksia sillä on.

Kun elämän tarkoituksen vaatimuksesta kiinnipitäminen estää meitä näin nopeasti ja kevyesti hylkäämstä vapautta, niin on meidän kysyminen, tokko meidän tarjoamamme käsitys hengenelämästä asettaa vapauden probleemin edullisempaan asemaan. Meidän vakaumuksemme mukaan on asian laita todellakin niin sekä sen vuoksi, että totuus on tässä perusteltu uudella tavalla, että siksi, että se antaa todellisuudelle sen ominaisen sisällyksen, jonka se avaa.

Vapauden asia näyttää epätoivoiselta ja menetetyltä nimenomaan siksi, että tieteellisessä työssä on laadittu sellainen maailmankuva, sellainen todellisuuden kaava, johon vapaus ei sovi; eritoten sovitetaan ihmiselämään ja sisäiseen sielunelämään mekaanis-kausallinen luonnonkäsitys. Ei voi olla epäilystäkään siitä, ettei se jätä vapaudelle ja itsetoiminnalle vähintäkään sijaa. Mutta tokko tämä sovittaminen on oikeutettua, sitä sopii täydellä syyllä epäillä.

Elämänkehityksen ei tarvitse etsiä tarkoituksensa selitystä kiertoteitse maailman yläpuolelta, vaan ratkaisu on siinä, mitä se omassa kehityksessään tuo esiin ja vaatii. Jos elämänkehitys, ainakin korkeimmilla asteillansa, osoittaisi alkuperäisyyttä ja muuttumista itsetoiminnaksi, niin tämä olisi tunnustettava perustavaa laatua olevaksi tosiasiaksi, vasta toisessa sijassa tulisi sitten kysymys, mitenkä tämän tosiasian ja maailmankulun yhteys on ymmärrettävä. Ei koskaan ole alkuperäistä laatua olevien tosiasian annettava väistyä toissijaisten tieltä, ei koskaan uhrattava elämän omaperäisiä kokemuksia jonkun erikoisen teorian vaatimuksesta. Jos todellisuudesta luomamme kuva tämän johdosta käy monimutkaisemmaksi ja arvoituksellisemmaksi, niin se ei saa meitä huolettua. Vai onko nyt niin aivan varmaa, että maailman täytyy olla juuri sellaisen, jollaisena se mukavimmin sopii meidän inhimillisiin käsitteisiimme? Mutta siitä ei ole epäilystäkään, että se, joka maailman tekee pelkäksi määrättyjen alkuosien yhtymäksi ja samalla hävittää siltä kaiken alkuperäisyyden, samalla riistää siltä kaiken sisäisyyden, kaiken sisällisen elämän.

Mitä elämän sisällykseen tulee, niin ei, jos itsenäinen henkisyys tunnustetaan todellisuuden pohjaksi, tämä pohja ole mikään jäykkä ja kylmä oleminen, joka lähellepääsemättömänä on kaiken elämän takana, vaan se on sisäisesti ja itsenäisesti avautuvaa elämää. Tällaisesta elämästä on mahdollista päästä osalliseksi ja, sikäli kuin onnistuu, kohottaa omakin elämäme itsetoimivaksi ja vapaaksi. Mutta henkistä elämää ei voi tunnustaa itsenäiseksi sen esiintymättä ihmiselle, sellaisena kuin hän on ja toimii, paljoo kaukaisempana ja kohoamatta hänelle vaikeaksi probleemiksi. Mutta samalla kasvaa jännittymisemme sitä kohti ja omaperäisyytemme, samalla käy selväksi, että kaikessa todellisesti henkisessä toiminnassa ilmenee hengenmaailman tunnustamista ja sen omaksumista, mutta näin ollen myös ratkaisu. Tämä ratkaisu ei ole mikään silmänräpäyksen ja itsetietoisien harkinnan tuote, ja se koskee edellä kaikkien yksityiskohtien tuota hengenmaailman kokonaisuutta, mutta sinänsä se tunkee läpi koko elämän. Kaikkein, mitä meissä ilmenee todellista henkisyttä, sisältyy tuo tunnustaminen ja omaksuminen ja samalla myös ratkaisu. Ei mikään paremmin todista tätä kuin se ankara taistelu, joka ihmisellä läpi historiankulun on ollut ja on taisteltavana hengenelämän ylläpitämiseksi ja toteuttamiseksi, vieläpä yksilön sieluun saakka on tuo taistelu ulottunut, Kaikkialla ilmenee selvä ero sellaisen henkisyyden välillä, joka kuuluu meille vain syrjäiseikkana, ja sellaisen välillä, joka kokonansa muuttuu meidän omaksi elämäksemme. Mutta tämä muuttuminen käy mahdolliseksi ainoastansa oman toimintamme ja ratkaisumme kautta, sen kautta että käsitämme olemuksemme ja hengenelämän yhdeksi ja samaksi asiaksi ja että kaiken itsesäilyttämismme innon kohdistamme tuohon elämään.

Tällainen hengenelämän omaksuminen, hengenelämän niin sanoaksemme persoonallistuminen vasta antaa sille täyden alkuperäisyyden ja itsevarmuuden, jota ilman ei mikään suuri esiinmurtautuva ja mullistava luomistyö ole mahdollinen. Vaistomainen, epävapaa ja rajoitettu elämäntoiminta, jollaista kokemusperäisessä elämässä kohtaamme, ei siihen riitä. Tätä alkuperäisyyttä ei toinen silmänräpäys voi tarjota toista varten eikä se ole vuosien varrelle talteenpantavissa, vaan se on aina uudestansa ja kuitenkin yhtenäisesti läpi koko elämänkulun kilvoiteltava, se ylentää elämän, niin että se tulee olemaan enemmän kuin pelkkä sarja elettyjä silmänräpäyksiä. Sillä hengenelämän alalla ei niinkuin luonnonelämässä, se mikä kerran on siinä ilmennyt, yhtämittaa vaikutta edelleen, kunnes se ulkoakäsin tulleiden syiden johdosta muuttuu toisenlaiseksi, vaan se vajoaa kohta tajunnan alapuolelle, niin pian kuin ihmisen sielu siirtyy pois tästä henkisestä sisällyksestä eikä sitä enää yhtämittaisesti uudista, ja vaikkapa se jäisikin ulkonaisesti pysyväiseksi, niin silloin se muuttuu koneelliseksi tottumukseksi, on vain puolinaista ja näennäistä. Niinpä siis kaikki todellinen henkisyys sisältää tekoa, jossa koko elämä on mukana; elämä ei tällöin ole pelkästensä langan juoksua kerältä, vaan se on alituista ja yhtämittaista uudestansa luomista.

Täten vasta sekä ihmiskunnan että myöskin yksityisen ihmisen elämänpyrkimys on oikealla tavalla ymmärrettävissä. Se ei ole pelkkää evolutsionia siinä mielessä, että myöhäisempi varmassa

järjestyksessä ja pakoittavalla välttämättömyydellä kasvavasi esille varhaisemmasta, vaan se, minkä menneisyys on saavuttanut ja minkä se tarjoaa nykyhetkelle, ei ole, henkisesti katsoen, nykyhetkelle muuta kuin mahdollisuutena, joka aina ensin odottaa meidän ratkaisuumme ja ryhdyntäämme. Ilman tätä ei olisi mitään todellista nykyhetkeä.

Mutta edellensä ilmenee hengenelämän vapaa omaksuminen ja ihmisen antautuminen sille siinä tosiasiaassa, että ihmiselämän piirissä hengenelämän toteuttaminen tapahtuu vasta ihmisen oman työn kautta. Ei mikään ole siinä määrin omiansa lähemmin yhdistämään ihmistä tähän hengenelämään ja antamaan hänen löytää siinä oman itsensä kuin ne vaivannäöt ja huolet, ne tuskat ja uhraukset, joita tämä työ vaatii. Niin totta kuin tällä pitää olla perustuksensa korkeammassa hengenelämässä, niin on se saapa yksityiskohtaisemman muodostuksensa vasta ihmisin omasta kädestä, hänen pyrkimyksensä eivät kohoa niinkuin pyramiidi varmalta pohjalta valmiiksi osoitettuun suuntaan ja tyyneesti edistyen, vaan epäilykset ulottuvat alituisesti perustuksiin saakka, tehden myöskin pääsuunnan epävarmaksi, elämänsä henkisydestä täytyy ihmisen aina uudestansa hankkia itsellensä varmuus. Nykyaika todistaa tämän meille erikoisen selvästi.

Sama koskee yksilön elämää. Vain naturalismi voi käsitellä yksilöllisyyttä ennalta määrättyinä ja rajoitettuna suureena, jonka toiminta kohdistuu vain ulospäin. Henkisen yksilöllisyyden kilvoittelemineen on korkea päämaali, joka vaatii paljon työtä, tavallisesti myöskin paljon uudeksimuuttamista ja poiseroittamista; tähän työhön antautuminen ei ole mahdollista ilman että ihminen tunnustaa ja täysin omaksuu itselleen oman erikoisen luontonsa, tähän sisältyy oman olemuksen ratkaisu, oman itsensä myöntäminen, laajakantoinen teko.

Ulkonaisesti elämää katsellessa tämä kaikki näyttää olevan kaukana taustassa, mutta sisäisesti se on läsnä ja mukana vaikuttamassa; sille, mikä tähän suuntaan vaikuttaa, antaa lujan yhtenäisyyden ja vahvistuksen hengenelämän itsenäisyyden tunnustaminen. Täten elämässä kaikessa sen laajuudessa avautuu suuri vastakohta, ihmisessä tulee nähtäviin kaikkeuden erilaisia asteita, on kysymys hänen elämänsä painopisteen asettamisesta, mutta samalla avautuu hänelle mahdollisuus olla mukana kaikkeuden rakentamisessa. Hänen kohdallansa ei työnkulku voi edistyä ilman hänen ryhtymistensä, ilman hänen ratkaisua. Mikä olisi enemmän omiansa antamaan hänen elämällensä sekä tarkoitusta että arvoa kuin tällainen mahdollisuus kohota itsetoiminnalliseen elämään, joka, samalla kuin se itse lujittuu, antaa tilaisuuden päästä osalliseksi todellisuudesta kokonaisuudessaan ja ottaa osaa sen elämään.

Ihmisen kohoaminen korkeampaan elämään.

Vanha ja ehdoton vaatimus on, että hengenelämän vaikutuksen tulee välittömästi kohdistua ihmiseen ja saada hänen voimansa ja mielihalunsa välittömästi osakseen. Jos hengenelämän kaikki sisällys olisi kokonansa sidottu inhimilliseen ajatustapaan, niin olisi kaikki ihmisen sisäinen avartuminen mahdoton, ja henkistä laatua olevat aarteet ja tarkoituserät voisivat vaikuttaa meihin vain sen kautta, mitä ne voivat tarjota pelkän ihmisen menestymiselle, silloin niissä olisi tapahtunut niin suuri muutos, että melkein olisivat tuhoutuneet. Niinpä ammoisista ajoista siellä, missä on tunnettu pelkästään inhimillisen luonnon ahtaus ja riittämättömyys, on vallinnut innokas pyrkimys tämän ahtauden voittamiseksi ja ihmisen yläpuolella olevan elämän saavuttamiseksi. Selvimpänä tällainen pyrkimys ilmenee uskonnollisessa mystiikassa. Ääretön rajattomuus ja autuus näytti tätä tietä olevan saavutettavissa, jos jumalallisen elämän virta kokonansa valtaisi ihmisluonnon. Mutta eipä nykyajan pohjallakaan ja tieteen alalta puutu tämänsukuisia pyrkimyksiä. Juuri suurimmat ajattelijat ovat koettaneet viedä elämää sellaiseen kohtaan, jossa se saavuttaisi ihmisestä riippumattoman ja hänen arvostelunsa mukaan pätevän totuuden. Toiset etsivät tätä kohtaa sellaisesta ajattelusta, joka kehittäisi olokohtaisen välttämättömyyden ja omasta voimastansa saisi aikaan etenevän kehityksen, Kant sitä vastoin edustaa sellaista ajatussuuntaa, jonka mukaan ajattelija uskoo moraalisisessa toiminnassa näkevänsä kaikesta inhimillisen luonnon erikoisuudesta vapautuneen ja kaikille järjellisille olennoille yhteisen toiminnan. Epäilemättä siis tuo pyrkimys, joka tarkoittaa pelkän inhimillisen luonnon voittamista, on ilmaus välttämättömästä tarpeesta ja samalla myös maailmanhistoriallinen ilmiö.

Mutta kaikki tämänsuuntaiset pyrkimykset kohtasivat voittamattomia vaikeuksia siinä, että huomasivat olevan vaikeata vetää rajaa sen välille, mikä on pelkästään inhimillistä, ja sen, mikä ilmeni inhimillistä korkeampana. Tuo tavoiteltu korkeampi maailma ei saavuttanut mitään varmaa asemaa eikä ollut tarpeeksi vältettävissä se vaara, että molemmat kyseessä olevat alat häipyivät toisiinsa ja ettemme niin paljon pääse irti inhimillisestä rajoituksestamme kuin päinvastoin sisäisesti muuttumatta kehitämme tätä inhimillistä olemustamme yhä enemmän ja enemmän äärettömiin. Tämän vaaran voittamiseen kuuluu välttämättä kaksi seikkaa: henkisyys ei saa jäädä toisluontoisen elämän olkoonpa vaikka kuinkakin tärkeäksi ominaisuudeksi, vaan sen täytyy omassa itsessään tulla täysin riittäväksi elämäksi ja lisäksi tämän uuden elämän täytyy jotenkin päästä välittömästi ihmisen omaksi elämäksi ja olemukseksi, vain täten se voi olla ihmiselle enemmän kuin pelkkä välikappale muita tarkoituksia

varten.

Mutta tällainen uusi elämä, joka yksinänsä voi taata pääpyrkimykselle menestyksen, saavutetaan tunnustamalla hengenenelämän itsenäisyys ja sen avautuminen ihmisessä. Lähemmin tahdomme osoittaa, ettei tämä merkitse pelkkää nimenmuutosta, vaan että sillä on tärkeä asiallinen merkitys.

Ensiksikin vain tunnustamalla tämä hengenenelämän itsenäisyys saavutetaan uusi, välitön elämän olokanta, täydellinen muutos todellisuuden peruskäsitteissä. Sillä tuo hengenenelämän välitön kehkeäminen ihmisessä tekee välttämättä tämän hengenenelämän siksi, mikä elämälle on kaikkein ensimmäisintä ja läheisintä, elämän todelliseksi olokannaksi; mikä siihen saakka näytti olevan läheisintä, aistimellinen tai myöskin yhteisöllinen maailma, asettuu siitä lähin toiseen sijaan ja sen täytyy ensinnä todistaa oikeutuksensa tuon ensimmäisen edessä. Toisin sanoen, mikä tavanomaisen käsityksen mielestä kuuluu tuonpuoleiseen maailmaan, joka aistimellisesta maailmasta käsin on todistettava ja olevaksi osoitettava, se nyt muuttuu ainoaksi itsessään perustelluksi maailmaksi, ainoaksi oikeaksi ja todelliseksi maailmaksi, joka ei kaipaa eikä salli, että se johdetaan mistään muusta. Olisi helposti osoitettavissa, että tällainen täydellinen muutos tapahtuu kaikkialla siellä, missä henkistä työtä suoritetaan, ettei tätä työtä koskaan tehdä aistimellisen olemassaolon yksinomaan rinnakkaisina esiintyvien ilmiöiden pohjalta, vaan tämän olemassaolon yläpuolelle kohoavasta olokannasta käsin ja että itse materialistikin voi muodostaa ajatuksensa tieteelliseksi teoriaksi vain siten, että hän asettautuu tuohon olokantaan. Mutta vedoten edelläolevan tutkistelumme kulkuun voimme tästä luopua ja rajoittautua todentamaan sen seikan, että kaikki henkisen elämän kehittyminen ihmiskunnassa sisältää todellisuuden toisinpäin kääntämisen. Maailmanhistoriallisessa työssä aistimellinen välittömyys yhä enemmän ja enemmän väistyy syrjään henkisen välittömyyden tieltä, sisäistä maailmaa ei katsella ja koeta ulkopuolisesta maailmasta käsin vaan noudatetaan päinvastaista katsantotapaa, Ptolemaioksen olokanta väistyy Kopernikuksen olokannan tieltä.

Mutta samalla — ja tällä on elämän muodostamiselle ratkaiseva merkitys — on avautunut mahdollisuus löytää tosihenkisyyden ja pelkän inhimillisyyden välinen raja ja saada yleinen hengenjännitys kääntymään hedelmälliseksi työksi. Kun nimittäin pelkkä inhimillisyyys silloinkin, kun se ryhtyy henkisiin tehtäviin, on riippuvainen subjektin ja maailman, tunnetilan ja esineen vastakohdista, liikkuen edestakaisin toisesta toiseen voimatta tällöin saavuttaa olennaista kohoutumista, kykenee hengenenelämä vallitsemaan tuon vastakohdan ja täydessä toiminnassa luomaan elämälle sisällystä, mikä esiintyy sielunelämän eri toiminnoissa, ajatuksessa, tunteessa ja tahdossa, sisällystä, joka näissä toiminnoissa ilmenee mutta ei koskaan voi niistä juontua. Milloin vain tällaista sisällystä, elämänkehityksen edelleen muodostamista, todellisuuden omaperäisyyden ilmauksia on tarjolla, silloin on elämä kehittynyt vapaaksi pelkän inhimillisen luonnon rajoituksesta, silloin voi se, mitä hengenenelämällä on olennaisia piirteitä, tulla ihmisen omaksi. Olokohtaisen totuuden välttämättömyydestä ja henkisen maailman kokonaisuudesta lähtenyt toiminta ja luomistyö voi nyt päästä välittömästi ihmisessä kehkeämään ja kohottaa hänen elämänsä äärettömästi; hengenenelämän ilmaukset, taistelut ja kokemukset tulevat nyt kaikessa laajuudessaan ihmisen omaksi asiaksi, tosin kuitenkin vain elämän ehdittyä jollekin määrätylle korkeammalle tasolle ja ratkaisevasti heitettyä taakseen tavallisen keskitason.

Ei millään muulla alalla täten aiheutunut tai ainakin aiheutuva muutos voi olla ilmeisempi kuin uskonnon alalla. Selvästi tässä eroavat toisistaan pelkän ihmisen uskonto ja hengenenelämän uskonto, uskonto, jonka vaatimatta olennaista muutosta tulee auttaa ihmistä onneen ja iäiseen elämään, ja uskonto, joka on hengenenelämän avautumista, tuo mukanaan uutta sisällystä ja uusia arvoja ja tekee ihmisen olennaisesti toiseksi. Se mikä oli kotoisin tuosta pelkkään ihmiseen tyytyvästä käsityskannasta ja mikä laajoissa piireissä käy uskonnosta, ei ollenkaan ansaitse uskonnon nimeä; se mikä siinä oli uskontoa, oli vain valmistusta sille toiselle tai jälkikäikua siitä toisesta, mikä pyrki tunkeutumalla viimeisiin syvyksiin ylläpitämään ja voitokkaasti toteuttamaan hengenenelämää. Vain täten uskonto saavutti itsenäisyyden ja sen oli mahdollista saada aikaan sisäistä kohoutumista, kun se taas hylkäämällä tuon henkisen pohjan kadottaa kaiken omintakeisen sisällyksensä ja kaiken omintakeisen olemassa-olon oikeuden. Voimakkaasti puolustamalla tuota perustusta uskonto ei tue ihmisen pienuutta, vaan kiinnittämällä ihmisolemuksen jumalallisen elämän täydellisyyden, äärettömyyden ja iäisyyden se äärettömästi kohottaa hänen ihmisyyttään, tekee siitä olennaisesti uuden luomuksen.

Samoin on laita muidenkin henkisen työn alojen; niiden perustautuminen itsenäiseen hengenenelämään ei vain edistä niiden kehitystä tähän tai tuohon suuntaan, vaan tekee niille mahdolliseksi esiintyä itsenäisinä muodostuksina. Kun esim. oikeutta pidetään ja kohdellaan pelkästensä ihmisen menestyksen välikappaleena — olkoonpa sitten yksilöiden tai kokonaisen yhteisön, siinä ei ole mitään olennaista eroa —, silloin se aina kadottaa oman erikoisluonteensa eikä voi enää muuttaa vallitsevaa asiantilaa, silloin se ei enää voi alkuperäisen voiman tavoin taivuttaa mieliä eikä asettaa ulkonaisten seurausten punnitsemista vastaan asian sisäistä välttämättömyyttä, vaan se muuttuu tällöin tarkoituksenmukaisuuden nöyräksi palvelijaksi ja sen täytyy taipua tämän vaatimusten mukaan, mutta silloin oikeus on sisäisesti tuhoutunut. Se voi säilyttää itsensä ainoastaan kohotettuna yläpuolelle

pelkän ihmisen tarkoitusperien, mutta silloin se myöskin voi sisäisesti kohottaa sitä ihmistä, joka sen tekee omakseen.

Mutta se mikä koskee yksityisiä aloja, se koskee myös yhteisen elämäntyylin kokonaisuutta, sellaisena kuin se esiintyy kulttuuriosuudessa. Tämä voi saada aikaan olennaisesti uutta ja voittaa puolelleen ihmisen koko sielun ja mielen vain mikäli uskon ja toivon silmin edellytetty maailmantila ehdottomana vaatimuksena asetetaan olevia oloja vastaan ja nämä täten järkytetään liikkeelle lepotilastaan. Kaikki kulttuuri on elämän muuttumista itsetoiminnaksi, mutta tämä on mahdollinen vain silloin, kun ihmistoiminnassa avautuu uusi todellisuuden syvyys. Niinpä hengenkulttuuri on erotettava kaikesta siitä, mikä on pelkästään ihmiskulttuuria, ainoastaan hengenelämän ominaisen luonteen ilmaisuna kulttuuri voi saavuttaa sisäisen yhteyden, selvän tarkoituksen ja kaikkea vallitsevan päämaalin, ainoastansa täten se voi luoda ihmisen uudeksi ja taistella kaikkea sitä vähäpätöisyyttä ja nurinkurisuutta vastaan, mikä ihmisestä päin pyrkii tarttumaan kaikkeen kulttuurikehitykseen. Niinpä erikoisesti uudenaikainen kulttuuri asettaa vaatimukseksi äärettömän, alkuperäisen ja itsenäisen elämän; inhimilliset olosuhteet eivät tällaista elämää tarjoa, ainoastansa usko yläpuolellemme vallitsevaan henkiseen välttämättömyyteen ja ainoastansa tästä välttämättömyydestä sisäisesti kiinnipitäminen voi synnyttää sen valtavan liikkeen, jonka nuo aatteet todella synnyttivät. Ei ole mitään voimakasta, mitään mukaansatempaavaa liikettä, joka ei olisi sietämättömäksi tunnetun ristiriidan voittamista; mutta tällaiseen ristiriitaan päätyvät olot vain siinä tapauksessa, että uusi, joka on asemansa arvoinen, törmää yhteen vanhan kanssa, jolla ei enään ole mitään oikeutta tuohon asemaan; mutta tuossa uudessa täytyy silloin olla ylivoimainen pakko, ja tätä ei pelkkä ihminen voi sille koskaan antaa. Siitä että kulttuurissa tunnustetaan olevan tällainen ylevämpi elämä, saa kaikki kulttuuriosuudet sisäistä kohotusta, ihminen voi tuntea tällöin olevansa yhteydessä maailmanelämän kanssa, hän saa tämän sisäiset arvot omikseen ja kohoaa täten kauas yläpuolelle aluksi vallinneen pienuutensa.

Samanlainen jako, eroittaminen ja kohoutuminen tapahtuu myöskin yksilön elämässä. Niin kauan kuin korkeamman elämän ilmaukset juoksevat sekaisin samassa virrassa alemman elämän ilmausten kanssa, niin kauan kuin sellaiset suureet kuten persoonallisuus ja yksilöllisyys eivät tuo mukanaan mitään ominaisuutta, vaan ainoastansa vahvistavat ja tukevat luontoperäisiä vaistoja, niin kauan ei synny mitään olennaisesti uutta ja korkeampaa ja henkinen liike ei saavuta täysin hereilleajavaa voimaa. Tähän tarvitaan aivan ominaista sisältöä, jollaista vain on saatavissa yhteydessä hengenmaailman kanssa. Mutta sikäli kuin tämä onnistuu, käy tuo maailma ihmiselle todellisuudeksi, muuttuupa hänen omaksi elämäkseen, ja selvää on, mikä ääretön kohoutuminen tästä on seurauksena.

Tämä ajatustapa on mitä jyrkimmässä ristiriidassa sen ajatustavan kanssa, joka odottaa kaiken pelastuksen tulevan rauhallisesta eteenpäinkulusta, vähittäin tapahtuvasta kehityksestä. Tässä ei ole paikka osoittaa, kuinka suuri oikeutus tällä aatteella on maailman kuvassa ja myöskin erinäisillä elämämme aloilla. Mutta milloin on kysymys kokonaisuudesta ja tämän elämämme pääsuunnasta, silloin on tuohon kehitykseen vetoaminen mitä jyrkimmin hyljättävä, se kun on probleemimme himmentämistä ja maahan painamista ja velttoutemme turvapaikka. Sillä tuo ajatustapa ei vastaa ihmisen ominaista asemaa, jossa todellisuuden eri asteet kohtaavat toisensa. Se mikä hänessä pyrkii esille korkeampaa elämää, on aluksi varsin himmeätä ja epämääräistä, se voi saavuttaa suuremman voiman ja määrätymän luonteen vain siten, että se selvästi rajoittautuu ja omassa itsessään lujittautuu, mikä on mahdollista ainoastaan jos itsenäinen hengenelämä hänessä pääsee ilmenemään, Vasta sittenkuin kokonaisuuden luja ydin on muodostunut, voi hän vaikuttaa elämän koko alaan, vetää puoleensa sellaista, mikä on hänen kanssaan sopuossuudessa, liittyy yhteen sen, mikä on hajanaista, tuntee ja merkitä alhaiseksi sen, mikä on alhaista, käydä ahdistamaan sitä, mikä on vastaansotivaa. Vain tällainen eri puolien selviytyminen ja niiden vaikutus toisiansa vastaan antaa elämälle voimaa ja saattaa sen sisäiseen liikkeeseen, tuo elämän henkisen luonteen esille kaikkea sellaista vastaan, mikä on pelkkää luontoa, ja tekee elämän ihmisen täydelliseksi omaisuudeksi. Mutta aina tämä toisistaan eroittautuminen asettaa vaatimukseksi hengenelämän itsenäisyyden tunnustamisen, vain tällä edellytyksellä muutoin hajanainen henkinen pyrkimys voi ihmisessäkin tulla elämän itsenäiseksi lähtökohdaksi ja samalla voittaa hänen omakseen hengenelämän koko kehityksen ja kokemuksen.

Mutta tämä eroittautuminen asettaa sekä koko elämälle sinänsä että sen eri haaroille yhtämittaisen tehtävän; yli koko rintaman syttyy kiivas taistelu oikean, elämänkehityksen laajentamista ja syventämistä tarkoittavan ja toteuttavan hengenkulttuurin ja pelkän ihmiskulttuurin välillä, joka kaiken kohdistaa ihmisen mielentilaan ja tunteeseen, mutta samalla ehdottomasti vie sisäiseen tyhjyyteen. Se, mikä ihmiselämän pohjalla saavutetaan oikeata henkisyttä, ei jää pysyväiseksi vain siksi, että se kerran on olemassa, vaan se riutuu heti paikalla, kun sitä ei alituisesti luoda uudestaan, se tulee vedetyksi alas pelkästään inhimillistä laatua olevien harrastusten piiriin sekoittuen niihin ja samalla turmeltuen. Tosin se, millä kerran on ollut tehonsa, on vielä erinäisissä jälkivaikutuksissa tallella ja siis helpommin eloonherätettävissä, mutta varmaksi omaisuudeksi henkinen elämä ei näin ollen jää, se kaipa jatkuva uudistamista ja myöskin yhtämittaista työtä. Mutta tämän henkisen elämän saavutus täysin vastaa sen edellyttämää vaivannäköä ja työtä, sillä se vapauttaa ihmisen hänen luonnollisen

minänsä ahtaista rajoista eikä salli hänen samalla häipyä äärettömyyteen; ollessaan osallisena henkisestä maailmasta ja todellisuuden itsenäisestä sisäisyydestä hän saavuttaa äärettömän minuuden ja hänen elämänsä positiivisen suunnan. Omassa piirissään hänellä on välittömästi kokonainen maailma ja hän voi tuntea olevansa mukana tekemässä työtä tuon maailman rakentamisessa. Ääretön, jonka mystiikka oivalsi pelkällä tunteella ja joka sen käsittämänä ei päästänyt tunkeumaan kyllin syvälle elämän perusoloon, on nyt tullut työn vallitsevaksi voimaksi ja voi kaikille tahoille ulottaa uudeksiluovan vaikutuksensa.

Kuinka tämä muuttaa elämän sen syvimpiä syitä myöten, se osoitettakoon tässä vain moraaliin nähden. Niin kauan kuin henkistä elämää ei katsota ihmisen todelliseksi minäksi, niin kauan näyttävät hänessä vallitsevat toiminnan säännöt ulkopuolisilta normeilta, joiden alle meidän kunnioituksella on alistuminen niiden kuitenkin samalla tulematta meidän täyden rakkautemme ja ehdottoman antautumisemme esineeksi. Mutta sisäisen lämmön puutteessa ei toimintakaan saavuta korkeinta huippuansa. Sellainen moraaliksi pysyy helposti enemmän ohjeellisena kuin siveellistä elämää tuottavana, se voi kyllä olla valmis täyttämään velvollisuutensa vaatimuksen sitä kohdatessa, mutta se ei palavalla innolla pyri asettamaan uusia tehtäviä, kohoamaan äärettömiin, parhaansa mukaan kartuttamaan hengen valtakuntaa. Tämä käy mahdolliseksi vain siten, että tuohon asiaan tartumme niinkuin omaan asiaan, jos nuo siveellisen toimintamme ohjeet samalla merkitsevät meille oman elämämme kehkeytymistä ja jos täten siveelliseen toimintaamme virtaa itesäilytyksen varmuus ja ilo. Silloin voi myöskin rakkaus liittyä kunnioitukseen karkoittamatta kuitenkin viimeainittua, sillä aina jää tilaa nöyryyden tunnolle sikäli kuin uusi minä ei koskaan ole pelkän ihmisen työtä, vaan ehdottomasti perustuu äärettömään elämään ja on sen kannattama.

* * * * *

Mutta kaiken tämän mukana avautuu ihmiselämälle avara ja suuri näköpiiri, runsain määrin tehtäviä, tehtäviä, jotka ovat erottamattomassa yhteydessä keskenään ja jotka lupaavat varman saavutuksen. Ennenkuin kuitenkin antaudumme tällaisten toiveiden valtaan, on välttämätöntä ottaa punnittavaksi eräs epäily, joka, jos sen koko kantavuus otetaan tarkoin huomioon, taaskin tekee kaikki saavutuksemme epäilyksenalaisiksi. Jos oikea henkisyys kohotetaan niin kauas kaiken sen yläpuolelle, mikä on pelkästään inhimillistä, niin eikö silloin yhä painavampana laskeudu arvioimisemme vaakalaudalle se tosiasia, että ihmiselämän keskitaso aina sen alkeellisiin muotoihin saakka lujasti ja sitkeästi jää pysymään siinä asemassa, jonka pyrkimyksemme vapautua ihmisen pienuuden rajoituksesta hylkäsi aivan riittämättömänä? Eikö se, mikä meidän oli voitettava, ylivoimaisena pidä meitä kahleissansa, eikö se uhkaa alentaa koko tuota kohoutumistamme hapuilevaksi kaipuuksi ja toivomiseksi?

Näyttää vallitsevan läpikäyvä ristiriita sen välillä, mitä hengenelämän aate vaatii, ja sen välillä, mihinkä me ihmisolomme pohjalta kykenemme. — Hengenelämä vaatii subjektin ja maailman, mielentilan ja esineen vastakohtan yläpuolelle ylettyvää täyttä toimintaa, ja inhimillinen sielunelämä onkin tuon vastakohtan vallanalainen. Hengenelämä muodostaa kaikenkäsittävän kokonaisuuden ja ihmiskunta on hajaantuneena pelkkiin yksilöihin, ja jo luonnollisen itesäilytyksen välttämättömyys, mutta myöskin yhteisyysselämä pakottaa puoltamaan ja vahvistamaan yksilöllistä elämää; hengenelämä esittää sisällyksensä, totuutensa ajattomasti pätevänä, mutta ihminen syntyy ajassa ja hänen elämänsä kuluu aikaan, hänen tilansa ja sen mukana hänen elämänsä asettamat vaatimukset ovat yhtämittaisten muutosten alaiset. — Tällaiset ristiriidat ulottuvat yli näiden perusmuotojen koko elämään. Se, mikä näin ollen enemmän antaa aihetta levottomuuteen, on siinä, ettei ole minkäänäköistä toivoa saada uudestaan muodostetuiksi näitä olemassaolomme perusmuotoja.

Mutta joskaan emme voi aivan yksinkertaisesti poistaa näitä vastuksia, niin kenties on kuitenkin mahdollista ryhtyä niitä vastustamaan. Voimmepa ihmiselämän yleiskokemuksta tarkastaessamme nähdä, että tällainen vastavaikutus on käynnissä kauttaaltansa läpi koko inhimillisen olemassaolomme, laajemmalti kuin ihmisten tieto ja tahto ulottuukaan. Sillä kauttaaltansa elämä osoittaa sisäistä ylöspäin kohoutumista: se, mihin ihminen hädän ja luonnollisen itesäilytyksen vaiston pakoituksesta turvautui, muuttuu ja jalostuu elämän oman kehityskulun vaikutuksesta. Se, mikä ensiksi ilmenee ulkonaisena rinnakkaisuutena, muuttuu sisäiseksi yhteydeksi; se, mille annettiin pelkän välikappaleen arvo, saa itsenäisen arvon, vaikuttaa vastaan ja vie täten kehitystä eteenpäin. Inhimillisten olosuhteiden vajanaisuudesta huolimatta henkisyys voittaa yhä enemmän jalansijaa ja huolimatta kaikesta vastustuksesta se voi edistää tarkoituksperiänsä.

Näin olevien olojenkin pohjalla ilmenee vähittäistä elämän irroittautumista luonnollisesta minästä, joka aluksi vallitsee kaikkia pyrkimyksiä. Tämä irroittautuminen ilmenee erittäin kouraantuntuvana rakkaudessa ja työssä, edellisessä kanssaihmissiin, viimeainittussa työn esineeseen suuntautuvana. Kuka voisi kieltää rakkaudella olevan juurensa luonnonvietissä ja liian vähäiseksi arvata tämän luonnonvietin pysyvän merkityksen? Mutta sitten tapahtuu muutos siihen suuntaan, että rakkauden esine itsekin jollakin tavoin tulee arvokkaaksi, että sen menestys välittömästi saa ihmisen pyrkimyksen

liikkeelle ja että oma minä aina itseuhrautumiseen saakka voi väistyä syrjään. Jo Aristoteles on kuvannut, kuinka tässä suhteessa myöskin alemman asteen ihmisessä elää jotakin jumalallista, joka vie hänet yläpuolelle oman itsensä. Samoin on työn laita. Siihen ryhdytään lähinnä itesäilytyksen takia eikä voida ihmistä moittia, että hän siitä vaatii palkkaa ja arvostelee sitä sen mukaan, mitä se tuottaa. Mutta me tiedämme kaikki, ettei asia tähän pääty: työ käy vähitellen ja vähitellen ihmiselle oman sisällyksensä takia rakkaaksi ja arvokkaaksi, se muodostaa sisäisiä yhtymiä, jotka vastustavat toimivan henkilön mielivaltaa ja mielitekoja, se tekee lopulta ihmisen kykeneväksi antautumaan suureen vaivannäköön ja tekemään uhrauksia, se muuttuu hänessä eteenpäin vieväksi mahdiksi. Työssä ja rakkaudessa ulkonaisessa kosketuksessa oleminen muuttuu sisäiseksi suhteeksi ja samalla nautinto ja hyöty väistyvät elämän sisäisen kohoutumisen tieltä.

Tällainen liikkeen- ja voimansiirto luonnosta henkeen ilmenee inhimillisen olemassaolon kokonaisuuteen nähden niissä kokemuksissa ja kohtaloissa, jotka ovat nähtävissä yksilöllisyyden muodostumisessa. Tällöin on ensinnä olemassa erikoisluonne, jossa kyllä on yksityisiä henkisiä aineksia, mutta jolla ei ole vielä mitään henkistä luonnetta; tämän erikoisluonteen vaatimusten puoltaminen ja toteuttaminen on itesäilytyksen luonnonvietin mukaista, helposti tuo tehtävä saa puolelleen ihmisen mielihalun ja osakseen ihmisen työn. Mutta kerran alotettu liike vie helposti alkukohtaa korkeammalle. Nuo henkiset ainekset liittyvät lujemmin yhteen ja alkavat vaikuttaa kokonaisuutena; näin pyrkimys voi irroittautua pelkän olopuolelta harrastuksista vieläpä vastustaa niitä, ja yhä puhtaampana kohoaa esiin henkinen kokonaisuusmaailma, yhä enemmän se voi yllyttää ihmistä innokkaaseen työhön ja vaikeisiin uhrauksiin.

Mutta tällainen kulku alemmasta ylempään ulottuu yläpuolelle yksilöiden koko ihmiskuntaan. Näin on laita inhimillisen yhteiselämän kehittymisen. Aluksi ulkonaiset olosuhteet ja elämän ylläpitämisen pakko vievät ihmiset yhteen ja saavat aikaan pienempiä tai suurempia yhtymiä. Mutta ulkokohtaisesta yhdessäolosta muodostuu yhä enemmän ja enemmän sisäinen yhteys, yhteisestä kokemuksesta, yhteisistä taisteluista, yhteisestä menestyksestä ja yhteisistä kärsimyksistä kohoaa esille yhteisiä arvoja ja tarkoitusperiä, syntyy yhteinen elämänpiiri, joka yksityistä ihmistä sekä lujittaa että kohottaa yläpuolelle itsekkäiden harrastusten. Niinpä tässäkin eittämättömästi kulkee jalostumisen ja kohoutumisen virta.

Erittäin tähdellepantava ja erittäin tärkeä on tällainen liike henkistä luonnetta olevan historian muodostumisessa; siinä suoritetaan sen syvän kuilun voittaminen, joka muutoin vallitsee ajan ja iäisyyden välillä. Hengenenelämä ja sen totuus vaativat itselleen ylevämmyyttä aikaan nähden, mutta ihmisen me tapaamme ajan rajojen sisäpuolelta ja yhtämittäisen muuttumisen alaisena. Mutta ihmiselämän piirissä syntyy omituinen historia, joka hänet eroittaa kaikista pelkästään luonnonolioista, hänen ei tarvitse turvattomana antaa tapahtumain pauhata ylitsensä, vaan hän voi nousta niitä torjumaan, hän voi toisistansa eroittaa sen, mikä on pysyväistä ja katoavaista, henkistä ja pelkästään inhimillistä, ja yhtämittää kartuttaa itsellensä sitä, mikä hänelle on arvokasta. Eritoten historian huippukohtilla tapahtuu kohoaminen siitä, mikä on ajallista ja inhimillistä, pysyväiseen totuuteen. Samaten kuin me tahdomme säilyttää sen, mikä niin sanotuissa klassillisissa aikakausissa on häviämätöntä, samaten me historiassa yleensä koetamme tehdä eron sen välillä, mikä kuuluu pelkkään aikaan, ja sen välillä, mikä ajan yläpuolelle kohoavana elämänsisällyksenä kykenee vaikuttamaan läpi kaikkien aikojen. Täten historia on henkisen maailman kehkeämistä ja voi huolimatta kaikista olevien olojen vastustuksesta pitää tämän maailman ilmielävänä edessämme. Se, mikä tällöin saavutetaan, tapahtuu taaskin usein vastoin ihmisen omaa tietoa ja tahtoa. Sillä hänen pyrkimyksensä tarkoittaa lähinnä ajassa saavutettavia voittoja, onnea ja menestystä. Mutta hänen työnsä ei edisty vetoamatta hengenenelämän syvyyksiin ja saamatta näistä syvyyksistä elähdyttävää vastakaikua. Näin syntyy sellaista, mikä riittää tuolle puolen hetkellisyden ja mikä voi yhtämittäisesti pysyä. Tämä ajallisuuden yläpuolelle kohoava jää ilmieläväksi ainakin erinäisissä seurauksissaan ja jälkivaikutuksissaan, mutta kokonaisuutenakin se on jälleen eleille herätettävissä ja saatettavissa tehoisaksi. Ennen kaikkea on tällainen mahdollisuus sellaisella saavutuksella, joka itse on uudistavasti vaikuttanut elämänkehitykseen. Kun kerran tällainen uudistava voima on päässyt voimakkaasti vaikuttamaan, niin kaikki, mikä ei sille antaudu, jää ehdottomasti jälkeen. Voimmeko esim. peruuttaa uudenaikaisen tieteellisen ajatustavan ja sen tekemän maailman ja ihmisen välisen tarkemman eron, sen analyysin ja kritiikin? Voimmeko syrjään sysätä sen tosiasian, että uudenaikaisessa elämässä henkinen työ on muodostanut paljoa itsenäisempiä yhtymiä ja samalla enemmän irroittautunut välittömästä sielunelämästä? Voimmeko kieltää, että on muodostunut erikoisesti luonnontieteellinen, historiallinen ja yhteiskunnallinen ajatustapa, ja voimmeko niistä päästä erillemme? Ilmeisesti tällaiset liikkeet kohottavat meidät yksilöiden mielivallan ja hetken heilahdusten yläpuolelle, silminnähtävästi tapahtuu niissä hengenenelämän maailmanhistoriallinen kehkeäminen, jonka me voimme välittömästi saada omaksemme. Tämä kehkeäminen tekee meille mahdolliseksi kohota pelkän hetkellisen nykyisyyden yläpuolella olevaan aikaan sisältävään nykyisyyteen, joka käsittää kaiken, mikä ihmistyössä on pysyväistä. Täten saavutettu olokanta muodostaa mitan kaikelle sille, mitä aikojen kuluessa suoritetaan. Se, mikä sen hylkää tai suorastansa sitä vastustaa, ei voi saavuttaa syvällistä ja pysyvää vaikutusta.

Niin vähän kuin tämä olokanta vaikuttaa mekaanisesti pakoittamalla, niin välttämättömästi kuin se, samaten kuin kaikki henkinen elämä, vaatii tunnustamista ja omaksumista, niin ei ole kiellettävissä, että tässä esoteerisen historian muodostuksessa ajan sisäpuolelta avautuu mahdollisuus kohota ajan yläpuolelle. Näin tämä hengenelämän historia muodostuu välittäjäksi pelkän ajan välillä, johon inhimillinen elämä kuuluu, ja iäisyyden välillä, jota hengenelämä vaatii.

Myöskin inhimillisten olosuhteiden sisällä hengenelämä osoittaa kasvattavaa vaikutustaan, valtavana virtana tämä vaikutus käy halki koko inhimillisen elämän. Tähän henkisen elämänsuunnan nousemiseen kaikki ihmiseen kohdistuva vaikutus kiinnittää luottamuksensa, siihen kiinnittää luottamuksensa kaikki muodostava toiminta yksilöstä aina koko ihmiskuntaan asti. Se, että tuo toiminta huolimatta kaikista vastuksista tarmokkaasti ja iloisesti puolustaa oikeuksiansa, on varma todistus siitä, että tässä on toimimassa inhimillisen mielivallan yläpuolella oleva voima.

Eivätpä siis kreikkalaiset ajattelijat ilman syytä puhuneet alemmassa olevasta kaipuusta päästä ylempään, maailmankaikkeudessa vallitsevasta ylöspäin kohottavasta rakkaudesta. Kuitenkaan ei siellä, missä hengenelämän omalaatuisuus on täysin tunnustettu, tuo liike ole ymmärrettävä pelkästään luonnosta ja olevien olojen pohjalta esillekohoamiseksi, ei kehitykseksi tässä mielessä, vaan ylevämmän henkisyyden kohottavaksi vaikutukseksi. Luonto ei voisi saada aikaan sitä, mitä se saa aikaan, jollei se lepäisi syvemmällä pohjalla ja saisi siitä elähyttäviä voimia.

Yhä uudestansa saamme nähdä, että lopulta kumpikin olomuoto kuuluu yhteen ainoaan maailmaan, että kaiken eroavaisuuden ja vastakohtaisuuden yläpuolelle kohoaa kokonaisuus. Mutta mitkään vastakohtien tasoitukset eivät saa koskaan himmentää meiltä sitä tosiasiaa, ettei hengenelämä meissä koskaan voi saada sen omaa olemusta vastaavaa olomuotoa, ja ettei se täällä koskaan voi päästä täysin vapaaksi ristiriidasta. Hengenmaailman täytyy täällä aina kehittyä sille itselleen vieraassa olomuodossa, johon meidän elämämme pukeutuu ja jota me emme mitenkään voi päällämme pudistaa. Kaikessa siinä, mitä ihmiset henkisellä alalla saavat aikaan, on tässä kohden epätäydellisyyttä, kaikessa siinä, mitä me ilmausumme hengenelämästä, on aina jotakin kuvannollista, symbolista, se syvyys, joka ennen kaikkea tekee meidän elämämme henkiseksi, ei voi meidän olemassaolomme muodoissa koskaan päästä täysiin oikeuksiinsa. Mutta joskin tämä hengenelämän perusolemuksen ja olomuodon välinen ristiriita osoittaa meidän elämämme elämäksi, jolla on oma ominaisuutensa, monen ehdon alaiseksi ja mitä suurimmassa määrin epätäydelliseksi, niin se ei muuta sitä hapuilevaksi toivomiseksi ja voimattomaksi kaipuiksi. Sillä tuo perusolo ei ole meille mikään vieras ja ainoastaan kaukaisen kunnioituksemme esine, vaan me voimme siinä löytää oman elämämme ytimen, oman todellisen itsemme ja siitä käsin ryhtyä taisteluun kaikkea alamittaista vastaan. Me emme ole ainoastaan keskellä ristiriitaa vaan myöskin sen yläpuolella, ja elämä voi tällaisen ylevämmyyden voimakkaasti esillepuhjetessa saavuttaa sisäisen lujouden ja iloisuuden. Ja samalla me voimme huolimatta kaikista vastuksista lohdullisesti toimia ihmisen kohottamiseksi yläpuolelle kaiken sen, mikä hänessä on inhimillisesti pientä.

Epäilysten torjuminen.

Tähänastiset perustelut ovat pyrkinneet sisäisesti lujittamaan hengenelämää ja koettaneet osoittaa sen omassa piirissään vastuksiin nähden ylivoimaiseksi, mutta niissä ei vielä ole otettu punnitsemisen alaiseksi sen suhdetta meidän kokemuksemme kokonaismaailmaan. Mutta juuri tästä maailmastahan on kohonnut voimakasta epäilyä hengenelämälle vaatimaamme valta-asemaa ja samalla sitä siihen perustuvaa vakaumustamme kohtaan, että elämällä on tarkoitus. — Jo ammoisista ajoista asti on ihmiselle antanut ajattelemista, saanut hänet kuohuksiin ja usein epätoivoon se havainto, että se, mitä hän pitää korkeimpana ja mikä häneltä vaatii sanomattoman paljon työtä ja uhrauksia, näyttää maailman kokonaisuudessa aivan voimattomalta: luonto kulkee kulkuaan täysin välinpitämättömänä hengen asettamista tarkoituspieristä ja kohtalo ei tee mitään eroa hyvän ja pahan välillä, emme saa näkyviimme mitään vanhurskauden emmekä rakkauden valtakuntaa. Eipä edes ihmisenkään piirissä hengenelämä pääse lujaan asemaan ja varmaan valtaan, vaan se esiintyy siinä vain sivuilmiönä, vieläpä yksilöiden samoin kuin puolueiden harrastusten pelkkänä välikappaleena ja tulee näin mitä häpeällisimmin vääristetyksi. Ja lisäksi vielä ihmiskunnan saavuttama kokemus osoittaa hengenelämän omalla alalla vallitsevan syvän hajaannuksen, vieläpä katkeraa sisäistä vihamielisyyttä ja siitä johtuvaa kokonaisvaikutuksen lamautumista. Kaikki nämä vaikutelmat ovat omiansa osoittamaan hengenelämän esiintyvän pelkkänä maailmankehityksen sivutuotteena. Voiko sellainen vallita elämäämme ja antaa sille tarkoituksen?

Voimmeko nämä vaikutelmat kieltää tai ne asiaan vaikuttamattomina syrjään sysätä? Se on mahdotonta, niiden täytyy ylläesitetystä ajatuksenyhteydestä vain yhä raskaampina painaa vaakalaudalla. Sillä jos me oivallamme hengenelämässä olevan tavattavissa maailmanliikettä ja jos me

sen näemme antavan todellisuudelle syvyyttä ja ennenkaikkea sen vievän todellisuuden sisäkohtaiseen elämään, niin olisi odotettavissa ja voisi vaatia, että tällainen maailmanliike osoittautuisi kaikkea muuta voimakkaammaksi ja saisi kaiken muun itseään palvelemaan, olisi odotettavissa, että se itse varmoin ottein pääsisi toteutumaan ja leikkiä lyöden murtaisi niin hyvin ihmisten kuin muiden esteiden puolelta tulevan vastustuksen, mutta pitäisi itsessään lujasti koottuna kaiken moninaisuuden ja ohjaisi sen yhteiseen päämaaliin. Näin on meidän edustamamme käänne vain vaikeuttanut arvoitusta, yhä vain syventänyt hämäryyttä, eikä mitenkään tarjonnut ratkaisua.

Mutta nousee kysymys, mitä tästä tällaisesta tosiasiasta seuraa. Järkyttävästi ja tuhoavasti se voisi vaikuttaa vain siinä tapauksessa, että se pakottaisi meidät luopumaan siitä, mitä tutkimuksemme tähänastinen kulku on todistanut hengenelämän eduksi, siis myöskin peruuttamaan sen vakaumuksen, että siinä näemme todellisuuden syvyyden. Mutta siihen se ei voi meitä pakottaa. Tämä olisi sille mahdollista vain siinä tapauksessa, että hengenelämän kohtalo inhimillisen kokemuksen maailmassa olisi se, joka viime kädessä ratkaisee hengenelämän olemuksen ja olemassaolon, jollei meillä olisi asetettavana noita maailman vaikutelmia vastaan mitään alkuperäistä ja täysin pätevää todellisuutta ja jos omassa itsessämme eletyn kokemuksen varmuus riippuisi siitä, mitä ympäröivässä maailmassa on vaarinoitettavanamme. Jos me oivallamme itseämme ainoastaan maailmasta käsin ja jos me saamme itsemme arvata vain niin korkealle kuin se antaa meille varmentavia tosiasioita, niin on epäily voittamaton ja nämä vaikutelmat vievät pakostakin elämän sisäiseen tuhoon. Mutta tämän tutkimuksemme johtava ajatus on se, ja se vastaa myöskin nykyajan, vieläpä koko sivistyskehityksen syvintä virtausta, ettei elämän rakentaminen tapahdu ulkoa sisäänpäin, vaan sisältä ulospäin, ja etteivät alkuperäisimmät, vallitsevat ja määräävät tosiasiat tule meille ympäröivästä maailmasta käsin, vaan ovat meille tarjona itse elämänkehityksessä, siinä, mitä se itsessään synnyttää ja kokee. Perustavaa laatua oleva elämänkehitys käy kaiken yksityiskohtaisen kokemuksen edellä ja sen on jatkuvasti oltava tämän kokemuksen kannattajana, vieläpä jakautuminen subjektiksi ja maailmaksi kehittyä tämän perustavaa laatua olevan elämänkehityksen sisällä, vain se on kykenevä käsittämään välittömän olemassaolon antamat vaikutelmat yhdeksi kokonaiseksi maailmaksi ja asettamaan tuon maailman objektiivisen asiallisuuden valtapiirinä subjektin hetkellisiä ja satunnaisia tiloja vastaan.

Elämänkehityksen lähempi tarkastelu ja perustelu on meille osoittanut, että siinä tapahtuu ominainen liike, joka tuo muassaan olennaisesti uuden elämän, mikä on vastakkainen sille elämälle, jota vallitsee luontoperäisen olemassaolon rinnakkaisilmiöllisyys. Tässä tarkastelussa emme saaneet näkyviimme ainoastaan yksityisiä ilmauksia, vaan esiintyi yksi läpikäyvä pääsuunta kaikessa moninaisuudessa ja tämä moninaisuus liittyi yhdeksi ominaiseksi kokonaisuudeksi, ei ollut tarjolla vain pelkkiä mielipiteitä ja selittelytapoja, ulkopuolella olevan tosiasiallisuuden kuvia ja varjoja, vaan todellisuus sisältyi itse elämän rakenteeseen, se löysi siitä itsensä ja sai samalla eittämättömän varmuuden; elämä ei ollut riippuvainen tietämisestä, vaan tietäminen sai ominaisen muodon vasta synteestistä ja siten saavutetusta elämän luonnosta. Tätä perustosiasiaa, sitä tosiasiaa, että meissä kohoaa esille itsenäinen hengenelämä, eivät kumoa ympäröivästä maailmasta kohoavat ankarimmatkaan vastukset. Osoittakootpa ne vain, ettei maailmantila vastaa hengenelämän vaatimuksia ja pakottakootpa vain meidät ajattelemaan vaikka kuinkakin epäedullisesti tästä maailmantilasta ja ihmisen omasta asemasta, asettakootpa vain meidät uusien tehtävien eteen, mutta milloinkaan ne eivät voi vähimmässäkään määrin tehdä epäilyksenalaiseksi tuota perustosiasiaa, pikemmin ne sitä vain vahvistavat, kun niiden esiintuoma vastustus antaa tuon tosiasian esiintyä tarkemmin erotettuna ja selvempänä. Mutta yhtä ehdottomasti kuin me tuon perustosiasian eittämätöntä varmuutta väitämme yleispäteväksi, yhtä vähän kuin me sallimme sen aleta pelkäksi subjektiiviseksi makuasiaksi, niin yhtä selvää on, että se yksityisille samaten kuin kokonaisille aikakausille tulee vakuuttavaksi voimaksi vain sikäli kuin henkinen elämänsisällisyys pääsee voimakkaasti esille kehkeämään ja täyteen tietoisuuteen. Missä tämä puuttuu, missä elämä joutuu sisäiseen hajaannukseen ja missä sillä ei ole maailmasta tulevia vaikutelmia vastaan asetettavana mitään alkuperäistä voimaa, siellä nämä vaikutelmat kyllä vievät voiton, siellä epäily ja epäusko eivät ole kumottavissa ja siellä elämä ei enää voi vaatia itselleen mitään tarkoitusta.

Näin myöskin historian antama kokemus osoittaa, että ympäröivän maailman vaikutus kokonaisvakaumukseen olennaisesti on riippuvainen siitä, minkä verran hengenelämällä on ollut asetettavana henkistä sisällystä ja suunnanvarmuutta sitä vastaan. Niinpä esim. muinaisajan kristityltä maailmankaikkeuden salaisuudet kietoutuivat mitä täydellisimpään hämäryyteen; ettei tämä hämäryys voinut järkyttää hänen uskonsa lujutta, johtui siitä, että hänen elämänsä valtasi sisäinen välttämättömyys, joka kohotti hänen elämänsä kauas yläpuolelle ulkoapäin tulevien vaikeuksien ja pulmien. Päinvastoin taas eivät useinkaan sellaiset aikakaudet, jotka ovat tarjonneet loistavia saavutuksia ja hämmästyttävää voimainkehitystä, ole voineet torjua epäilyksiä, koska niiden elämä ei ole voinut kohota eheään kokonaiskäsitykseen ja saavuttaa alkuperäistä syvyyttä. Epäilyksen voittaminen ei siis riipu harkitsevasta mietinnästä vaan itse elämän muodostuksesta; elämän heikkous ja tyhjyys ainoastansa antaa epäilykselle vallan sielumme yli. Ja nykyisissäkin oloissa ainoastaan elämän sisäinen vahvistaminen voi auttaa meidät epäilysten yli.

Mutta joskaan emme millään tavoin alistu ympäröivän maailman vastustavien vaikutteiden alle, niin emme voi niitä yksinkertaisesti työntää syrjään ja kulkea tietämme ikäänkuin niitä ei olisikaan. Meidän tulee rohkeasti puolustaa hengenelämän maailmaa kaikkea, vieläpä omasta sielusta kohoavaa, vastustusta vastaan, uskollisesti palvella sitä keskellä kaikkea ahdistelua, osoittaa sankariutta aina arkipäivän toimintaan asti. Tästä kohoaa vaatimukseksi se, ettemme hengenmaailman puolelle asettumistamme tee riippuvaksi minkäänlaisesta palkasta tai mistään ulkonaisesta menestymisestä, vaan että ulkomaailman ankarasta vastustuksesta huolimatta pidämme kiinni hyvästä sen itsensä takia. Tällaisen ajatusjuoksun yhteydessä Platon piirsi kuvansa kärsivästä vanhurskaasta — kaukana tämän käsitteen kristillisestä sisällyksestä —, jota kaikki kärsimys ja vaino hänen sisäisessä ylevyydessään ja lujudessaan vain vahvistaa, ja hänen hartain ajatuksensa oli kokonansa eroittaa toisistansa ihmisen moraalinen käyttäytyminen ja palkan kysymys. Ja samaan suuntaan ajatellen suuret kasvattajat vaativat, ettei siveellinen kasvatus saisi nojautua siihen oppiin, että hyvän tavallisesti käy hyvin ja pahan pahoin, vaan että kasvatuksen pikemmin tulisi lujittaa sielua hyvässä, jotta ilo hyvästä kohoaisi kärsimystä voimakkaammaksi. Niinpä arvelee Fröbel, että ihmisille on tehtävä selväksi se seikka, että sen, joka todella tahtoo hyvin tehdä, "täytyy elää ulkonaisen ahdistuksen alaisena; sillä kieltäytyminen, ulkonaisten seikkojen väheksyminen sisäisten arvojen saavuttamiseksi, kas siinä korkeimman kehityksen saavuttamisen ehto". "Juuri ulkonaisten vastuksien voittaminen tai pikemmin niiden läpi pääseminen ja samalla tuhoaminen oman tahdon voimalla, varttuneella toiminnantarmolla, se se ihmiselle hänen omassatunnossaan antaa rauhan, ilon ja vapauden." Tämä ajatustapa on stoalaisuudessa saanut klassillisen ilmaisunsa; sitä on tarpeen kaikkea voimakasta elämää varten.

Mutta lopullisesti tyydyttävä ei tämäkään ajatuskanta ole. Se pitää etupäässä silmällä yksilöä ja hänen riippumattomuutensa säilyttämistä, kokonaisuuden tila, henkisen yhteisyyden rakentaminen sitä hyvin vähän liikuttaa; se ajattelee yksilön voimakkaaksi ja sekä vihamielisen maailman että oman sielun nostamien pulmien edessä horjumattomaksi; se puolustaa rohkeasti perustosiasiaa vastoin kaikkia epäilyksiä ja kaikkea vastustusta, mutta se ei tunne mitään järkytysten, epäilyksen ja kärsimyksen tietä tapahtuvaa elämän edelleenkehittämistä. Mutta tästä ei voida luopua, jos mieli elämän pysyä liikkeellä ja säilyttää iloisuutensa. Jos tehtävänäemme yksinkertaisesti olisi vain torjuminen ja jollei taistelu veisi elämää myöskin sisäisesti eteenpäin, niin ei tyrehtyminen olisi vältettävissä, paikalleenpysähtyminen olisi ehdoton seuraus, tarkoituksensa puute lamauttaisi toiminnan tarmon. Niinpä tuo paikalleenpysähtyminen on estettävä ja sen lupaa uskonto tekevänsä.

Uskonto on tutkimuksemme varrella jo useastikin ollut esillä, mutta meidän oma kantamme on tähän saakka jäänyt ratkaisematta. Mutta tähän kysymykseen emme voi ryhtyä tunnustamatta, että kaikkeen itsenäisen hengenelämän kehkeämiseen sisältyy aineksena uskontoa, joskin useimmiten kätkeytynä. Sillä kuten käänne itsenäisyyteen voi olla alkuisin yksinomaan kaikkeuselämän voimanlähteestä, samaten tässä kaikki toiminta on tuon elämän kiinteässä yhteydessä olemista. Siellä missä inhimillinen luomistyö on kohonnut korkealle, on oltu tästä tietoisia. Niinpä suuripiirteinen taiteellinen muovailu ei tuntenut itseensä pelkän yksilön työksi vaan korkeamman voiman herättämäksi, syvät luonteet ottivat sen vastaan armon antimena ja kunnioittivat sitä sydämen kiitollisuudella. Myöskin suuret ajattelijat tunsivat olevansa ylevämmän pakoituksen alaisia asettaessaan oman olemuksensa vaatimuksen kaikkea sitä vastaan, mitä heidän ympärillään pidettiin totena ja oikeana. Ja maailmanhistorian sankarit tunsivat tavallisesti olevansa, vieläpä jouduttuaan jyrkkään ristiriitaan vallallaolevan uskonnon kanssa, välikappaleita ja aseita kohtalon kädessä, tätä ilman se suunnaton vastuunalaisuus, joka sisältyi heidän toimintaansa, ei olisi ollut kestävässä. Niinpä voi todella sanoa, että kaikkeen elämän kohoutumiseen yläpuolelle arkipäivän keskitason sisältyi tavallaan uskontoa.

Näinpä siis uskonnolla ei ole sijansa vasta tässä, sillä on laveampi pohja, kaikkeuden koossapitävästä yhteydestä on viimeiseen saakka aina kiinnipidettävä. Mutta tämä niin sanoaksemme pohjalla ja takana piilevä uskonto ei ole sitä, mitä uskonto tahtoo olla, kun se muodostaa oman elämänpiirinsä. Edelläesitetty uskonto on korkeintaan johdantoa ja valmistusta siihen. Meidän esityksemme mukaisesti voisi tällainen itsenäinen uskonto todistaa oikeutuksensa ja totuutensa ainoastaan olennaisesti edelleen muodostamalla koko elämää, eikä minkään pelkän teoreettisen punnitsemisen avulla. Ja näin onkin tämän uskonnon laita itse asiassa. Kaikessa oikeassa hengenelämässä, kuten näimme, ilmenee suhtautumista kaikkeuden kokonaisuuteen, mutta tämä suhtautuminen on lähinnä tulos työstä, maailmaan kohdistuvasta toiminnasta ja se on näin välitettynä enemmän välillistä laatua. Mutta itsenäistyessään uskonto edustaa ja puolustaa sitä tosiasiaa, että sielun kokonaisuuden on mahdollista olla välittömässäkin suhteessa kaikkeuselämän kokonaisuuteen, tai pikemmin, että tällaisessa suhtautumisessa sielu vastoin muutoin vallitsevaa elämän hajaannusta kokooa itsensä kokonaisuudeksi, sanan varsinaisessa merkityksessä vasta onkin sielu. Samalla hengenelämän aate kasvaa jumala-atteeksi ja hengenvaltakunta jumalanvaltakunnaksi.

Tällainen ajatussuunta on sikäli elämän kaikkeudelle välttämätön kuin vasta ihmisessä hengenelämä saavuttaa sen täyden itsenäisyyden ja ylevämmyyden maailmaan nähden, joka juuri muodostaa sen olemuksen. Hengenelämä jää keskelle ratkaisemattomia pulmia ja sen täytyy lopulta itseensä sortua,

jollei sanotulla tavalla ole saavutettavissa kohoutumista yläpuolelle kokemusmaailman; se on kokonaisuutena uhattuna, jollei tällainen lopullinen täydentyminen ole mahdollinen. Niinpä on se, mikä aluksi esiintyy pelkkänä täydentymisenä, samalla kokonaisuuden perustava edellytys ja sitä ratkaistaessa taistellaan kokonaisuudesta; kokemuskin osoittaa, että sellainen suhde uskontoon — uskonto tällöin käsitettynä avarimmassa ja vapaimmässä mielessä — on enemmän luonteenomainen ihmisen henkiselle olemukselle, että se tavallisesti on todistuksena sisäisen elämän syvyydestä ja pontevuudesta; missä näiden kysymysten käsittely kokonansa hyljätään ja koko probleemia pidetään aivan olemattomana, siellä ei elämää voida varjella joutumasta ympäröivän maailman valtoihin ja sisäiseltä madaltumiselta.

Mutta uusi elämä osoittautuu, sen ohessa että se, pitämällä tosiasiallisesti hengenelämää yleensä pystyssä, todistaa oman olemassaolonsa, erikoisesti kohoamisessa myöntämiseen ankaran kieltämisen kautta, se osoittautuu siinä, että käy mahdolliseksi käsitellä kärsimystä, vieläpä syyllisyyttä, uudella tavalla. Kuulee usein sanottavan, että kärsimys vie ihmistä syvempään ja jalompaan elämään; mutta jos tämä merkitsee sitä, että kärsimys erillään laajemmasta yhteydestä itsestensä sen saa aikaan, niin on se väite, joka on suoranaudessa ristiriidassa elämän antaman kokemuksen kanssa. Sillä kuinka usein näemmekään kärsimyksen tekevän ihmiset ahdasnäköisiksi, pieniksi ja kateellisiksi, kuinka usein parempiin olosuhteihin joutuminen houkutteleekaan esille jalommat piirteet! Korottavasti voi kärsimys vaikuttaa vain silloin, kun sen hereilleajava ja järkyttävä voima valmistaa sielun vastaanottamaan uutta elämää ja kun sisäisten syiden nojalla voi tapahtua sisäinen muutos ja jalostuminen. Silloin kärsimys voi ajaa ihmisen hänen olemuksensa syvyyksiin ja tulla uuden kehityksen lähtökohdaksi; silloin voi ankarissa järkytyksissä osoittautua, että se, mikä näytti olevan koko meidän olemuksemme, olikin erikoinen mahdollisuus, josta me voimme vapautua. Tätä tosiasiaa, avarasti ja periaatteellisesti käsitettynä, uskonto juuri edustaa, ei ainoastaan yksilön hyväksi vaan silmällä pitäen koko ihmiskuntaa, jolle kulttuurien kuluminen ja vanhentuminen tekee sisäisen uudistumisen ja jalostumisen välttämättömäksi. Selvästi eroaa tässä toisistaan kaksi elämäntyyppiä, joita historiallisen esiintymisensä nojalla voidaan nimittää kreikkalaiseksi ja kristilliseksi. Edellisessä henkisyys esiintyy ihmiseen varmasti perustuvana ja käsilläolevana, ikäänkuin korkeampana luontona; työllä ei sen piirissä voi olla muuta tehtävää, kuin voimakkaasti vaatia oikeuksiin pääsyä tälle ihmisen jumalalliselle puolelle, puolustaa sitä rohkeasti kaikkia hyökkäyksiä vastaan ja koettaa saada se täysin selvästi esitetyksi. Se on miehekäs ja elämäniloinen katsantotapa, mutta elämän sisäistä liikuntaa siltä puuttuu ja samalla todellisen historian mahdollisuus, myöskään ei tällaisen itsensä-esittämisen elämälle tarjoama sisällys ole voinut lopullisesti tyydyttää. Kristillinen elämän tyyppi, joka ulottuu kauas yli kirkollisten kaavojen, asettaa elämän sisäiset probleemit, eritoten siveellisen puutteellisuuden etualalle; elämän liikunta käy tälle elämäntypille siitä syystä arvokkaaksi, että siinä hengenmaailma avaa ihmiselle uuden syvyyden, vaatii ylintä voimain käyttöä sen omaksumiseksi, mutta vie samalla kehittämällä uutta elämää noiden siveellisten puutteellisuuksien ja pulmien yli. Tämä ei anna vain yksityisen elämälle sisäistä historiaa vaan koko ihmiskunnan elämälle, tämä antaa elämälle päämaalin ja luo siihen sisäistä jännitystä. Tästä käsin katsottuna esiintyy kärsimys sellaisena, mikä voidaan ottaa elämän olemukseen ja mikä voi vaikuttaa sitä edistävästi.

Uskonnon herättämälle elämälle on yleensä olennaista, ettei se ainoastaan alinomaan perustele tehtäviä hengenelämälle vieraan tai suorastansa vihamielisen maailman voittamiseksi, vaan voimakkaasti vie niitä eteenpäin; niinpä on tällä elämällä vastakohtaisuuden ja samalla vahvistuneen sisäisyyden leima. Tässä vasta kehittyä täysin puhdas sisäinen elämä ei vain maailmaan nähden vaan myös maailmaan kohdistuvan työn suorittamiseen nähden. Tällaisessa vastakohtaisuudessa sisäkohtaisuus, joka on ominaista kaikelle hengenelämälle, muodostuu ylevämmyydeksi maailmaan nähden, omassa itsessä lepääminen syväksi rauhaksi. Tästä välittömästi kokonaisuuden suhteesta kokonaisuuteen virtaa sielullisuutta antava voima ja se antaa myöskin persoonallisuuden käsitteelle verrattomasti suuremman lämmön. Tällöin ainoastaan ihminen kokonaisuutena saa arvon, johon inhimilliset suhteet voivat vain lähentäen auttaa häntä. Näin tapahtuu eittämätön elämän edelleenmuodostuminen; elämä saavuttaa sellaisen kohdan, jossa harhat ja vastustukset eivät enää siihen pysty, jossa sekavuuksien maailma on sen alapuolella.

Tosin tällainen käänne ei voi tapahtua, ilman että meidän kykymme ja inhimillisen maailmamme rajoitus käy entistensä tuntuvammaksi. Tuon uuden elämän pukeminen käsitteisiin on aina vain jäävä epätäydelliseksi ja onnistuva enemmän kuvan kuin opin muodossa; antropomorfismin vaara ei vain opissa vaan myös elämässä kasvaa tuntuvasti astuttaessa ulos muodostavan työn piiristä. Ja meidän maailmamme täytyy näyttää vielä keskeneräisemmältä kuin tähän saakka. Juuri näin ollen meidän maailmamme ei voi esiintyä puhtaan järjen valtapiirinä eikä myöskään ahjona, josta varmasti kohoten kehittyä järjen valtapiiri, vaan ainoastansa paikkana, jossa elämän suuret liikkeet suorituvat ja uudet syvyydet avautuvat, mutta lopulliseen täydentymiseen ei siinä päästä. Mikä oikeana ja todellisena elämänä omaksutaan, se on jo kaukana olemassaolon keskitasosta ja joutuu monin tavoin taisteluun sitä vastaan, se omassa itsessäänkin on keskellä taistelua ja liikettä. Näin meidän elämämme tältä kannalta nähden esiintyy paljoa enemmän suuremmasta kokonaisuudesta leikattuna palasena kuin itse

kokonaisuutena, enemmän draaman esittelynä, joka paljastaa toimivat voimat ja antaa niiden astua toisiansa vastaan, kuin draaman kulkuna sen viimeiseen loppusuoritukseen asti. Näin kuvaavat tätä Lutherin tunnetut sanat: "Se ei vielä ole tehty eikä tapahtunut, mutta se on liikkeellä ja menossa; se ei ole loppupää vaan tie. Ei kaikki hehku ja loista, mutta kaikki poistaa karstaa itsestään."

Tällainen asiointi synnyttää ehdottomasti kuolemattomuuden probleemin; ei vain pikkumainen elämänhalu, rajaton kyllästymättömyys, vaan hengenelämän pakoittava tarve yhä uudelleen ajaa tuohon kysymykseen. Ei kukaan voine kieltää, että epäilykset tämän kysymyksen myönteistä ratkaisua kohtaan ovat meidän päivinämme suuresti kasvaneet. Jo maailman paikallisten ja ajallisten rajojen suunnaton avartuminen, jonka nykyaika on tuonut mukanaan, asettaa tämän kysymyksen toiseen valoon, kuin missä se oli silloin, kun maa näytti muodostavan maailmankaikkeuden keskuksen ja koko maailmankulku suoriutuvan lyhyessä ajankierrossa; lisäksi tulee vielä karttuva tietoisuus siitä, että kaikki henkiset toiminnot ovat riippuvaisia ruumiillisista edellytyksistä. Jos lisäksi hengenelämän osallisuus vasta ihmiselle antaa erikoisen aseman, niin täytyy henkisen vireyden heikkouden ja mitättömyyden useimmissa tapauksissa herättää epäilyksiä; silloinkin kun henkistä elämää sivistystyön ja toiminnan avulla on vaivoin saatu heräämään, kuinka usein vaipeukaan se melkein kokonansa horrokseen elämän varrella ruumiillisen hyvinvoinnin vallitessakin, kuinka usein henkinen vireys kokonansa katoaa autioon arkipäiväisyyteen! Sielu näyttää jo sammuneelta, vaikkakin ruumis vielä elää. Mitäpä tällaisille kuolleille sieluille elämästä tämän elämän tuolla puolen? Ja lopuksi vielä olemme myös maailmasta sekä hengenelämästä muodostamiemme avartuneiden käsitteiden nojalla päässeet yhä suurempaan selvyyteen olemassaolomme ahtaudesta ja ehdonalaisuudesta, ei tahdo meistä, kuten aikaisemmasta ajatustavasta, tuntua suurelta onnelta iänkaiken edellensä laahata tätä erikoista olemismuotoamme kaikkine rajoituksineen ja satunnaisuuksineen, paljoa pikemmin on se tuntuva meistä sietämättömältä kahleelta ja kiinnikytkemiseltä, jonka sijasta varmaan täydellinen tuhoutuminen olisi toivottavampi.

Niin paljon kuin meidän ajallamme onkin esille tuotavana kuolemattomuuden myöntämistä vastaan, on myöskin suoranaisella kieltämisellä edessään mitä suurimpia vaikeuksia, niin pian kuin elämästä yllä esittämämme kuva on tunnustettu oikeaksi. Sillä jos elämä — ei ainoastaan yksilön vaan koko ihmiskunnan — esiintyy kokonansa keskeneräisenä, ainoastaan edessäolevan matkan alkutaipaleena, jollei ole minkäänlaista toivoa siitä, että ihmiselämä koskaan voisi muuttua järjen valtakunnaksi, ja jos vaikeudet vuosituhansien kuluessa yhä vain kasvavat, niin täytyy kaiken henkisyyspyrinnän muuttua järjettömyydeksi, jos osa puutteineen ja ristiriitoineen on oleva koko kokonaisuus, jollei henkisen elämän kehittyminen milloinkaan pääse sitä edemmäs eikä myöskään yksilöä päästä osalliseksi tällaisesta jatkuvasta olemassa-olosta. Tosin tällainen jatkuva olemassa-olo voisi ulottua vain henkiseen ytimeen, joka yksilössä taipumuksena on olemassa, ja se kysymys voi herätä, onko siinä tapauksessa, ettei elämänkehitys kohota piileviä henkisiä mahdollisuuksia eläväksi henkiseksi voimaksi ja muodosta niitä itsenäiseksi elämän keskuksiksi, tämä elämänkohta siirtyvä ikuisuuteen ja eikö siihen sisältyvä voima tule jossakin muualla käytetyksi.

Ratkaiseva koko kysymyksen käsittelylle on se tosiasia, että meidän elämämme rajojen sisällä kehittyä ajallisuuden yläpuolelle kohoavaa elämää, että ihminen voi päästä osalliseksi iäisydestä ja äärettömyydestä ja vieläpä — se on pääasia — ei ainoastaan yksityisillä henkensä ennätyksillä, vaan koko olemuksellaan. Mikä näin on saavutettu, se ei voi tuhoutua ajan aaltoihin. Tässä sopii pitää mielessä Goethen sanat:

Niin ratkeaa tuo suuri, vakaa kysymys toisen kotimaan, sill' ainaisuuden meille takaa, mi ainaist' elämässä maan.

Aina on tämä kysymys pysyvä liian paljon hämäränä, voidakseen elämässämme päästä etualalle; vain dogmaattinen kieltämys on torjuttava. Ei sen vähäisempi kuin itse Kant kirjassaan "Kritik der praktischen Vernunft" ole nimenomaan teroittanut, että tuosta hämäryydestä on se etu, että se kiinnittää meidän ajatuksemme juuri tähän elämään, joka tarjoaa niin sanomattoman paljon tehtäviä, ja samalla pitää toiminnan kaukana palkanajatuksista. Hän lopettaa syvällisen esityksen tästä kysymyksestä sanoilla: "Myöskin tässä kohden pitänee paikkansa, ettei tutkimaton viisaus, jonka aikaansaamina me olemme olemassa, vähemmän ole kunnioittamisen arvoinen siinä, mitä se on meiltä kieltänyt, kuin siinä, mistä se on sallinut meidän päästä osallisiksi."

Yhteenvedo.

Lopuksi on luotava katsaus taaksepäin kuljettuun tiehen ja lyhykäisesti koottava yhteen se tärkein, mitä olemme saaneet lopputulokseksi kysymystä elämän tarkoituksesta ja arvosta punnitessamme. — Ensinnäkin kysymyksen tutustumisemme oli tavallisuudesta poikkeava. Emme alkaneet esittämällä

kuvaa ympäröivästä maailmasta emmekä koettaneet siitä käsin löytää elämälle valaisevaa selvyttä, vaan me koetimme käsittää elämän elämästä itsestään ja ymmärtää sitä sen itsensä avulla. Me seurasimme sitä sen omassa kehityksessä, me löysimme siitä yhteyksiä, eri asteita ja tarkoituseriä, vieläpä tästä käsin lopuksi löysimme kokonaisen todellisuuden, joka meille ihmisille on kaiken todellisuuden ydin. Tästä kysymys kaiken tarkoituksesta ja merkityksestä sai uutta valoa. Noudattamalla juuri tätä tietä täytyi tarkastelussamme käydä samoin kuin käy elämässäkin, sen tuli käännekohtissa tehdä oma ratkaisu. Läpikäyvänä kaikessa oli pyrkimys sisäiseen itesäilytykseen, ja lopulta saavutetulla tuloksella oli persoonallisen totuuden luonne. Tällainen antaa kaikelle suurta sielullista välittömyyttä ja lämpöä. Jokainen pyrkivä ihminen, ei ainoastaan oppinut tutkija, voi ryhtyä tähän työhön, ihmiskunta voi tuntea yhteisen vakaumuksen pohjalla kuuluvansa yhteen, mutta samalla voi jokainen yksityinen antaa yksilöllisen ilmaisun sille, mitä näiden elämäntotuuksien pohjalla katsoo välttämättömäksi edellyttää, ja julistaa sitä omalla kielellään. Tällaisen elämäkokemuksen perustuksella ja henkiseen itesäilytykseen liittyneenä täten löydetty totuus voi saavuttaa suurimman varmuuden, mikä on ajateltavissa, ja myöskin voi tällainen palaaminen elämän perusluotteisiin vaikuttaa elämän yksinkertaistuttamiseksi, mikä kulttuurityön mukana lisääntyvien yhteyksien ja vaikeuksien kohotessa käy yhä välttämättömämmäksi. Vaikkakin erityisen ajatusmaailman muodostaminen on näinkin menetellessä tarpeellinen, jotta yksityiset ilmiöt voitaisiin yhdistää yhdeksi kokonaisuudeksi, niin näin perustellulla ajatusmaailmalla on se etu, että se aina ja uudestaan on muutettavissa omaksi elämäkokemukseksi ja siten voi jokaiselle milloin tahansa tehdä tiliä itsestään.

Asiaan nähden kävi selville, että ihmiselämä saa tarkoitusta ja arvoa ainoastaan siitä tosiasiaista, että kaiken ulospäin suuntautuvan ja olevaisuuden pinnalla tapahtuvan toiminnan ohessa on olemassa olennaisesti uuden elämän mahdollisuus, mahdollisuus johtaa elämä kaikkeuden kokonaisuudesta ja todellisuuden sisäkohtaisuudesta. Tässä uudessa elämässä on toisiinsa kietoutuneena ja erottamattomasti yhtyneenä kaksi seikkaa: tässä vasta syntyy kaikelle elämän hapuilevalle tavoittelulle ja pelkälle elämän varjolle vastakkainen todellinen elämä, elämä, joka perustuu omaan itseensä ja sisäisesti kehittää sisällyksensä. Ja tämä elämä esiintyy vain vapautumisena siitä, mitä ihmisessä on pientä, painopisteen siirtämisenä kaikkeuden elämään ja toimintaan, siihen vaaditaan jyrkkää kieltäymistä.

Tämä uusi elämä ei suinkaan ole pakenemista ihmismielen ja sen mielialojen komeroihin, syrjäiseen piilopaikkaan, vaan, samaten kuin se itsessään sisältää todellisuuden syvyyden avautumisen, samaten se vaatii ryhtymään taisteluun vallitsevaa oloa vastaan, samaten sen täytyy vaatia hallittavakseen kaikki alat, joihin elämä haaraantuu, samaten se keskellä sisäistä lepoa ja ylevämyyttä vaatii alinomaista ja ääretöntä työtä kaikkiin elämän moninaiisiin asioihin nähden. Tässä on olemassa olokanta, joka kaikki ihmiskunnan elämäkokemukset kykenee näkemään samalta kannalta ja arvioimaan ne samalla mitalla, tästä käsin avautuu mahdollisuus asettaa partikulaarisia elämänjärjestelmiä vastaan, jotka eivät meitä enää kykene tyydyttämään, universaalinen, sijoittaa kaikki erikoiset saavutukset siihen ja siitä käsin saada ne syvennetyiksi. Kaikkialla on kysymys henkisen perusluonteen muodostamisesta ja hengenvaltakunnan todellisuuden sisäkohtaisuuden lisäämisestä.

Kaikki tämä edellyttää, että tunnustetaan todellisuudella olevan syvyyttä ja että ihmisen on mahdollista omaksua tämä syvyys; se, mikä oli ihmisen koko maailma, tulee täten hänen toiseksi maailmakseen, pelkäsi ilmiöiden esiintymiseksi. Tässä tällaisessa käänteessä on oma metafysiikkansa: sen kyllä huomaamme ja sitä emme tahdokkaan kieltää, vieläpä me pidämme tällaisen elämän metafysiikan tunnustamisen sinä taitekohtana, jossa ihmisajatusten täytyy ratkaista suhteensa ja jossa ne kai tulevat käymään eri suuntiin. Jollei todellisuudella ole mitään syvyyttä tai jos se meiltä on suljettu, niin ei ole mitään mahdollisuutta perustaa elämää siihen itseensä, erottaa oikeata hengenkulttuuria pelkästä ihmiskulttuurista ja päästä sisäisesti kohoamaan yläpuolelle ympärillämme olevan sekasorron ja maailmanmenon. Tällöin ihmiselämä on hukassa eikä mikään vastike voi tuota puutetta korvata. Näinpä siis ei mieltymys tuntemattomaan, hämääjän ja taivaantakaiseen maailmaan vie meitä metafysiikkaan, vaan huoli elämän itsenäisyydestä ja sisällyksestä. Tällainen elämän metafysiikka eroaa myöskin kyllin selvästi kaikesta koulumaisesta metafysiikasta. Ei ole suinkaan tarkoitus tämän metafysiikan avulla pelkästään intellektuaalisista syistä täydentää tätä tämänpuolista maailmaa jollakin toisella maailmalla, vaan se se vasta pääsee tunkeutumaan oikeaan todellisuuteen, vain sen avulla on elämälle saavutettavissa luja olokanta, todellinen nykyisyys, oikea sisäkohtaisuus. Me emme siis näin ollen pakene todellisuutta, vaan tässä kuvatus elämän pääpyrkimyksenä on todellisuuden, alkuperäisen todellisuuden vaadinta, sellaisen todellisuuden, jollaista pelkkä olemassaolo ei mitenkään tarjoa.

Myöskin on tässä kuvatus elämän piirteinä läpikäyvä eetillisen toiminnan vaatimus. Se saa eetillisen luonteen etupäässä siten, ettei tässä ole kysymys jo valmiina olevalla pohjalla saada aikaan sitä taikka tätä, vaan on kysymyksessä kääntämällä oleva asiointi vastaisin päin saavuttaa uusi olokanta ja kilvoitella uusi kokonaiselämä, joten meillä siis ei ole vain yksityisiä elämäntehtäviä, vaan yksi ainoa päätehtävä, joka valtaa ja koossapitää kaiken moninaisuuden. Onnistuuko saavuttaa tuo uusi olokanta,

siihen lujasti juurtua, kehittää henkinen luonne ja siten lisätä olevaisuuden perusoloa, — lyhyesti sanoen — muuttuuko ihminen henkiseksi energiaksi ja saavuttaako hän sellaisena varman yhteyden näkymättömän maailman kanssa, se se lopulta ratkaisee hänen elämänsä onnistumisen tai epäonnistumisen. Eivät loistavimmatkaan ulkonaiset ennätykset voi tässä kohden esiintyvää puutetta korvata. Mutta se tehtävä, joka ihmiselle näin asetetaan, ei voi osoittautua hänelle vieraaksi. Vaatimus ei tule ulkoa päin, vaan omasta piiristämme; onhan toki kysymys todellisen minämme saavuttamisesta, elämämme sisäkohtaisuuteen kohottamisesta. Kaikki etiikka vaatii jotakin sellaista, mikä on yläpuolella pelkän ihmisen, mutta tässä on se, mikä on yläpuolella ihmisen, juuri ihmisen oma sisäisin henkinen perustus. Näin ei jää sijaa mahdollisuudelle käsittää moraalialueita rasittavaksi ikeeksi tai jäykäksi kaavaksi, niinkuin käy siellä, missä, sen sijaan että noudatettaisiin asian sisäisiä yhteyksiä, tyydytään pelkkään ulkonaiseen, ihmisten yhteiselämän taustalle laadittuun siveelliseen arvostelmaan, ja silloin helposti saadaan aikaan moraalinen irvikuva. Itsenäisen hengenelämän pohjalta kohoava siveys kykenee myöskin tyydyttämään sen vaatimuksen, mikä siveydelle on välttämätön, mutta jota nykyajan siveysoppi tavallisesti käsittelee aivan syrjäseikkana. Tämä vaatimus on elävän voiman vaatimus, voiman, joka laeille, säännöille, tai miten milloinkin sanotaan, ihmisessä itsessään antaa toiminnan tarmon. Sillä mitä vastuksien ylivoimaisen painon ja veltojen henkisten liikutusten edessä auttavat kaikki käskyt ja säännöt, jos ne vain tuovat ihmiselle vaatimuksia, jollei hänellä ole apua elämän pohjavirrasta, joka tekee niiden täyttämisen mahdolliseksi? Mutta tällainen elämän virta avautuu, jos tunnustetaan ihmisessä itsessään läsnäolevaksi kaikkeuselämä, joka kohottaa hänet yläpuolelle yksilöllisen rajoituksen ja saattaa kaikkeuden voiman hänessä toimintaan. Vain täten siveys voi heikosta suunnitelmasta muuttua täydeksi todellisuudeksi.

Täten siis elämälle on saavutettavissa korkea päämaali ja luja pohja, voimaa ja mielenlaadun miehuutta keskellä kaikkea hämäryyttä ja ristiriitaisuutta, se tietoisuus, ettemme elä vain omaa onneamme ja mielihyväämme varten, vaan että meidän tekemme merkitys ulottuu yläpuolelle oman itsemme koko todellisuuden yleisöön. Nyt tiedämme, että maailmat kohtaavat toisensa meidän piirissämme, että meidän omassa kohdassamme on ylläpidettävä ja edistettävä hengenelämän kokonaisuutta ja vietävä eteenpäin maailmankaikkeuden kulkua. Kaikki se, mitä elämäntaloto tarjoo erilaisuutta, väistyy syrjään tämän yhteisen tehtävän rinnalta: näin siis elämä ulkonaisesta mitättömydestänsäkin huolimatta saavuttaa sisäisen suuruuden, eikä kenenkään tarvitse eikä kukaan saakaan arvostella alhaiseksi omaa elämäntehtäväänsä. Tällaiselta pohjalta lähtien voidaan pyrkiä siveyden uudelleen elvyttämiseen, jota se vanhojen tukien alettua horjua ja tuhoavana leviävän tarmottomuuden, veltoisuuden ja hajaannuksen aikana nykyään mitä kipeimmin kaipaa. Ilman siveellistä uudestisyntymistä ja siitä johtuvaa nuorentumista ja voimistumista emme lähimainkaan ole kykeneviä käymään käsiksi nykyisen maailmanhistoriallisen tilan meille asettamiin tehtäviin. Mutta tuo uudistus voi tulla yksinomaan syvyydestä käsin eikä pinnalta päin.

Ja sitten vielä on näin kuvatulle elämälle olennaista sisäinen eteenpäinkulku, sisäisten vastakohtien voittaminen, mahdollisuus sisäiseen rakentumiseen, draamallisen toiminnan luonne. Tosin tämän elämän läpi käy yksi ainoa suuri vastakohta ja yhden ainoan suuren muuttumisen vaatimus, mutta tämän muuttumisen toteuttamisessa esiintyy eri asteita, ne eivät ole pelkästään peräkkäisiä, vaan ne esiintyvät myös samanaikuisina ja niiden jatkuva vuorovaikutus pitää elämän alituisessa liikkeessä. Lähinnä oli kysymys kohoamisesta yläpuolelle lähimmän olemassaolon sekasorron; se oli elämän itsenäisyyden suuntautumisen ensi ehto. Mutta vastaanasettaminen ei vienyt, kuten näimme, täysitoimintaiseen luomistyöhön, oli palattava takaisin kokemuksen maailmaan, jotta se saataisi vedetyksi hengenelämän maaperälle ja elämä näiden molempien asteiden vuorovaikutuksen avulla perinpohjin muovailuksi. Ainoastaan kilvoittelussa vastuksien voittamiseksi oli mahdollista sisäisesti kehittää hengenelämä hämärää ja epävarmaa alkukohtaa ylemmäksi. Vastuksien lujuuden ja kestävyuden edessä näyttäytyi elämän kasvattava voima ja ilmeni eteenpäin kulkua maailmanhistoriallisessa työssä. Mutta vaikeimman kaikista epäilyksistä nostatti hengenelämän näennäinen voimattomuus todellisuuden kokonaisuudessa, sen näennäinen menehtyminen äärettömässä kaikkeudessa, sen heikkous ja vääräsuuntaisuus ihmisielen sisimmässä. Niin järkyttävä kuin tämä epäily olikin, sekin oli voitettavissa siten, että sielulle avautui välitön suhde olevaisuuden vajavaisuuksien yläpuolella olevaan ja niitä vallitsevaan jumalalliseen elämään. Tästä käsin oli luotavissa puhtaasti sisäisen maailman valtakunta, joka kuitenkin sai tuntea itsensä kaikkeuden eloa-antavaksi sieluksi. Näin läpi kaikkien vaikeuksien ja epäilysten järki lopulta sai viimeisen sanan, mutta samalla ei voinut olla epäilystä siitä, että suuria vaikeuksia yhä jää olemaan ja että meidän maailmamme on pulmien ja taistelun maailma, paljon jää vielä arvoituksia, joita emme kykene ratkaisemaan. Mutta kuinka paljon hämäryyttä jääneekin, lopullisesta perustuksesta olemme varmoja, ja kuljettavan tiemme suunnasta ei voi olla epäilystä. Niinpä siis tuo hämäryys ei voi pelästyttää eikä maahan masentaa, niinpä voimme keskellä kaikkia vastustavia voimia kulkea tiemme lohdullisina, vieläpä iloisina.

Mutta elämässä esiintyvistä eri suunnista ja asteista täytyy sanoa, etteivät niiden aikaisemmat vaiheet silti kokonaan häviä, vaikka saavutetaankin uusi kehitysaste; myöhemmät kehitysasteet voivat

saavuttaa täyden voiman ja totuuden vain siten, että nuo edelliset ovat mukana vaikuttamassa. Eritoten ei viimeinen, voittavan henkisyysaste, joka ilmenee uskonnossa, saa astua ulos elämän kokonaisuudesta ja eroittautua omaksi alueekseen, vaan pikemmin sen tulee alituisesti astua esiin kokonaisuuselämästä ja heijastua takaisin elämän kokonaisuuteen, muutoin se helposti voi kangistua ja kadottaa vakuuttavan voimansa. Vain siten, että edelliset kehitysasteet tällä tavoin tavoittelevat edessäpäin olevia ja nämä taas heijastuvat takaisin edellisiin, vain siten, että elämän kokonaisuus on itseensä sulkemassa kaiken moninaisuuden ja vastakohtaisuuden ja pitää ne molemminpuolisessa jännityssuhteessa toisiinsa, voi kukin yksityisalue samalla tuntea oikeutensa ja rajoituksensa ja universaalinen elämänsuunta kohota yläpuolelle kaikkien partikulaaristen elämänsuuntien. Tavanomaiset elämän kuvaukset ovat siinä suhteessa virheellisiä, että ne pysyttäytyvät yhdellä ainoalla asteella ja antavat sen määrätä kokonaiskuvan; tätä virhettä voidaan kuvaamaltamme kannalta menestyksellä vastustaa ja saavuttaa enemmän laajuutta ja vapautta.

Sekin voidaan lukea tämän elämänsuunnan etujen joukkoon, että se kaikenkäsittävän kokonaisuuden rajoissa voi suoda kullekin yksityiselle erikoisen aseman ja oman vakaumuksen aivan hänen yksilöllisen luontonsa, vallitsevien olosuhteiden ja hänen elämäkokemuksensa mukaan. Tosin kuuluu kaikille se vaatimus, että heidän on siirrettävä elämänsä ulkonaisten suhteiden pintakerrosta syvemmälle ja otettava voimakkaasti osaa hengenelämän rakentamiseen, sellaisena kuin kulttuuri sen eteemme asettaa, mutta tähän työhön voidaan käydä käsiksi hyvin erilaisilla kohdilla ja sen mukaan, millä kohden ollaan työssä, muodostuu vakaumuskin erilaiseksi. Mutta kulttuurityön yläpuolelle luo uskonto perusvakaumuksen ja sisäisen sydämenelämän kerroksen, joka on syrjässä arkipäiväisen työn nostamilta vaikeuksilta ja josta pitää olla osallisena jokaisen, joka tavoittelee täyttä elämää. Mutta kuinka paljon hän on siitä osallinen ja näkeekö hän siinä elämänsä painopisteen, se on toinen kysymys. Viimeisimmän vakaumuksen maailma voi toisella pysyä pelkkänä elämäntyön taustana, toiselle se voi suurten järkytysten ja raskaiden pettymyksien kautta tulla elämän varsinaiseksi olokannaksi. Näin voi ihmisten kesken vallita hyvin erilaisia ajatussuuntia: toiselle selvenee aivan välittömästi positiivinen elämänratkaisu, toiselle se avautuu vasta ankaran kieltämisen tietä. Tutkijalla, taiteilijalla, käytännöllisen toiminnan ihmisellä voi kullakin olla oma ajatustapansa, mutta näitä eri suuntia täytyy olla koossa pitämässä koko ihmiselle ja koko ihmiskunnalle kuuluvan perusvakaumuksen ja siitä käsin täytyy olla mahdollista vaikuttaa keskinäisen ymmärtämisen aikaansaamiseksi. Näin käy mahdolliseksi samalla kertaa saavuttaa yhteys ja säilyttää toivottu vapaus sekä päästä virittämästä kaikki ihmiset samaan säveleeseen ja vastenmielisin pakkokeinoin määräämästä kaikille sama tunnus.

Johtopäätöksiä nykyisyyttä varten.

Sen elämän, joka näin syntyy, tulee lähemmin osoittaa oma erikoisuutensa ja pystyväisyytensä elävän nykyisyyden asettamien probleemien edessä. Vaikkemme voikkaan näitä problemeja sen pitemmälle tässä seurata (sen olemme lähemmin tehneet kirjassa "Geistige Strömungen der Gegenwart"), niin näytettäköön kuitenkin kahdessa kohden, kuinka edustamamme elämänsuunta voi taistelussakin osoittautua kelpoiseksi. Nykyisen elämän pääpiirteitä on se, että loistava, aina uusiin voittoihin pyrkivä työ, joka kohdistuu ympäristöön, työ luonnon alamaiseksi saattamiseksi, sosiaalisten elinehtojen parantamiseksi on suuresti syrjäyttänyt huolenpidon ihmisen sisäisestä ja kokonaisuudesta, huolenpidon sieluntilasta, persoonallisuuden ja henkisen yksilöllisyyden kehittämisestä, niin että elämän ulospäin jännittyminen on paljo suurempi kuin sen keskittäminen. Tästä koituu monenlaisia puutteita ja epäkohtia. Missä elämä ei käsittäydy yhdeksi kokonaisuudeksi eikä sellaisena ryhdy taisteluun ympäröivää maailmaa vastaan, siellä sen täytyy kadottaa sisäistä suuruuttaan, siellä se joutuu vaaraan keskellä kaikkia ennätystään ostaa ne sisällyksensä hinnasta, siellä se ei voi saada aikaan mitään sisäistä rakentumista. Tämä käy ilmi eritoten niillä aloilla, jotka vaativat yhtenäistä kokonaisvakaumusta, joiden tulisi ihmisen ennätysiin valaa häntä itseään, kuten uskonnon, filosofian, taiteen ja kirjallisuuden aloilla, mutta myöskin suurisuuntainen käytöllinen ja poliittinen toiminta sitä mitä kipeimmin vaativat. Voimmeko kieltää, että näillä aloilla suoritettavan luomistyön ja sen hämmästyttävän korkean kannan välillä, mikä ilmenee meidän työmme tekniikassa, on suuri juopa? Ihminen joutuu vaaraan menehtyä kaiken sen alle, mikä joutuu hänen eteensä ja vaatii osakseen hänen voimansa. Tämä on vältettävissä vain sillä ehdolla, että me sisäisesti lujitamme itsemme ja teemme enemmän itsestämme. Mutta mitenkä tämä voisi käydä päinsä ilman itsenäisen hengenelämän avautumista? Vain siitä käsin voidaan ympäröivää maailmaa vastaan asettaa sisäinen maailma.

Jos me näin toimimme etupäässä ulospäin ja muodostamme perimmäisimmänkin vakaumuksemme ympäristöstä saatujen vaikutelmien mukaan, niin silloin ympäröivän maailman antamien herätteiden ja tosiasioiden erilaisuus saattaa vakaumukset kulkemaan aivan eri suuntiin, me kadotamme yhteisen sisäisen maailman, hajaantuessamme aina vain lahkoihin ja puolueisiin emme enää ymmärrä toisiamme, meidät yllättää Baabelin kieltensekoitus ja me päädymme, huolimatta työmme ja tehtäviemme koneellisesta yhteenliittymisestä, sisäiseen yksinäistymiseen, meidän täytyy tuntea

itseemme kokonaan hyljättyiksi ja hukkaan joutuneiksi. Mutta itsenäisen hengenmaailman pohjalta voidaan sitä vastoin pyrkiä ihmisten sisäiseen yhteistuntoon ja vakaumuksien yhteyteen.

Ja lopuksi henkisen peruskehän puute ehdottomasti saa aikaan suuren epävarmuuden ja tämä taaskin tuo mukanaan voimakkaan taipumuksen kieltämiseen, ihmisen halventamiseen ja vähäksi arvaamiseen, tämä koskee niinhyvin hänen asemaansa kaikkeudessa kuin hänen arvoansa. Nykyänsä merkillisellä ilolla koetetaan mahdollisimman paljon teroittaa ihmisen riippuvaisuutta, hänen yhteyttänsä alempien elämänasteiden kanssa, hänen henkisen voimansa rajoitusta ja mitättömyyttä, kaiken henkisen toiminnan epävarmuutta, yleensä kaikkea sitä, mikä on omiansa osoittamaan ihmisen pienuutta ja hänessä ilmenevää itsenäisyyden ja sisäisen yhteyden puutetta. Yleensä ei oivalleta, kuinka tällainen kieltämis- ja halventamishalu vaikuttaa tuhoavammin kuin tarkoitetaankaan, kuinka se aivan johdonmukaisesti osoittaa mahdolltomaksi kaiken henkisen kulttuurin ja sen mukana myöskin tieteen ja heikontaa uskoa siihen. Mutta tällaisen uskonpuutteen täytyy lopulta heikentää kaikki elämää virittävät herätteet. Ilman iloista elämänuskallusta ei ole olemassa mitään voimain kaikenpuolista herätystä, ei täysin saavutettavissa se, mikä ihmiselle on mahdollista. Niinpä siis kaipaamme kipeästi sellaista, mikä kohottaa yläpuolelle tuon kielteisyyden ja sitä, mikä kykenee ohjaamaan elämän positiiviseen suuntaan. Mutta tämä on mahdollista vain siten, että voimme jälleen kilvoitella itsellemme yhteyden todellisuuden alkuperäisen syvyyden kanssa. Tämän pyrkimyksemme palvelukseen tarjoutuu edellä kehittelemämme elämä, se kun perustautuu itsenäiseen hengenmaailmaan, elämän sisäkohtaisuuteen. Järjettömyyttä emme suinkaan kykene tekemään olemattomaksi, mutta me voimme sen voittaa ja siinä onkin kyllin elämänuskon perustaksi.

Nykyisen elämäntilan pääpiirteitä on vielä sekin, että vanha ja uudempi ajatuskanta sovittamattomina saavat törmätä toisiansa vastaan. Vanha on käynyt meille liian ahtaaksi ja epävarmaksi, uudempi, kohdistuen työnsä ulkokehään, ei tunge kyllin syvälle eikä riitä tyydyttämään koko ihmisen välttämätöntä kaipuuta. Näinpä siis nykyajan ihminen häilyy epävarmana kahden elämänmuodon välillä. Itsenäisen henkisyiden omaksunut elämänsuunta voi saada aikaan kohoamista vastakohtan yläpuolelle ja keskinäistä ymmärtämystä taistelevien välille. Siirtäessään elämän yksityisten ennätysten ja myöskin sielullisten toimintojen monihaaraisuuden taakse ja vaatiessaan henkisen luonteen muodostamista se löytää vastakohtien yläpuolella olevan tuomioistuimen, jonka edessä vastaansanojien tulee osoittaa mahdollisuuksiensa ja vaatimustensa pätevyys. — Mainittu vastakohtaisuus tulee erikoisesti nähtäviin uskonnollisen ja luonnontieteellisen elämänsuunnan ja maailmankatsomuksen törmätessä vastakkain. Uskonnon tehokkuutta lamauttaa se, että se on sidottuna sellaiseen vanhempaan muotoon, joka ei enää vastaa hengenelämän maailmanhistoriallista asemaa. Tuon vanhemman kannan vakiintumisen jälkeen ei ole ainoastaan maailmankuva täysin uudeksi muuttunut, vaan me olemme kaikkine pyrkimyksinemme olennaisesti toisenlaisessa suhteessa maailmaan, sen jälkeen kuin aiemmin vallinnut ihmisen ja ihmiskunnan heikkoudentunne ilmiömaailman edessä on väistynyt voimantunteen tieltä, sikäli kuin me yhä enemmän ilmiömaailman kehityksen mukana kietoudumme lähempään yhteyteen sen kanssa ja henkisessä työssä siitä löydämme oman kotimaamme, sen sijaan että odottaisimme sitä vasta tuonpuolisesta maailmasta. Jollemmekaan saa kieltää, että elämä tarjoaa eri kerrostumia ja että on olemassa kaikenperustava syvyys, emme kuitenkaan voi elämää edeltäkään paloitella tämän- ja tuonpuoliseen. Samalla uskonnon asema keskellä elämän kokonaisuutta on olennaisesti siirtynyt, uskonto ei enää ilman muuta ole sen johdossa eikä se alunpitäen paina siihen omaa leimaansa, vaan sen tulee tuon kokonaisuuden sisällä perustaa itsensä ja osoittaa pätevyytensä. Olkoonpa että se onkin universaalisen elämänkokonaisuuden syvin sielu, se ei tällaisen muutoksen tapahduttua voi päästä sisäisen laajentumisen ja uudelleen-muodostumisen välttämättömyydestä.

Jos nuo valtavat muutokset jätetään huomioonottamatta tai ainakin siirretään mahdollisimman syrjään ja jos tuo vanhempi muoto pakoittavan käskyn voimalla, esim. valtion mahtivallalla, lasketaan toisinajattelevan ajan hartioille, niin syntyy ehdottomasti ankaraa ihmissielujen sortoa, on uhkaamassa sisäinen epätotuus, joka ehkäisee kaiken sisäisen elämän muodostumisen ja jonka torjuminen lopulta tulee pakoittavaksi siveelliseksi vaatimukseksi. Meille on tarpeen perusteellinen selvittely siitä, mitä uskonnossa on ajallisuuden yläpuolelle kohoavaa totuutta ja mikä siinä on pelkästään ajallisuuteen kuuluvaa. Mutta tämä selvittely ehdottomasti uhkaa uskonnon sisällystä ja voimaa, jollei perustautuminen itsenäiseen hengenelämään anna sille metafyyssillistä syvyyttä ja varmasti kohota sitä yläpuolelle pelkän kulttuurin. Kaikissa uudistuspyrkimyksissä pitäisi tämän seikan aina olla silmien edessä; ne voivat viedä voittoon vain siinä tapauksessa, etteivät ne heikkennä uskonnon henkistä sisällystä, sen perioletta ja salaisuutta, vaan niitä vahvistavat. Mutta sitä varten niiden tulee asettaa etualalle uskonnon toiminta elämän edelleen kehittämiseksi, siitä lähtevä elämäkohottaminen.

Toisella puolella on luonnontieteelliseksi maailmankatsomukseksi itseänsä nimittävä suunta. Emme tässäkin tahdo kieltää kohtuudenmukaista oikeutusta. Luonnontieteet eivät ainoastaan ole kunnostautuneet mitä valtavimmilla ulkonaisilla ennätyksillä, vaan ne ovat erikoisesti edelleen kehittäneet ajattelua, ne avaavat meille uusia näköaloja läpi koko todellisuuden. Elämää muovaillessa ei

tätä ole otettava huomioon vain muutamissa yksityisissä kohdin vaan kokonaisuutena, se voi silloin edistävästi antaa voimaa ja selvitystä. Mutta tämä tunnustus ei merkitse sitä, että luonnontieteellinen maailmankatsomus saisi kaiken ajattelun ja elämän vallittavakseen. Tämä on mahdollista vain siinä tapauksessa, että jätetään huomioonottamatta se, ettei meidän ensimmäinen kokemuksemme ole ympäröivä aistillinen maailma, vaan oma toimintamme, ei ainoastaan ajatteleva minämme, vaan meidän persoonallisuutemme ja henkinen yksilöllisyytemme ja että me ympäröivää ilmiömaailmaa katselemme oman henkisen rakenteemme valossa. Se on lisäksi mahdollista vain siinä tapauksessa, että jätetään huomioonottamatta, että historian yleiskulku on suorittanut ominaisen hengenmaailman kehittämisen ja siten loitontanut ihmisen yhä kauemmas pelkän eläimen olotilasta. Luonnontieteellisen maailmankatsomuksen esitaistelijat aivan liian kevyesti syrjäyttävät senkin, etteivät luonnon peruskäsitteet suinkaan ole valmiit ja lopulliset, vaan että ne juuri uusimmalle tutkimukselle tarjoavat mitä vaikeimpia arvoituksia ja että ne nyt juuri ovat olennaisen uudestaanmuovailun alaisina; vielä he syrjäyttävät liian kevyesti senkin, etteivät luonnontutkimuksen yksityiset haarat suinkaan osoita maailmankatsomukselle tietä samaan suuntaan, ettei eläintieteilijän maailmankäsitys ilman muuta samalla ole fyysikon tai fysiologin. Jos huolimatta tällaisista problemeista luonnontieteellinen maailmankatsomus esiintyy valmiina ja eittämättömänä ja uhkaa kaikkia hidastelevia intellektuaalisen ala-arvoisuuden pannajulistuksella, niin ei tämä vähemmän ole omahyväistä oikeaoppisuutta kuin mikä ilmenee oikeistossa, ja voitaneen sanoa, että kieltämyksen oikeaoppisuus tavallisesti esiintyy paljoa suvaitsemattomampana kuin myöntämisen.

Vastoin kaikkea tällaista elämän ahtauttamista, vastoin kirkollis-uskonnollista samaten kuin naturalistista, on elämälle varattava tarpeellisen avara liikkuma-ala, muodostettava kokonaisuus, joka sallii jokaisen alan kehittää itseänsä, mutta joka samalla pysyy yläpuolella niiden hajaannuksen ja riidan. Tämä tällainen pyrkimys voi välttää pintapuolisen tasoittelun vaaran vain siinä tapauksessa, että syvyydestä käsin kautta kaiken moninaisuuden vallitsee ja tämän moninaisuuden välityksellä kehittyvä elämänyhteys. Mutta tällainen eri aloja vallitseva yhteys ei ole ajateltavissa ilman itsenäistä henkisyttä eikä sen täydellinen kehittyminen ihmisessä tätä henkisyttä tunnustamatta.

End of Project Gutenberg's Elämän tarkoitus ja arvo, by Rudolf Eucken

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELÄMÄN TARKOITUS JA ARVO ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement,

you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability,

costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

